

**TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA
SINIR DIŞI ETME**

Mihri Sinem BAYRAM DUMLUDAĞ

**Yüksek Lisans Tezi
Özel Hukuk Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Salımya GANİYEVA
2018
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

Mihri Sinem BAYRAM DUMLUDAĞ

TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA SINIR DIŞI ETME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Salimya GANIYEVA**

ERZURUM - 2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "**TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA SINIR DIŞI ETME**" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun 2 (iki) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/04/2018

Mihri Sinem BAYRAM DUMLUDAĞ

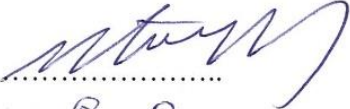
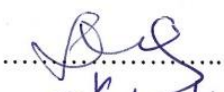
**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Salimya GANIYEVA danışmanlığında, M.Sinem B. DUMLUDAĞ tarafından hazırlanan bu çalışma 11 /04 /2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Özel Hukuk Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Dr. Metin İKİZLİ İmza:
Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Salimya GANIYEVA İmza:
Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Ömer GEDİL İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK
Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
YÜKSEK LİSANS TEZİ.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SINIR DIŞI ETMENİN TEORİK ÇERÇEVESİ VE ÖRNEK YASAL

DÜZENLEMELER

1.1. SINIR DIŞI ETME KAVRAMI VE BENZER KAVRAMLARDAN FARKI ...3	
1.1.1. Genel Olarak Sınır Dışı Etme Kavramı.....	3
1.1.2. Devletin Egemenlik Yetkisi Çerçevesinde Sınır Dışı Etme	4
1.1.3. Yabancı Kavramı.....	5
1.1.4. Sınır Dışı Etmenin Suçluların İadesi ve Geri Gönderme İle Farkı.....	6
1.1.4.1. Suçluların İadesi ile Farkı.....	6
1.1.4.2. Geri Gönderme İle Farkı.....	7
1.2. ULUSLARARASI BELGELERDE SINIR DIŞI ETME İLE İLGİLİ YASAL	
DÜZENLEMELER.....	8
1.2.1. Birleşmiş Milletler Bünyesinde Oluşturulmuş Uluslararası Belgeler	9
1.2.1.1. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi	9
1.2.1.2. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	10
1.2.1.3. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair	
Uluslararası Sözleşme.....	10
1.2.2. Avrupa Konseyi Bünyesinde Oluşturulmuş Uluslararası Belgeler	12
1.2.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	12
1.2.2.1.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 Nolu Protokol	15
1.2.2.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 7 Nolu Protokol.....	15
1.2.2.2. Avrupa Sosyal Şartı	16
1.2.2.3. Avrupa İkamet Sözleşmesi	17
1.3. BAZI DEVLETLERDE SINIR DIŞI ETME İLE İLGİLİ YASAL	

DÜZENLEMELER.....	18
1.3.1. Rusya Federasyonunda Sınır Dışı Etme	18
1.3.2. Almanya’da Sınır Dışı Etme	19
1.3.3. Amerika Birleşik Devletleri’nde Sınır Dışı Etme	21
1.3.4. İngiltere’de Sınır Dışı Etme	22

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ HUKUKTA SINIR DIŞI ETME

2.1. SINIR DIŞI ETMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ	23
2.1.1. Osmanlı Döneminde.....	23
2.1.2. Cumhuriyet Döneminde	25
2.1.2.1. Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun.....	25
2.1.2.2. 3519 Sayılı Pasaport Kanunu	26
2.1.2.3. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu	27
2.2. SINIR DIŞI ETME İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER.....	27
2.2.1. Anayasa	27
2.2.1.1. Vatandaş Sınır Dışı Edilemez İlkesi.....	27
2.2.1.2. Kişi Dokunulmazlığı ve İstisnaları	28
2.2.1.2.1. Kişi Dokunulmazlığı.....	28
2.2.1.2.2. Kişi Dokunulmazlığının Bir İstisnası Olarak Sınır Dışı Etme.....	29
2.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.....	30
2.2.2.1. Sınır Dışı Etme	32
2.2.2.2. Sınır Dışı Etme Sebepleri	34
2.2.2.2.1. Güvenlik Tedbiri Gerekçesiyle Sınır Dışı Etme Sebepleri.....	37
2.2.2.2.2. Kamu Düzeni Gerekçesiyle Sınır Dışı Etme Sebepleri	37
2.2.2.2.3. Yabancılar Mevzuatına Aykırılık Gerekçesiyle Sınır Dışı Etme Sebepleri	38
2.2.2.3. Sınır Dışı Edilmeyecek Yabancılar	41
2.2.2.4. Sınır Dışı Etme Kararı	44
2.2.2.4.1. Kararı Almaya Yetkili Makam	44
2.2.2.4.2. Kararın Yabancıya Tebliği.....	45
2.2.2.4.3. Karara Karşı Yargı Yolu.....	45

2.2.2.4.4. Sınır Dışı Kararının İcrası.....	48
2.2.2.4.4.1. Ülkeyi Terke Davet.....	48
2.2.2.4.4.2. İdari Gözetim	50
2.2.2.4.4.2.1. Genel Olarak İdari Gözetim	50
2.2.2.4.4.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Öncesi İdari Gözetim	51
2.2.2.4.4.2.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Çerçevesinde İdari Gözetim	53
2.2.2.4.4.3. Geri Gönderme Merkezleri	56
2.2.2.5. Sınır Dışı Etme İşleminin Sonuçları.....	58
2.2.2.5.1. Ülkeye Giriş Yasası.....	58
2.2.2.5.2. İdari Para Cezası	59
2.2.2.5.3. Diğer Sonuçlar	59
2.2.3. Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi	60
2.2.4. Türk Ceza Kanunu	65
2.2.5. Mavi Kartlıların Sınır Dışı Edilmesi	68
2.2.5.1. Mavi Kartlılar	68
2.2.5.2. Mavi Kartlılara Tanınan Ayrıcalıklar	70
2.2.5.3. Mavi Kartlıların Sınır Dışı Edilmeleri İle İlgili Yargıtay'ın Yaklaşımı	70
2.3. AIHM'İN TÜRKİYE HAKKINDA VERDİĞİ BAZI KARARLAR.....	71
2.3.1. Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Kararı	72
2.3.2. Jabari/Türkiye Kararı	73
2.3.3. Ghorbanov ve Diğerleri/Türkiye Kararı.....	74
2.3.4. Mamatkoulov ve Askarov/Türkiye Kararı	76
2.3.5. A.G. ve Diğerleri/Türkiye Kararı	78
2.3.6. A. ve K./Türkiye Kararı	79
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ.....	92

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA SINIR DIŞI ETME****Mihri Sinem BAYRAM DUMLUDAĞ****Tez Danışmanı:Dr. Öğr. Üyesi Salimya GANIYEVA****2018, sayfa: 92****Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Salimya GANIYEVA****Doç. Dr. Metin İKİZLER****Dr. Öğr. Üyesi Ömer GEDİK**

Ülkeler arasında her geçen gün artan insan hareketleri, uluslararası alanda bazı sorunların çıkmasına sebep olmaktadır. Yabancılar hukukunda ortaya çıkan bu sorunlardan en önemli ve aktüel olanların başında da yabancıların sınır dışı edilmesi gelmektedir.

Devletler sınır dışı etme konusunda çeşitli yetki ve sorumluluklara sahiptirler. Sahip oldukları bu yetkilerini kullanırken de gerek iç hukuk kurallarına gerek uluslararası sözleşmelerle düzenlenmiş olan kurallara uymak zorundadırlar. Aksi halde insan haklarının ihlali gündeme gelecek ve devletlerin uluslararası alanda sorumlulukları doğacaktır.

Kişi dokunulmazlığının istisnalarından olan sınır dışı etme, Türk Hukukunda daha önce dağınık ve daha belirsiz hükümlerle düzenlenmişti. Ancak, çalışmanın ana konusunu oluşturan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle günümüz insan hakları anlayışına paralel düzenlemeler getirilmeye çalışılarak insan hakları ihlallerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınır dışı etme, yabancı, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, uluslararası sözleşmeler, AİHM.

ABSTRACT**MASTER THESIS****DEPORTATION IN TURKISH FOREIGNERS LAW****Mihri Sinem BAYRAM DUMLUDAĞ****Advisor: Assist. Prof. Dr. Salimya GANIYEVA****2018, pages: 92****Jury: Assist. Prof. Dr. Salimya GANIYEVA****Assoc. Prof. Dr. Metin İKİZLER****Assist. Prof. Dr. Ömer GEDİK**

Increasingly human movements among countries cause some problems on the international area. One of the most important and actual ones of these problems that arise in the law of foreigners is the deportation of foreigners.

States have various powers and responsibilities about deportation. While using these powers they possess, they have to comply with domestic and international rules and regulations. Otherwise, violations of human rights will come on the agenda and the states will have responsibilities on the international area.

Deportation which is one of the exceptions of personal immunity has been regulated by the previously disorganized and more ambiguous provisions in Turkish Law. However, with the introduction of the Foreigners and International Protection Law, which constitutes the main topic of the study, attempts have been made to prevent human rights violations by trying to bring regulations parallel to today's human rights understanding.

Keywords: Deportation, foreigner, Law On Foreigners and International Protection number 6458, international conventions, ECHR.

KISALTMALAR DİZİNİ

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz	: Bakınız
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
C	: Cilt
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İYUK	: İdari Yargılama Usul Kanunu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m	: Madde
MHB	: Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÜHFD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
R.G.	: Resmi Gazete
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UİGK	: Uluslararası İş Gücü Kanunu
vd.	: Ve devamı
YİSHK	: Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖNSÖZ

“Türk Yabancılar Hukukunda Sınır Dışı Etme” isimli bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalında, Dr. Öğretim Üyesi Salimya GANIYEVA danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Hem bu çalışmanın hazırlanma sürecinde vermiş olduğu emek ve bana ayırmış olduğu zaman için hem de her türlü sorunla yakından ilgilenip manevi desteğini her zaman yanımda hissettirdiği için danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Salimya GANIYEVA’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Jürimde olmayı kabul ederek emek ve zaman harcayan ve değerli görüşleriyle çalışmamın tamamlanmasına katkı sağlayan hocalarım Doç. Dr. Metin İKİZLER’e ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer GEDİK’e çok teşekkür ederim.

Ayrıca kürsü arkadaşım ve hocam Arş. Gör. Bahar KÜPE’ye her türlü desteği için teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde zaman zaman ihmal etmek zorunda kaldığım annem Kadriye BAYRAM, babam Resai BAYRAM, eşim Ercan Buğra DUMLUDAĞ ve biricik kızım Gülce’ye göstermiş oldukları sabır ve anlayış için teşekkür ederim.

Erzurum, 2018

M.Sinem BAYRAM DUMLUDAĞ

GİRİŞ

TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA SINIR DIŞI ETME

İnsan hakları korunduğu ve geliştirildiği sürece daha iyi bir dünya düzeninin var olacağı kuşkusuzdur. Daha iyi bir dünya düzeni için de uluslararası mecranın aktörlerinin, yani devletlerin, bazı sorumluluklar üstlenip bu sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir.

Devletlerin zaman zaman ülkelerini çeşitli tehlikelerden korumak için ülkelerine girmek isteyen ya da halihazırda ülkelerinde bulunan yabancılara kuşkuyla baktıkları görülmektedir. Seyahat özgürlüğü ve kişi dokunulmazlığı, temel insan hakları arasında yer alsalar da, bu haklar devletlerin topraklarındaki yabancılara bakış açısı nedeniyle bazen kısıtlanmakta veya bu hakların kullanılması bazı şartlara bağlanmaktadır.

Kişi dokunulmazlığının istisnalarından birisi de bu çalışmanın konusunu oluşturan sınır dışı etmedir. Sınır dışı etme, devletlerin egemenlik yetkilerine dayanarak ülkeleri içerisinde istemedikleri yabancılarını sınırlarının dışına çıkarması anlamına gelmektedir. Sınır dışı etme işlemi, mahiyeti itibariyle insan haklarının ihlali sonucunu doğurabileceğinden, gerek iç hukukta gerek ise uluslararası hukukta yasal düzenlemelerin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Her devlet kendi iç hukuku kurallarını koyarken, serbesti içerisinde hareket etmektedir. Ancak bu serbestinin sınırı, uluslararası sözleşmelerdir. Sınır dışı etme ile ilgili uluslararası alanda çok sayıda sözleşme kabul edilerek devletlerin keyfi uygulamalarının önüne geçmeye çalışılmaktadır. Türk kanun koyucu da, sınır dışı ile ilgili düzenlemeye yer verirken, uluslararası anlaşmalarda yer alan konu ile ilgili esasları dikkate almaktadır.

Bu çalışmanın amacını, Türk yabancılar hukukunda sınır dışı etme işleminin incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışma toplam 2 bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, sınır dışı etme kavramı genel hatlarıyla incelenmiş, sınır dışı etme işleminin muhatabı olan yabancı kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, nitelikleri itibariyle, sınır dışı etme işlemine benzeyen suçluların iadesi ve geri gönderme müesseseleri, sınır dışından ayrılan ve ortak yönler

açısından açıklanmıştır.

Sınır dışı etme konusunda Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler de birinci bölüm altında incelenmiştir. Sözleşmelerin bir kısmı Birleşmiş Milletler tarafından bir kısmı da Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmıştır. Bu sözleşmeler arasında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokolleri sahip oldukları denetim mekanizması nedeniyle, özellikle önem arz etmektedir. Zira bu sözleşmelere aykırı durumların varlığı halinde taraf devletlerin sorumlulukları doğmaktadır. Bu bölümde ayrıca sınır dışı etme konusunda bazı devletlerin yasal düzenlemelerine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise sınır dışı etme konusuna Türk iç hukuku çerçevesinde yaklaşmıştır. Öncelikle Osmanlı Devleti dönemindeki sınır dışı etme uygulamalarına değinilerek, sınır dışı etme işleminin günümüze kadar geçtiği süreçler açıklanmaya çalışılmıştır.

Ayrıca, sınır dışı etme konusunda önemli değişiklik ve yenilikler içeren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun sınır dışı etme konusundaki hükümleri bu bölümde incelenirken, bu kanundan önce uygulanan Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve Pasaport Kanunu hükümleri de kıyaslanarak açıklanmıştır.

Bunun yanı sıra, iç hukukun bir parçası olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin sınır dışı etme konusunda Türkiye ile ilgili vermiş olduğu bazı kararlara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SINIR DIŞI ETMENİN TEORİK ÇERÇEVESİ VE ÖRNEK YASAL DÜZENLEMELER

1.1. SINIR DIŞI ETME KAVRAMI VE BENZER KAVRAMLARDAN FARKI

1.1.1. Genel Olarak Sınır Dışı Etme Kavramı

Devletler egemenlik haklarını kullanarak¹ vatandaşı olmayan bir kişinin ülkeye girişini reddedebileceği gibi, ülkesinde bulunan bir yabancıyı sınırları dışına çıkarmaya da yetkilidir². En kısa tanımıyla sınır dışı etme, bir yabancının ülke sınırlarından zorla çıkarılmasını ifade etmektedir³. Sınır dışı etme kavramı, devletlerin ülke güvenliğini ve kamu düzenini korumak amacıyla, davranışlarını tehlikeli gördüğü kişileri ülkesinden çıkarması olarak da tanımlanabilmektedir⁴.

Türk mevzuatında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda⁵ 4. bölüm sınır dışı etmeye ayrılmış olmasına rağmen, sınır dışı kavramının bir tanımına rastlanmamakta; daha sonra çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin⁶ tanımlar başlıklı 3. maddesi ile sınır dışı etme kararı tanımlanmaktadır. Söz konusu hükme göre sınır dışı etme kararı, “*Türkiye’de kalma hakkı bulunmayan yabancının; menşe ülkesine, transit gideceği ülkeye, Türkiye’ye gelmek üzere transit geçtiği ülkeye ya da başka bir üçüncü ülkeye gönderilmek üzere ülkeden çıkarılması amacıyla alınan idari karardır*”. Görüldüğü üzere, bu düzenleme ile “sınır dışı etme” bir kavram olarak tanımlanmamış iken “sınır dışı etme kararı” tanım

¹ Bu hakkın keyfi olarak kullanılmaması hakkında bkz. Lassa Oppenheim, *International Law*, Eight Edition, Longmans, London 1955, 611.

² Rona Aybay, “Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınırdışı Edilme”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 2003, 142. Yazarın bu eseri bundan sonra *Sınır Dışı* olarak anılacaktır.

³ Gülören Tekinalp, *Türk Yabancılar Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975, 93.

⁴ Sedat Sirmen, “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 3, 2009, 30. Sınır dışı etmenin başka bir tanımı için bkz. Zaim M Necatigil, “Suçluların İadesi ve Yabancıların Sınır dışı İşlemleri”, *Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları Sempozyumu*, İstanbul 1982, 109.

⁵ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013), T.C. Resmî Gazete: 11.04.2013, 28615. Bundan sonra kısaca YUKK olarak anılacaktır.

⁶ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, (2016), T.C. Resmî Gazete: 17.03.2016, 29565. Bundan sonra kısaca YUKK Uygulama Yönetmeliği olarak anılacaktır.

olarak kendisine yer bulmuştur.

Sınır dışı, bireysel sınır dışı ve toplu sınır dışı olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuş ve uluslararası belgelerde⁷ buna ilişkin düzenlemeler yer almıştır. Dolayısıyla, sınır dışı mutlaka bireysel olmalı ve birden fazla kişinin sınır dışı edilmesine karar verilse dahi bu karar ve gerekçesi her birine ayrı ayrı tebliğ edilmeli ve itiraz hakkı da her birine yazılı olarak bildirilmelidir⁸. YUKK Uygulama Yönetmeliğinde de sınır dışı kararının her yabancı için ayrı ayrı alınacağı belirtilerek bireysel sınır dışı benimsenmiştir (m.54/1).

1.1.2. Devletin Egemenlik Yetkisi Çerçevesinde Sınır Dışı Etme

Uluslararası hukukta kabul edilen anlayışa göre, bir devletin mevcudiyetinden bahsedebilmek için üç unsurun bir arada bulunması gerekmektedir. Bu unsurlar; sınırları tespit edilmiş bir ülke⁹, bu ülke üzerinde süreklilik arz edecek şekilde yaşayan insan topluluğu¹⁰ ve etkin siyasi yönetimdir¹¹. Devletin etkin siyasi yönetiminin olması, uluslararası hukuk kişisi olarak hem iç işlerinde hem de uluslararası ilişkilerinde egemen biçimde hareket etmesini gerekli kılmaktadır¹². Egemenlik kavramı 16. yüzyılda Jean Bodin tarafından kuramsal olarak geliştirilmiş ve zaman içerisinde uluslararası hukukta da devletin vazgeçilmez bir ögesi olarak kabul edilmiştir¹³.

Devletin ülkesel egemenliği prensibinin doğal bir sonucu olarak her devlet, sadece kendisine vatandaşlık bağı ile bağlı olanların değil, ülkedeki yabancıların da üzerinde

⁷ Toplu sınır dışı yasağını düzenleyen milletlerarası sözleşmelere “Uluslararası Belgelerde Sınır Dışı Etme ile İlgili Yasal Düzenlemeler” başlığı altında değinilmiştir.

⁸ Nuray Ekşi, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 82, Sayı 6, 2008, 2809. Yazarın bu eseri bundan sonra *Sığınmacı ve Mülteci* olarak anılacaktır. Nuray Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku (6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanununa göre hazırlanmış)*, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2016, 109. Yazarın bu eseri bundan sonra *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* olarak anılacaktır.

⁹ Ülke unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. İlyas Doğan, *Devletler Hukuku*, (Genişletilmiş 2.Baskı), Astana Yayınları, Ankara 2013, 268. Kemal Gözler, *Devletin Genel Teorisi*, (1 Baskı), Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007, 49; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, (Gözden Geçirilmiş 7. Bası), Turhan Kitabevi, Ankara 2008, 140.

¹⁰ İnsan topluluğu unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Gözler, 49; Doğan, 267; Pazarcı, 139.

¹¹ Pazarcı, 140; Gözler, 50; Doğan, 266.

¹² Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı), Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2012, 208.

¹³ Doğan, 275.

bazı yetkilere sahip olmakta¹⁴ ve bu doğrultuda yabancıların ülkelerine girişi, ülkelerinde bulunması ve ülke sınırlarından çıkarılması gibi konularda bu yetkilerini kullanabilmektedir¹⁵.

1.1.3. Yabancı Kavramı

Sınır dışı etme işleminin sujesini oluşturan “*yabancı*” kavramının açıklanması çalışmamızda önem taşımaktadır, zira sınır dışı işleminin muhatabı yabancılardır.

Devletler Hukuku Enstitüsü’nün 1892 tarihli Cenevre Toplantısı’nda yapmış olduğu tanıma göre, “*Bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin tabiiyetini iddia etmeye hakkı olmayan kişiler*”, yabancı olarak kabul edilmektedir¹⁶. *Yabancı* kavramını *vatandaşlık* kavramından hareketle tanımlayan bu yaklaşım, literatürde büyük ölçüde benimsenmiştir¹⁷.

Türk Hukukunda “*yabancı*” kavramını ele alacak olursak, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun¹⁸ 3. maddesinde, “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi*” yabancı olarak kabul edilmektedir. Aynı tanım 6458 sayılı YUKK’da da benimsenmiştir. Bu iki düzenlemeden hareketle Türk hukuku açısından yabancı kavramı, yabancı devlet vatandaşı olanların yanı sıra, her hangi bir devlet vatandaşlığına sahip olmayan vatansızları¹⁹, mültecileri ve şartlı mültecileri, göçmenleri, NATO mensuplarını, diplomatik temsilciliklerde ve uluslararası

¹⁴ İrem Karakoç, *Hukuk Tarihinde Vatandaşlık- Yabancılık Statüsü*, Yetkin Yayınları, İzmir 2012, 38.

¹⁵ Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, *TBB Dergisi*, Sayı 108, 2013, 211; Aybay, 142; Haluk Kabaalioğlu- Nuray Ekşi, “Yabancıların Türkiye’ den Sınır Dışı Edilmesi”, *MHB*, Cilt 24, Sayı 1-2, 2004, 503.

¹⁶ Yılmaz Altuğ, *Yabancıların Hukuki Durumu*, (Gözden Geçirilmiş 4. Bası), Menteş Matbaası, İstanbul 1971, 8; Karakoç, 41; Tekinalp, 6; Erdoğan Göger, *Devletler Hususi Hukuku*, (7. Baskı), Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1970, 155; bu tanıma yöneltilen eleştiriler için bkz. Rona Aybay, *Yabancılar Hukuku*, (2. Baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007. Yazarın bu eseri bundan sonra *Yabancılar* olarak anılacaktır. Bülent Çiçekli, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunuyla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, (Güncellenmiş 5. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, 30.

¹⁷ Çiçekli, 30.

¹⁸ Türk Vatandaşlığı Kanunu, (2009), T.C. Resmî Gazete: 12.06.2009, 27256. Bundan sonra kısaca TVK olarak anılacaktır.

¹⁹ Vatansızların da yabancı olarak kabul edilmeleri hakkında bkz. Karl Doehring, “ Aliens, Expulsion and Deportation”, *Encyclopedia of Public International Law*(Vol 1), Elsevier Science Publishers, Amsterdam 1992, 110.

kuruluşlarda çalışanları, özel statüdeki yabancıları da kapsamaktadır²⁰.

Ayrıca, yabancı kavramı sadece gerçek kişileri değil, tüzel kişileri de kapsamaktadır²¹. Gerçek kişilerin vatandaşlığının tespiti fazla bir güçlük doğurmadığı halde, tüzel kişiler açısından bu durumun tespiti daha zor ve karmaşık bir hal alabilmektedir. Uygulamada ve doktrinde tüzel kişiliklerin taabiyeti konusunda çeşitli kriterler kabul edilmekte ve her devlet kabul ettiği sisteme göre ülkesinde bulunan tüzel kişilikleri kendi taabiyetinde kabul etmekte veya yabancı saymaktadır²².

Ancak çalışma konumuz gerçek kişi yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin olduğundan, burada yabancı tüzel kişiler ile ilgili konular üzerinde durulmayacaktır.

1.1.4. Sınır Dışı Etmenin Suçluların İadesi ve Geri Gönderme İle Farkı

Sınır dışı etme, suçluların iadesi ve geri gönderme işlemlerinin ortak özelliği yabancılarla ilgili olmalarıdır. Her üçünün de ortak noktası yabancılar olsa da birbirinden farklılaşan noktaları bulunmaktadır. Aşağıda sırasıyla sınır dışı etmenin suçluların iadesi ve geri gönderme işlemleri ile aralarındaki farklılıklara değinilecektir.

1.1.4.1. Suçluların İadesi ile Farkı

Sınır dışı etmede kişinin rızası olmaksızın bir işlem gerçekleştirilmekte ve kişi ülke toprakları dışına çıkarılmaktadır. Suçluların iadesi ise, bir başka ifadeyle geri verme, suç işlemiş bir kişinin yargılanması ya da mahkûm olduğu cezayı çekmesi amacıyla ülkesinde bulunduğu devletçe talepte bulunan devlete verilmesi anlamına gelmektedir. Suçluların iadesi, bir devlet toprağının başka ülkelerde suç işlemiş kimselere sığınak oluşturmaması ve bunların cezasız kalmaması düşüncesine dayanmaktadır²³. Her iki kavramın ortak noktası, sadece yabancılar bakımından uygulanabilir olmalarıdır²⁴. Zira Türk Anayasası'nın²⁵ 38. maddesinde “*Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş,*

²⁰ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 41.

²¹ Tekinalp, 7.

²² Aysel Çelikel, Günseli Öztekin Gelgel, *Yabancılar Hukuku*, (Yenilenmiş 20. Bası), Beta Yayıncılık, İstanbul 2014, 18.

²³ Çiçekli, 183; Zuhal Bereket, “Türk Hukuku Açısından Vatandaşın İade Edilmezliği Kuralı”, *Yargutay Dergisi*, Sayı 1-2, 1998, 21.

²⁴ Kabaaliolu- Ekşi, 504.

²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982), T.C. Resmî Gazete, 17844, 20.10.1982.

suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez” hükmü yer almaktadır. Paralel bir düzenleme de Türkiye’nin de taraf olduğu Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinde²⁶ yer almaktadır. Sınır dışı etme konusunda da ilerideki bölümde daha ayrıntılı anlatılacağı üzere, Anayasanın 23. maddesi gereği vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Sınır dışı etme, tek taraflı bir idari yaptırım niteliği taşımasına rağmen, suçluların iadesi iki devletin karşılıklı anlaşmasına bağlı olan ve suçluların cezasız kalmasını önlemek amacıyla başvurulmuş bir yöntemdir²⁷.

Sınır dışı etmede, sınır dışı edilen yabancının YUKK’da belirtilmiş ülkelerden istediği ülkeye sınır dışı edilmesi mümkün iken²⁸, geri vermede talep eden bir ülke bulunması ve yabancının bu ülkeye iade edilmesi noktalarında iki müessese birbirlerinden ayrılmaktadır²⁹.

1.1.4.2. Geri Gönderme İle Farkı

Sınır dışı etme kavramıyla farkının belirtilmesi gereken başka bir kavram da “*geri gönderme*” dir. Sınırdan geri çevirmede kişi henüz ülke topraklarına girmemişken kabul edilemez yolcu olduğu için sınırlara geçişine izin verilmeden geri çevrilmektedir. Bu yönüyle geri gönderme sınır dışı etmeden ayrılmaktadır. Zira sınır dışı etmede kişi ülke toprakları içerisindeyken sınırlar dışına çıkarılmaktadır³⁰.

Nitekim, yabancıların geri gönderilme sebepleri 6458 sayılı YUKK’da düzenlenmiştir. YUKK’nın 7. maddesi, Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek yabancıları düzenlemektedir. Buna göre pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar (m.7/1-a); vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine

²⁶ Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi, T.C. Resmî Gazete, 26.11.1959. Bundan sonra kısaca SİDAS olarak anılacaktır.

²⁷ Haluk Ulugöl, *Suçluların Geri Verilmesi Ve Siyasi Suç*, Adil Yayınevi, Ankara, 2002, 6.

²⁸ YUKK m. 52: Yabancılar sınır dışı etme kararıyla menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilir.

²⁹ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005, 60; İsmail Mingır, “Suçluların İadesi”, *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2012, 117.

³⁰ Kabaalioğlu, Ekşi, 504; Aydoğan Asar, *Göç Yönetimi*, (Güncellenmiş 2. Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara 2016, 117; Sirmen, 30.

geçen belgesi olmayanlar (m.7/1-b); 15. maddenin ikinci fıkrası³¹ saklı kalmak kaydıyla vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi 15. maddenin 1. fıkrasında sayılan yabancılar³² (m.7/1-c), Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyerek geri çevrilir. Ancak ülkeye girişlerine izin verilmeyen yabancılar bu konuda tebligat yapılır. Tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır (m.7/2).

1.2. ULUSLARARASI BELGELERDE SINIR DIŞI ETME İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Sınır dışı etme konusunda iç hukukun yanı sıra uluslararası sözleşmelerin de büyük önemi vardır. Zira Anayasa’ nın 90. maddesine göre *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Ayrıca usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır* (Anayasa, m. 90/son).

Devletler, uluslararası hukukun çizmiş olduğu sınırlar dahilinde egemenlik yetkilerini kullanabildikleri için, ülkelerinden yabancıları sınır dışı etmeleri hususunda da uluslararası hukukun getirmiş olduğu bazı sınırlamalara uymak zorundadırlar³³.

³¹ Vize verilmeyecek yabancılar kapsamında olmasına rağmen İç İşleri Bakanının onayıyla vize verilmesinde yarar görülenler.

³² Vize verilmeyecek yabancılarla ilişkin fıkradır. Aşağıda belirtilen yabancılar vize verilmez: (YUKK., m. 15/1)

*“a) Talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar
b) Türkiye’ye girişleri yasaklı olanlar
c) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler
ç) Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar
d) Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar
e) Kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar
f) Türkiye’ye giriş, Türkiye’den geçiş veya Türkiye’de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar
g) Kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkânâ sahip olmayanlar
ğ) Vize ihlalden veya önceki ikamet izninden doğan ya da 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler”*

³³ George Schwarzenberger, *International Law*, Third Edition, Stevens, London 1957, 359; İlhan Unat, *Nottebohm Kararı ve Tabiiyetin Gerçekliği İlkesi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1966, 32.

Türkiye, sınır dışı etme ile ilgili hükümler içeren hem iki³⁴ hem çok taraflı sözleşmelere taraf olmuştur. Çok taraflı uluslararası sözleşmeler, Birleşmiş Milletler bünyesinde kabul edilenler ve Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilenler olmak üzere ikiye ayrılarak incelenecektir.

1.2.1. Birleşmiş Milletler Bünyesinde Oluşturulmuş Uluslararası Belgeler

1.2.1.1. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi

Türkiye tarafından da onaylanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi,³⁵ sınır dışı etme hususunda 32. maddesinde açık bir düzenlemeye yer vermiştir. Bahsi geçen maddede bir mültecinin sınır dışı edilebilmesi için kamu düzeni veya ulusal güvenliğe aykırı davranması ve yasalara uygun şekilde alınmış bir kararın varlığı aranmaktadır. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan mülteciye durumunu izah etmesi için delil sunma, kararı temyiz etme ve yetkili makamın kendisine atadığı kişi vasıtasıyla temsil edilme imkânı da tanınmaktadır. Ancak bu imkânlar, zorunlu ulusal güvenlik nedenleri aksine bir uygulamayı gerekli kılıyorsa kaldırılabilir. Sınır dışı edilecek mülteciye başka bir ülkeye yasal olarak kabulünü sağlayabilmesi için makul bir sürenin verilmesi gerekmektedir. Taraf devletler bu süre içerisinde gerekli görürlerse önlem alma yoluna gidebilirler³⁶.

Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesi ise mülteciler bakımından sınır dışı yasağını düzenlemektedir. Maddeye göre, hiçbir âkit devlet bir mülteciyi ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti, veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayat veya hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun geri gönderemez ve iade edemez. Bahsi geçen madde hükmü ile uluslararası hukukun önemli bir ilkesi olan “*non-refoulement (geri göndermeme) ilkesi*” vurgulanmıştır³⁷. Bu ilke devletlere, hayati tehlike ve zulüm korkusundan kaçarak kendilerine sığınan kişileri, kendi ülkelerine geri göndermeme yükümlülüğü getirmiştir³⁸.

³⁴ Önemine binaen çok taraflı sözleşmeler incelenecek, iki taraflı sözleşmelere yer verilmeyecektir .

³⁵ R.G. 5.9.1961, 10898. Bundan sonra kısaca Cenevre Sözleşmesi olarak anılacaktır.

³⁶ Orijinal metin için bkz. <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf>. Türkçe metin için bkz. http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf (01.06.2017).

³⁷ Nuray Ekşi, *Sığınmacı ve Mülteci*, 2810.

³⁸ Elif Uzun, “ Geri Göndermeme (Non Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 8(30), 2012, 25.

Görüldüğü üzere mülteciler de non refoulement ilkesinin güvencesi altındadırlar; ancak Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesinin 2. fıkrasında bu genel ilkenin bir istisnasına yer verilmiştir. Düzenlemede, bulunduğu ülkenin emniyeti için tehlikeli sayılması hususunda ciddi sebepler olan veya özellikle vahim bir suçtan kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğundan, bulunduğu ülke için bir tehlike teşkil eden mültecinin bu güvenceden yararlanamayacağı düzenlenmiştir.

Türk hukukunda da YUKK ile non refoulement (geri gönderme yasağı) ilkesi benimsenmiştir. YUKK'nın 4. maddesine göre; *“Bu kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.”*

1.2.1.2. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme³⁹, sınır dışı etme hususunda usuli güvencelere yer verilmiştir. Sözleşmenin 13. maddesine göre; *“Bir Devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı ancak, hukuka uygun olarak verilmiş bir sınırdışı etme kararı gereğince ve ulusal güvenliğin zorlayıcı şartları hariç, sınırdışı etme kararına karşı itiraz etmesine ve bu itirazının önünde temsil edilebileceği yetkili bir makam veya yetkili makamın görevlendirdiği bir kişi ve kişiler tarafından denetlenmesi imkânı verilmesi halinde sınırdışı edilebilir”.*

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 13. maddesinin AİHS' e Ek 7. Protokolün 1. maddesiyle paralel bir düzenlemeye sahip olduğu görülmektedir⁴⁰.

1.2.1.3. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme

1990 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilip imzaya açılan Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme⁴¹ sınır

³⁹ R.G. 21.7.2003, 25175. Orijinal metin için bkz; <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf>. Türkçe sözleşme metni için bkz. Nuray Ekşi, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Mevzuat ve Antlaşmalar*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2016, 373. Yazarın bu eseri bundan sonra *Antlaşmalar* olarak ifade edilecektir.

⁴⁰ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 117.

⁴¹ R.G. 9.5.2001, 24397.

dışına ilişkin oldukça kapsamlı ve önemli düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. Sözleşmenin 22,23 ve 56. maddeleri sınır dışı etme ile ilgili hükümler içermektedir.

Sözleşmenin 22. maddesine göre;

“1. Göçmen işçiler ve aile fertleri toplu sınır dışı edilme tedbirlerine maruz bırakılamazlar. Her bir sınır dışı edilme durumu bireysel olarak incelenir ve karara bağlanır.

2. Göçmen işçiler ve aile fertleri, ancak, kanunlara uygun olarak yetkili makamın vereceği karar gereğince, bir Taraf Devletin ülkesinden sınır dışı edilebilir.

3. Bu karar anladıkları bir lisanda kendilerine duyurulur. Millî güvenlikle ilgili istisnaî durumlar saklı kalmak üzere, karar ve gerekçeleri, aksine zorunluluk yoksa ilgiliye yazılı olarak bildirilir. İlgili şahıslar bu haklar konusunda önceden veya en geç kararın duyurulması sırasında bilgilendirilir.

4. Yetkili yargı organı tarafından alınmış nihaî bir kararın söz konusu olduğu durumlar hariç, ilgili kişinin sınır dışı edilmemesini gerektiren nedeni zorunlu ulusal güvenlik nedenleri aksini gerektirmediği sürece, yetkili makama duyurmaya veya durumunun yeniden gözden geçirilmesini talep etmeye hakkı olacaktır. Durumunun yeniden gözden geçirilmesine kadar ilgili kişi, sınır dışı edilme kararının askıya alınmasını isteyebilir.

5. Şayet icra edilmiş bir sınır dışı kararı bilahare iptal edilirse, ilgili şahsın kanunlar uyarınca tazminat talep etme hakkı doğar ve ilk karar ilgili şahsın ilgili Devlete geri dönmesini önlemek için kullanılamaz.

6. Sınır dışı edilme halinde, ilgili şahsa ülkeden ayrılmadan önce veya sonra, ücret ve sair alacakları ve borçları ile ilgili hususları çözümlemek üzere makul bir fırsat tanınır.

7. Sınır dışı edilme kararının uygulanmasına hâlel getirmemesi koşuluyla, sınır dışı edilecek göçmen işçi veya aile ferdi, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu Devletten başka bir Devlete gitmeye teşebbüs edebilir.

8. Sınır dışı edilmesinin gerektirdiği masraflar, göçmen işçi veya ailesi fertleri

tarafından karşılanmaz. İlgili kişiden seyahat masraflarını karşılaması istenebilir.

9. İstihdam Devletinden sınırdışı edilmek, göçmen işçinin veya aile fertlerinin, o Devletin kanunlarına uygun şekilde elde etmiş oldukları ücretler ve benzeri haklara hanel getirmez”.

Sözleşmenin 23. maddesine göre Sözleşmede tanınan hakları zarar gördüğü takdirde göçmen işçiler ve aile fertleri geldikleri devletin veya bu devletin haklarını koruyan devletin diplomatik ve konsolosluk yetkililerine korunma ve yardım için başvuru hakkına sahip olacaklardır. Özellikle sınırdışı edilme durumunda, ilgili kişi bu hak hususunda gecikmeden bilgilendirilecek ve sınır dışı eden devletin yetkilileri bu hakkın kullanılmasını kolaylaştıracaklardır.

Sözleşmenin 56. maddesinde ise göçmen işçiler ve aile fertlerinin ikamet ve çalışma izinlerinden doğan haklarından mahrum bırakılmaları için sınır dışı edilemeyeceği (m. 56/1), ayrıca sınır dışı etme durumu söz konusu olduğunda konunun insancıl yönüyle düşünülüp kişinin ikamet ettiği sürenin de dikkate alınması gerektiği (m. 56/2) düzenlenmiştir.

1.2.2. Avrupa Konseyi Bünyesinde Oluşturulmuş Uluslararası Belgeler

1.2.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İnsan haklarını uluslararası düzeyde koruma altına alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi⁴², sahip olduğu denetim mekanizması sebebiyle insan hakları alanında mevcut olan diğer tüm sözleşmeler arasında en etkilisi olarak kabul edilmektedir⁴³. Etkili olmasının sebebi, sözleşmenin tanımış olduğu denetim mekanizmasının, bireylere haklarını ihlal eden devlete karşı mahkeme yoluna başvurma imkânını sağlamasıdır⁴⁴.

⁴² Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950), T.C. Resmî Gazete: 19.03.1954, 8662. Bundan sonra kısaca AİHS olarak anılacaktır. Orijinal metin için bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf. Türkçe metin için bkz. <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>.

⁴³ Feyyaz Gölcüklü, Şeref A. Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 11.Ek Protokole Göre Hazırlanıp Genişletilmiş*, (7. Bası), Turhan Kitabevi, Ankara 2007, 10.

⁴⁴ Yaşar Salihpaşaoğlu, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türkiye: Bazı Rakamlar ve Gerçekler", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, 2009, 254.

AIHS'in 1. maddesine göre âkit devletler, kendi yetki alanları içinde bulunan herkese sözleşmenin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanımaktadırlar⁴⁵. Yani sözleşmeye taraf devletin yetki alanında bulunmak kaydıyla yabancı ve vatandaş ayrımı yapılmamıştır⁴⁶. Dolayısıyla AIHS'e taraf olmayan bir ülke vatandaşının Türkiye'den sınır dışı edilmesi durumunda da kişi AIHS'in tanıdığı güvenceden faydalanabilecektir.

İnsan hakları alanında önemli yere sahip olan AIHS' de sınır dışı etmeye ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Açık hüküm olmamasına rağmen AIHS' in bazı maddeleri sınır dışı ile ilişkilendirilmektedir⁴⁷. Yabancıların ülkeden sınır dışı edilmesi Sözleşmenin 2, 3, 5, 6, 8, ve 13. maddelerine aykırılık oluşturuyorsa bu durum devletin sorumluluğuna yol açabilmektedir⁴⁸. Bahsi geçen maddeleri inceleyecek olursak; 2. madde yaşama hakkına ilişkindir. Sınır dışı edildiği ülkede yaşama hakkı tehdit altına girecek kişinin sınır dışı edilmesi, AIHS' in ihlali anlamına gelecektir. AIHS' in 3. maddesi işkence yasağını düzenlemektedir. Maddeye göre “ *Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz*”. Sınır dışı edilecek bir kişi gönderildiği ülkede işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacaksa yapılan sınır dışı işlemi AIHS' e aykırı olacaktır. Nitekim, sözleşmenin 2. ve 3. maddeleri doğrudan sınır dışı etme işlemi ile alakalı olmasalar dahi, ihlalleri durumunda devletlerin sorumluluğu söz konusu olacaktır.

Özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin AIHS'in 5. maddesinde herkesin özgürlük ve güvenlik hakkına sahip olduğu belirtildikten sonra 6 bent halinde bunun istisnalarına yer verilmiştir. İstisnalar arasında (f) bendinde herhangi bir kimsenin sınır dışı edilmesi amacıyla tutuklanmasının kişi özgürlüğü ve güvenliğine aykırılık teşkil etmeyeceği hükmüne yer verilmiştir⁴⁹.

AIHS' in adil yargılanma hakkına ilişkin 6. maddesine göre, “*Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen*

⁴⁵ AIHS ve Ek Protokelleri ile koruma altına alınan temel haklar hakkında bilgi için bkz. Öykü Didem Aydın, “Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru”, *GÜHFD*, Cilt 15, Sayı 4, 2011, 129.

⁴⁶ Sirmen, 37; Levent Korkut, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, 2008, 23.

⁴⁷ Kabaalioglu, Ekşi, 507.

⁴⁸ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 111.

⁴⁹ Sirmen, 37.

suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içerisinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir". Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi,⁵⁰ sınır dışı etme konusunun AİHS'in 6. maddesinin sağladığı güvencenin dışında kaldığı görüşündedir. Gerekçesi ise sınır dışı etmeye ilişkin uyuşmazlıkların kamu hukuku alanına girmesidir, zira hükümde özel hak ve borçlardan bahsedilmektedir⁵¹.

AİHM, 6.maddenin sınır dışı etme kararlarına uygulanmayacağı görüşünde olsa da, bunun istisnası olarak görülebilecek bir kararı da mevcuttur. Sınır dışı edilecek kişi, eğer adil yargılanma hakkının açıkça ihlal edileceği bir ülkeye gönderilecekse, o zaman sınır dışı etmeye ilişkin karar 6. madde kapsamında değerlendirilebilecektir. Burada sınır dışı eden değil, sınır dışı edilme sonucu gönderilen devletin adil yargılanma hakkını ihlal edebileceğine ilişkin husus önem arz etmektedir. Dolayısıyla, bu durumda 6. maddenin ülke sınırlarını da aşacak ölçüde bir koruma sağladığı görülmektedir. Bu istisnai durum, "*F./ Birleşik Krallık Davası*" ile ortaya konmuştur⁵².

Sınır dışı etme kararı verilirken, ilgilinin özel ve aile hayatına saygı gösterme yükümlülüğüne de riayet edilmesi önem arz etmektedir. Aksi halde AİHS' in 8. maddesinin ihlali gündeme gelebilecektir. Bu maddede bahsedilen aile yaşantısı, sadece karı koca yaşantısını değil, anne, baba, çocuklar ve akrabalar ile birlikte yaşamayı da kapsamaktadır⁵³. Ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla bu korumaya bir kamu müdahalesi söz konusu olabilmektedir (AİHS, 8/2).

Sınır dışı etme konusunda incelenmesi gereken diğer bir madde ise sözleşmenin 13. maddesidir. Etkili başvuru hakkına ilişkin olan AİHS' in 13. maddesine göre ; "*Bu sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir*

⁵⁰ Bundan sonra kısaca AİHM olarak anılacaktır.

⁵¹ Nuray Ekşi, "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. Maddesinin Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine Uygulanıp Uygulanmayacağı Sorunu", *MHB*, Cilt 29, Sayı 1-2, 2009, 125. Yazarın bu eseri bundan sonra *AİHS 6. Maddesi* olarak anılacaktır. AİHM'nin bu yönde ilk kararı Fransa'da açılan "Maaouia v. Fransa" kararıdır. Karar için bkz. Ekşi, *AİHS 6. Maddesi*, 124,125,126.

⁵² Karar için bkz Ekşi, *AİHS 6. Maddesi*, 128, 129.

⁵³ Sirmen, 38.

makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir”. Dolayısıyla, hakkında sınır dışı edilme kararı verilen kişiye bu madde doğrultusunda olması gerektiği gibi başvuru imkânı tanınmaz ise, bu durum AİHS’ in ihlali anlamına gelecektir.

1.2.2.1.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 4 Nolu Protokol

Her ne kadar AİHS’ in ana metninde sınır dışı etmeye ilişkin açık düzenleme bulunmasa da AİHS Ek 4 Nolu Protokolde⁵⁴ açık düzenlemelere yer verilmiştir. Protokolün 3. maddesine göre, “*Hiç kimse uyuşunda bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez*”. Bu düzenleme ile iç hukukumuzda olduğu gibi, sınır dışı edilme işleminin sadece yabancılara karşı uygulanabileceği vurgulanmıştır. Protokol’ün 4. maddesine göre ” *Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmeleri yasaktır*”. Dolayısıyla yabancılar hakkında sınır dışı edilme kararı, her bir yabancının ayrı ayrı değerlendirilmesi sonucu verilebilecektir.

Protokol iç hukuk bağlamında yürürlüğe girmiş, ancak uluslararası yükümlülük doğurmamıştır. Bu nedenle, iç hukuk yollarında Protokol’deki haklara dayanılabilir; fakat bu haklara ilişkin olarak Türkiye’den Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne bireysel başvuru yapmak mümkün değildir⁵⁵.

1.2.2.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 7 Nolu Protokol

AİHS Ek 7 Nolu Protokol’ün⁵⁶ 1. maddesinde yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usuli güvenceler düzenlenmiştir. Buna göre;

“1. Bir devletin ülkesinde kurallara uygun olarak ikamet eden bir yabancı, yasaya uygun şekilde verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınır dışı edilemez ve bu

⁵⁴ R.G. 26.02.1994, 21681. Protokol metni için bkz. <http://www.goc.gov.tr/files/files/AIHS.pdf>. (15.04.2017). 4 Numaralı Protokol, 16 Eylül 1963 tarihinde Strasbourg’da imzaya açılmış ve 7. madde uygun olarak 2 Mayıs 1968 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye 4 Numaralı Protokol’ü 19 Ekim 1992’de imzalamış ve 23 Şubat 1994 tarihinde onaylamıştır

⁵⁵ 3975 Sayılı Onay Kanunu 26 Şubat 1994 gün ve 21861 Sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır. Ancak onay belgesi henüz tevdi edilmediği için, Türkiye halen Protokol’e taraf değildir. Protokol iç hukuk bağlamında yürürlüğe girmiş, ancak uluslararası yükümlülük doğurmamıştır. Bu nedenle, iç hukuk yollarında Protokol’deki haklara dayanılabilir; fakat bu haklara ilişkin olarak Türkiye’den Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne bireysel başvuru yapmak mümkün değildir. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/54-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-4-numarali-protokol/>. Erişim Tarihi: 10.03.2018)

⁵⁶ R.G. 8.4.2016, 29678.

durumda bir kimse;

a-Sınır dışı edilmesine karşı gerekçeler öne sürebilme

b-Durumunu yeniden inceletme

c-Yukarıdaki amaçlarla yetkili bir merci önünde veya bu merci tarafından tayin edilecek biri ya da birileri önünde kendini temsil ettirme hakkını haiz olacaktır.”

“2. Sınır dışı edilmenin kamu düzeni, yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı yukarıdaki 1. maddenin a, b ve c bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınır dışı edilebilir.”

Bahsi geçen madde hükmüne göre, bu maddenin uygulanabilmesi için yabancının yasalara uygun şekilde ülkede ikamet etmesi gerekmektedir. Hakkında yasaya uygun şekilde bir sınır dışı etme kararı verilen yabancıya, gerekçe ileri sürme, durumunu yeniden inceletme ve kendini temsil ettirme imkânı da tanınmıştır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise kamu düzeni, kamu yararı veya ulusal güvenlik nedeniyle bu imkânların kullanımının kaldırılabilceği düzenlenmiştir⁵⁷.

1.2.2.2. Avrupa Sosyal Şartı

AİHS, birinci kuşak haklar olarak bilinen temel hakları (yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, hürriyet ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı gibi) güvence altına alırken, ikinci kuşak haklar olarak kabul edilen sosyal ve ekonomik hakları (çalışma hakkı, örgütlenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, adil ücret hakkı gibi) ise 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı⁵⁸ koruma altına almıştır.

Avrupa Sosyal Şartı’ nın, çalışan göçmen ve ailelerinin korunma ve yardım hakkına ilişkin 19. maddesinin 8. fıkrası, sınır dışı etme ile ilgili hüküm içermektedir. Bahsi geçen fıkarda, göçmen ve ailelerinin ancak ulusal güvenliği tehlikeye sokmaları

⁵⁷ Kabaalioglu, Ekşi, 508.

⁵⁸ Avrupa Sosyal Şartı (1961), T.C. Resmî Gazete, 04.07.1989, 20215. Orijinal metin için bkz. <https://www.coe.int/web/turin-european-social-charter>. Türkçe metin için bkz. ⁵⁸ <https://www.csgb.gov.tr/media/2077/avrupasosyalsarti.pdf>. (Erişim Tarihi:02.05.2017). Avrupa Sosyal Şartı Avrupa Konseyi Üyesi on altı devlet temsilcisi tarafından 18 Ekim 1961 tarihinde Torino’ da imzalanmıştır. Türkiye, 3581 sayılı ve 16 Haziran 1989 tarihli Kanun ile 7 Ağustos 1989’da onaylanmasını uygun bulmuştur. Avrupa Sosyal Şartı hakkında detaylı bilgi için bkz. İbrahim Kaboğlu(ed.), *Anayasal Sosyal Haklar (Avrupa Sosyal Şartı, Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye)*, Legal Yayınevi, Tunus, 2011.

veya kamu yararı ya da genel ahlaka aykırı bir eylemde bulunmaları halinde sınır dışı edilmelerinin söz konusu olabileceği belirtilmektedir.

1.2.2.3. Avrupa İkamet Sözleşmesi

Türkiye tarafından onaylanan 1961 tarihli Avrupa İkamet Sözleşmesi'nin⁵⁹ 1. bölümü giriş, ikamet, sınır dışı edilmeye ilişkin hükümler içermektedir. Sözleşmenin 3. maddesinde sınır dışı etme sebepleri yer almaktadır. Buna göre; “*Âkit taraflar ülkelerinde yasal olarak ikamet eden diğer âkit devlet vatandaşlarını ancak milli güvenliği tehdit ettikleri veya kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı davrandıkları takdirde sınır dışı edebilirler. Âkit taraflardan birinin vatandaşı diğer bir âkit taraf ülkesinde yasal olarak iki yıldan fazla bir süreyle ikamet ediyorsa, milli güvenlik açısından kesin bir zorunluluk yoksa, kendisi hakkında sınır dışı etme kararına karşı itirazda bulunmasına ve bu amaçla yetkili makama veya yetkili makamca özel olarak belirlenmiş kişi veya kişilere başvurmasına ve bu organlar önünde temsil olunmasına müsaade edilmeksizin sınır dışı edilemez. âkit taraflardan birinin diğer bir âkit taraf ülkesinde on yıldan fazla bir süredir ikamet eden vatandaşları, yalnızca milli güvenlik veya kamu düzeni veya genel ahlak nedeniyle özellikle ciddi nitelikte olması hallerinde sınır dışı edilebilirler*”⁶⁰. Bu düzenlemeden hareketle, özellikle ülkede 10 yılı aşkın süredir ikamet eden kişiler ile ilgili sınır dışı etme kararların alınmasının güçleştirildiği söylenebilmektedir.⁶¹

Sözleşmenin 3. maddesi sadece sınır dışı etme sebeplerini düzenlemekte; sınır dışı etme kararını almaya yetkili makamlar ve kararın icrası her ülkenin iç hukukuna bırakılmaktadır⁶².

⁵⁹ R.G: 5.9.1961, 10898.

⁶⁰ Sözleşme metni için bkz; Ekşi, *Antlaşmalar*, 372.

⁶¹ Güven Şeker, İbrahim Sirkeci, Çetin Aslan, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 32, 2014, 109.

⁶² Kabaalioglu, Ekşi, 511.

1.3. BAZI DEVLETLERDE SINIR DIŞI ETME İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Yoğun göç hareketlerine maruz kalan ve uluslararası alanda dikkat çeken devletlerin sınır dışı etme hususuna ilişkin düzenlemelerinin incelenmesini yararlı bulmaktayız. Bu nedenle sırasıyla Rusya, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin iç hukuklarında sınır dışı etme konusuna değinilecektir.

1.3.1. Rusya Federasyonunda Sınır Dışı Etme

Rusya Federasyonu'nda sınır dışı etme, 2002 tarihli 115—ФЗ sayılı “Yabancıların Hukuki Durumu Hakkında Kanun”⁶³ ile düzenlenmektedir.. Söz konusu Kanun'un “*Rusya Federasyonu'nda yabancının vize ihlali*⁶⁴ ile ikamet ihlâlinin sonuçları” başlıklı 31.maddesine göre, yabancının Rusya Federasyonu'nda vize ya da vize muafiyetinin tanıdığı geçici kalış süresi veya oturma izni süresi kısaltılır⁶⁵ veya son erer⁶⁶ ise yabancı, üç gün içinde ülke topraklarını terk etmek zorundadır (m.31/1). Bunun yanı sıra, yabancılara vize veya vize muafiyetinin sağladığı geçici kalış izni ile ikamet izni, Kanun'da öngörülen durumlarda iptal edilirse, yabancının on beş gün içinde ülke topraklarını terk etme zorunluluğu söz konusu olacaktır (m. 31/2).

Söz konusu maddenin yukarıda belirtilmiş olan birinci ve ikinci fıkralarında öngörülen süre içerisinde ülkeyi terk etmeyen yabancılar hakkında ise sınır dışı etme kararı verilmektedir (m. 31/3).

Ayrıca Rusya Federasyonu hukukunda sınır dışı etme işlemini gerektiren diğer iki durum da, çalışma izni olmadan yabancının çalışması(m.18/6) ve Rusya Federasyonu'nda işlediği suçtan dolayı cezasını çekip de haklarında sınır dışı kararı verilebilecek olanlardır (m.31/12).

⁶³ Собрание законодательства Российской Федерации, 2003, N 27, ст.2700; Bu Kanun'a son değişiklikler 17.04.2017'de yapılmıştır. (Kanun'un orijinal ismi: Федеральный закон от 25.07.2002 N 115-ФЗ (ред. от 17.04.2017) "О правовом положении иностранных граждан в Российской Федерации".

⁶⁴ Kanun'un madde 5/1 uyarınca, “*Yabancının ülkede kalış süresi vize süresi ile sınırlıdır. Vize muafiyetiyle ülkeye gelen yabancıların, Kanun'da aksi öngörülmedikçe, ülkede kalış süreleri 90 günü geçemez*”. Ancak 90 günden fazla kalmak isteyen yabancıya, Rusya Federasyonu Hükümetinin her sene belirlediği kota kapsamında 3 yıl süreli geçici oturma izni verilebilir (m.6).

⁶⁵ Yabancının Rusya Federasyonu kanunlarına uymadığı hallerde uygulanmaktadır.

⁶⁶ Uzatılması için de başvuru yapılmamıştır.

Rusya Federasyonu’nda, bazı ülkelerin aksine⁶⁷, sınır dışı etme kararı adli karar niteliğindedir ve federal mahkemeler tarafından verilmektedir (m.31).

Sınır dışı etme kararı verilirken, sebebine göre yabancıya, üç ya da beş yıl süre ile Rusya Federasyonu’na giriş yasağı konulabilmektedir.

Yukarıda bahsi geçen Kanun’un 31. maddesinin 5. fıkrasına göre, hakkında sınır dışı etme kararı verilmiş olan yabancıların, sınır dışı ile ilgili masrafları kendileri tarafından karşılanmaktadır.

Ancak hakkında sınır dışı kararı verilmiş kişi, çalışma izni olmaksızın istihdam edilen yabancı ise ve maddi durumu yetersiz ise, bahsi geçen Federal Kanun’da belirlenen yabancı işçileri işe alma prosedürünün ihlal edilmesi gerekçesiyle masraflar kendisini davet eden işvereni tarafından karşılanmaktadır. Şayet işveren tarafından da sınır dışı masrafları karşılanamıyor ise, her halükarda vatandaşı olduğu devletin Rusya’da bulunan Diplomatik Temsilcilik ya da Konsoloslugu tarafından veya uluslararası teşkilatlar ya da bu teşkilatların temsilciliklerince ya da Federal Kanun’un 16. maddesinde belirtilen gerçek veya tüzel kişiler tarafından da karşılanabilmektedir. Buna rağmen yabancının sınır dışı ile ilgili masrafları karşılanamamış ise, söz konusu masraflar Rusya Devleti tarafından karşılanmaktadır (m.31/6).

1.3.2. Almanya’da Sınır Dışı Etme

Alman hukukunda sınır dışı etme konusu “Federal Almanya’da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun (Göç Yasası)” ile düzenlenmektedir. Göç Yasasında sınır dışı etme sebepleri üçe ayrılmaktadır. Yasa’nın 53. maddesinde zorunlu sınır dışı etme, 54. maddesinde kaideten sınır dışı etme, 55. maddesinde ise takdire bağlı sınır dışı etme yer almaktadır.

Zorunlu sınır dışı etme sebepleri genel hatlarıyla, kasten işlenmiş suç nedeniyle hapis cezasına çarptırılmak (Göç Yasası 53/1); Uyuşturucu Maddeler Kanunu’na göre kasten bir suç işlemek, asayiş ihlal suçunu ve kamuya açık toplantı veya yasaklanmış yürüyüş çerçevesinde asayiş ihlal suçunu işlemek (Göç Yasası, 53/2) ve yabancıları

⁶⁷ Örneğin Türkiye’de sınır dışı kararı idari karar niteliğindedir (6458 sayılı YUKK, m.53/1), sınır dışı etme işleminin hangi hukuk düzenlerinde idari tedbir olduğu hakkında bkz. Altuğ, 129.

yasa dışı yollardan ülkeye getirme suçundan dolayı hapis cezası almaktır (Göç Yasası 53/3).

Yabancıнын, kamu güvenliği ve kamu düzenine veya Almanya Federal Cumhuriyeti'nin diğer önemli çıkarlarına zarar getirmesi hali ise takdire bağlı sınır dışı etme sebebi olarak Kanunda düzenlenmektedir. Yabancıнын hangi hallerde⁶⁸ takdire bağlı olarak sınır dışı edileceği ise Kanunda düzenlenmiştir (Göç Yasası, 55/2).

Ayrıca, Göç Yasasında kaideten sınır dışı etme sebepleri de tek tek sayılmaktadır (Göç Yasası, m. 54). Bu sebeplere bakıldığında genellikle Anayasal düzeni ihlal, şiddet eylemlerine katılarak kamu güvenliğini tehlikeye sokma, ülkeye yasa dışı giriş nedeniyle mahkumiyet alma, uyuşturucu madde ziraati yapma ve bu maddeleri ülkeye sokma gibi ulusal güvenlik açısından tehdit oluşturabilecek kişiler kaideten sınır dışı edilecek kişiler olarak düzenlenmektedir.

Türk Hukukunda olduğu gibi, Alman Hukukunda da bazı hallerde yabancıların ülkeden sınır dışı edilmelerinden sarfınazar edilebilmektedir. Söz konusu durum Göç Yasası'nın "Sınır Dışı Edilmeye Özel Koruma" başlığı altında 56. maddede düzenlenmektedir.

Göç Yasasına göre sınır dışı edilmeyecek kişiler; yerleşme iznine sahip olanlar, en az beş yıldan beri yasal olarak Federal Almanya'da ikamet edenler, Avrupa Birliği sürekli oturma iznine sahip olanlar, bu kişilerle evlilik veya hayat ortaklığı ilişkisi kurmuş olanlar ve kendisine iltica hakkı tanınmış seyahat belgesi düzenlenenlerden oluşmaktadır. Bu kişilerin yalnızca kamu güvenliği ve kamu düzenini tehdit eden önemli sebeplerin mevcudiyeti halinde sınır dışı edilebilecekleri düzenlenmektedir.

Haklarında sınır dışı etme kararı bulunan bazı yabancılar, Yabancılar Dairesi tarafından başka bir tedbir öngörülmediği takdirde, haftada en az bir kere ikamet ettiği yerdeki polis karakoluna gidip bildirimde bulunmakla yükümlü tutulmuşlardır (Göç Yasası, 54a).

Göç Yasasında usule ilişkin hükümler ise Yasanın 7. bölümünde düzenlenmektedir. Göç Yasasının yetkiye ilişkin 71. maddesinde, yabancılar hukukuna ilişkin tedbir ve kararlar için Yabancılar Dairesinin yetkili merci olduğu belirtilmiştir.

⁶⁸ Söz konusu haller için bkz. <http://calisma.de/images/stories/almanikamet.pdf>.

1.3.3. Amerika Birleşik Devletleri’nde Sınır Dışı Etme

Amerika Birleşik Devletlerinde⁶⁹ sınır dışı etme konusu, “Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası⁷⁰ ” ile düzenlenmektedir. ABD hukukunda sınır dışı etme, Göçmenlik Yasasını ihlal eden bir yabancının ülke toprakları dışına çıkarılması olarak tanımlanmaktadır⁷¹.

ABD Hukukuna göre sınır dışı etme sebepleri; yabancının suça karışması, kamu güvenliğini tehdit etmesi ve vize ihlali gibi yabancılar mevzuatına aykırı davranmasıdır (Act 237).

Sınır dışı etme işleminin ABD Hukukunda iki farklı uygulaması söz konusu olmaktadır. Eğer yabancı ülkeye girmesi için gerekli olan belgeler olmaksızın ülkeye giriş yapmışsa veya ibraz ettiği belgeler sahte ise mahkemeye çıkarılmaksızın hemen sınır dışı edilmektedir. Bunun dışındaki sebeplerden biri nedeniyle sınır dışı edilmesi gereken yabancı ise, daha uzun bir sınır dışı etme prosedürünün uygulanması için hakim karşısına çıkarılmaktadır (Act 240) .

Sınır dışı edilmesi gereken yabancıya sınır dışı işlemleri tamamlanmadan önce gönüllü olarak ülkeyi terk etme imkânı da tanınmaktadır (Act 240/B).

Türk Hukukunda olduğu gibi ABD hukukunda da yabancının sınır dışı edilmeden önce idari gözetim altında tutulması söz konusudur (Act 232). Sınır dışı etme ile ilgili işlemlerde “ABD Göçmenlik ve Gümrük Muhafaza Servisi” yetkili kılınmıştır. Ayrıca sınır dışı etme ile ilgili davalara “ Göçmenlik Mahkemeleri” bakmaktadır.

Hakkında sınır dışı edilme kararı alınan bir yabancı “Vatandaşlık ve Göçmenlik Servisine” başvurarak bilgi edinebilmekte; sınır dışı etme prosedürü uygulanırken hak ihlaline uğradığını düşünüyorsa “ABD İç Güvenlik Birimine” şikayet dilekçesi yazarak başvurabilmektedir.

⁶⁹ Bundan sonra kısaca ABD olarak anılacaktır.

⁷⁰ Yasanın orijinal ismi “Immigration and Nationality Act” olup yayım tarihi: 20 Kasım 1990’ dır. Yasanın orijinal metni için bkz. <https://www.uscis.gov/ilink/docView/SLB/HTML/SLB/act.html>.

⁷¹ <https://www.usa.gov/deportation#item-34837>.

1.3.4. İngiltere’de Sınır Dışı Etme

İngiltere Hukukunda sınır dışı etme işlemine ilişkin kurallar “Göç Yasası”⁷² ile düzenlenmektedir. Sınır dışı etme kararını vermeye yetkili makam Dış İşleri Bakanlığıdır⁷³. (Göçmenlik Yasası, 5).

İngiliz hukukunda da Türk hukukunda olduğu gibi vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği prensibi kabul edilmiştir (Göç Yasası, 3/5).

Sınır dışı etme sebeplerine bakıldığında bazı noktalarda Türk hukukuyla benzerlik gösterdiği söylenebilmektedir. Zira İngiltere Göçmenlik Yasasına göre sınır dışı etme sebepleri genel hatlarıyla, kamu düzenine engel durumların varlığı ve 17 yaşın üzerindeki bir yabancının hapis cezası gerektiren bir suç işlemesidir. (Göçmenlik Yasası, 3/5, 6).

Bunun yanı sıra, bazı durumlarda hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancının eşinin, hayat ortağının ve 18 yaşından küçük çocuklarının da sınır dışı edileceği düzenlenmiştir. Ancak kişi kendi hakkıyla eşine veya ebeveynine bağlı kalmaksızın ikamet etme hakkına sahipse veya sınır dışı etme kararı alınan kişiden ayrı yaşıyorsa sınır dışı edilemeyecektir (Göçmenlik Yasası, 5/4).

Ayrıca, İngiliz hukukunda da Türk hukukunda olduğu gibi sınır dışı edilemeyecek kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler, ülke vatandaşları, ülkede ikamet etme hakkı bulunan yabancılar ve suç işlemeyen önce en az 5 yıldan beri ülkede yaşamakta olan yabancılarıdır (Göçmenlik Yasası, 7).

Göçmenlik Yasasında, verilen sınır dışı etme kararını hükümsüz kılacak bazı durumlara ilişkin düzenleme de mevcuttur. Düzenlemeye göre, sınır dışı etme kararını vermeye yetkili olan Dış İşleri Bakanı, vermiş olduğu kararı iptal edebilir. Ayrıca, hakkında sınır dışı etme kararı verilen kişi kararın icrasından önce İngiltere vatandaşı olursa hakkında verilmiş olan karar hükümsüz olacaktır (Göçmenlik Yasası, 5/2).

⁷²72 Yasanın orijinal ismi “Immigration Act 1971” olup yayım tarihi 28 Ekim 1971’ dir. Yasanın orijinal metni için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/77> (Erişim Tarihi: 02.03.2018).

⁷³ Immigration Act’ de “Secretary of State” olarak geçmektedir. Sözlük anlamı “Dış İşleri Bakanı” olarak ifade edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ HUKUKTA SINIR DIŞI ETME

2.1. SINIR DIŞI ETMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1.1. Osmanlı Döneminde

Türk hukukunda sınır dışı etme konusunda, öncelikle Osmanlı Devletindeki yasal düzenlemelere değinmek gerekmektedir. Osmanlı Devletinde, kamu düzenini bozan ve ülke güvenliğini tehlikeye sokanları, sınır dışı etme amacıyla, bazı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.

26 Nisan 1325 tarihli Serseri ve Mazannaisu Eşhas Hakkında Kanunun 18. maddesinde⁷⁴, serseri ve şüpheli yabancıların ceza mahkumiyetleri icra edildikten sonra zabıtaca Memaliki Osmaniye’den tart ve ihraç olacakları hükme bağlanmıştır⁷⁵.

Osmanlı padişahlarının yabancılarla tanıdığı kapitülasyonlar genellikle ticaretle uğraşan ve yüksek tabakaya mensup kişilere yönelik olduğundan kapitülasyonların içeriğinde yabancıların gerektiğinde memlekete sokulamayacağı veya Osmanlı Devleti tarafından memleketten sınır dışı edilemeyeceğine ilişkin hükümlere yer vermek gerekli görülmemektedir. Ancak zaman geçtikçe verilen imtiyazların sayısı arttığından ve bunun sonucu olarak memlekete gelen yabancıların seviyesi düştüğünden, gelen yabancıların çeşitli maksatlarla Osmanlı topraklarını istismar ettikleri görülmekte idi⁷⁶. Bunun önüne geçebilmek için Fransa’ya verilen 1740 tarihli son kapitülasyonda yabancıların kendilerine verilen imtiyazlardan yararlanabilecekleri, ikamet edip korunabilecekleri ancak bunun için “ kendi hallerinde yürümeleri” ve “dostluk merasimine ve sadakat levazımına hâlel getirecek hareketten münacebet eylemeleri” şartı yer almakta idi⁷⁷. Bu durum devletin sınır dışı etme yetkisinin teyit edilmesi olarak

⁷⁴ 20 Temmuz 1963 tarihli 272 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılan 18. madde: Serseri ve mazanneisu takımından olan eşhas tebaai cenebiyeden oldukları halde mücazati mahkumeleri icra edildikten sonra zabıtaca Memaliki Osmaniye’den tart ve ihraç olunacaktır, Altuğ, 147.

⁷⁵ Muammer Raşit Sevig, *Devletler Hususi Hukuku*(birinci cilt), Bozkurt Basımevi, İstanbul 1937, 218.

⁷⁶ Kemaleddin Birsan, *Devletler Hususi Hukuku*, Cilt 1, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1936, 139.

⁷⁷ Muammer Raşit Sevig, *Devletler Hususi Hukuku*, (2. Bası), İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1947, 218; Esra Gül Dardağan, *Yabancılar Hukuku Açısından Sınırdışı Etme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, 9; Muammer Raşit Sevig- Vedat

yorumlanmaktadır⁷⁸.

Bazı devletlerin kanun ve nizamlarla konsoloslarına kendi vatandaşlarını Osmanlı topraklarından sınır dışı etme yetkisi verdiği görülmektedir. Fransa'nın 1778 Emirnamesinin 82. maddesine göre konsolos, kötü hal ve hareketler ile vatandaşların umumi menfaatlerine zarar veren bir Fransız'ı, sebebini daha sonra Hariciye Nezaretine bildirmek şartıyla, Osmanlı toprakları dışına çıkarabilmekteydi⁷⁹.

Lozan Barış Anlaşmasıyla kapitülasyonlar kaldırıldıktan sonra⁸⁰, Lozan Anlaşmasına bağlı olan İkamet ve Adli Selahiyet Sözleşmesinin 7. maddesinde, taraf devletlerin yabancıları mahkeme kararı, ahlaki ve sıhhi zabıta veya dilencilığe ilişkin kanun ve nizamlar gereğince veya memleketin iç ve dış güvenliği gerektirdiği takdirde sınır dışı edebilecekleri düzenlenmiştir. Ancak taraf devletler bu kişileri ve ailelerini her zaman ülkeye kabul ederek, sınır dışı işlemleri sağlık koşullarına ve insani koşullara uygun olarak gerçekleştirilecektir⁸¹.

Sınır dışı etme işlemini ayrıntılı olarak düzenleyen ve cumhuriyetin ilk yıllarına kadar yürürlükte kalan ilk metin, 2 Mart 1331 tarihli Ecnebilerin Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanundur⁸². Kanun' un 5. maddesine göre, Osmanlı topraklarında seyahat veya ikamet eden yabancılar Dahiliye Nazırı tarafından resen veya Meclisi Vükela kararıyla, siyasi, idari veya inzibati sebeplerle derhal veya belirlenen süre içerisinde ülkenin belirli bir yerinde ikamet etmeye veya ülke toprakları dışına çıkarılmaya davet edilebilir ve gerektiğinde sınır dışı edilebilir. Kanunun 8. maddesinde Dahiliye Nezaretince belirlenecek sahil vilayetlerinde ve mülhak olmayan vilayetlerdeki vali ve mutasarrıflara (sancak yöneticisi) ülkenin iç ve dış güvenliğine ilişkin hususlarda kötü kanaat ve şüphe çekici halleri olan ve ülkede kalmaları mahalli sükun ve asayiş bozucu görülen yabancıları vilayetleri dahilinden azami 3 ay süreliğine çıkmaya davet etme ve gerektiğinde ülke dışına çıkarma yetkisi verilmiş idi. Ancak valiler sınır dışı sebebini

Raşit Sevig, *Devletler Hususi Hukuku*, (3. Bası), İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1962, 257.

⁷⁸ Maummer Raşit Sevig-Vedat Raşit Sevig,, *Devletler Hususi Hukuku Yabancıların Hukuki Durumu*, Cilt 2, İstanbul 1970, 80-81; Belkıs Konan, *Osmanlı Devletinde Yabancıların Kapitülasyonlar Kapsamında Hukuki Durumu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, 35.

⁷⁹ Sevig, *Devletler Hususi Hukuku*, 220.

⁸⁰ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşmasının kapitülasyonların kaldırıldığına ilişkin 28. maddesi için bkz. <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=249> (Erişim Tarihi: 09.04.2017).

⁸¹ Sevig, *Devletler Hususi Hukuku*, 220; Dardağan, 10; Birsen, 152.

⁸² Düstur, Tertibisani, Cilt 7, Sahife 484.

derhal Dahiliye Nezaretine bildirmekle yükümlü kılınmışlar idi⁸³.

Görüldüğü üzere, Osmanlı Devleti döneminde, Dahiliye Nazırı resen veya Meclisi Vükela kararıyla yabancıları Osmanlı ülkesinden sınır dışı etme kararı almaya yetkili kılınmış, bu yetki bazı durumlarda valilere ve mutasarrıflara (sancak yöneticisi) da verilmiş idi. Sınır dışı etme sebebi “siyasi, idari ve inzibati sebepler” olarak gösterilerek bir belirsizlik oluşturulmuş, ancak daha sonra çıkarılan bir Talimatname ile sınır dışı etme sebepleri maddeler halinde sıralanarak somutlaştırılmıştır⁸⁴.

2.1.2. Cumhuriyet Döneminde

Cumhuriyet Döneminde YUKK yürürlüğe girinceye kadar sınır dışı etme işlemini düzenleyen kanunlara sırasıyla değinilecektir.

2.1.2.1. Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

1938 yılında “Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun⁸⁵” çıkarılarak, yukarıda bahsedilen 2 Mart 1331 tarihli “Ecnebilerin Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun” yürürlükten kaldırılmış, yabancıların ikamet ve seyahatleri hakkında yeni düzenlemeler getirilmiştir. Söz konusu Kanunun ilgili hükümleri⁸⁶ incelendiğinde, sınır dışı etme yetkisinin Dahiliye Vekaletine verilmiş olduğu görülmektedir. Türk soylu yabancıların ülkeden sınır dışı edilmeleri ise İcra Vekilleri Heyeti kararına bağlı kılınmıştı (m. 23).

Sınır dışı etme sebepleri ise “emniyete ve siyasi ve idari icaplara muzır sayılma” olarak belirtilmişti. Dahiliye Vekaleti bu kişilere süre vererek kişileri Türkiye’ den çıkmaya davet etmekteydi. Verilen süre zarfında ülkeyi terk etmeyenlerin sınır dışı edileceği hüküm altına alınmıştı (m. 22). Ülkeden çıkmalarına karar verildiği halde pasaport tedarik edemediğinden veya başka bir sebep dolayısıyla ülkeyi terk edemeyenler olursa bu kişiler Dahiliye Vekaletinin gösterdiği bir yerde oturmaya mecbur tutulmuşlardı. Sınır dışı edildikleri halde ülkeye izinsiz girmeye çalışanlar ise

⁸³ Kanun metni için bkz. Birsen, XXXVII

⁸⁴ Dardağan, 12.

⁸⁵ Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, (1938), T.C. Resmî Gazete: 29.08.1938, 3961.

⁸⁶ Kanunun 22, 23, 24, 25, 31, 32, 33. maddeleri sınır dışı etmeye ilişkindir.

hapis ve ağır para cezasına çarptırılmakta ve cezalarını çektikten sonra tekrar sınır dışı edilmekteydiler. 1938 tarihli Kanun'un, sınır dışına ilişkin şu an yürürlükte olan hükümlere fazlasıyla benzerlik gösterdiği söylenebilmektedir.

Ecnebinlerin Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun⁸⁷ ile yürürlükten kaldırılmış; YİSHK da 6458 sayılı YUKK çıkarılana kadar yürürlükte kalmış ve sınır dışı etme işlemlerinin yasal dayanağını oluşturmuştur. YİSHK'in incelenmesine bu başlık altında değinilmeyerek, çalışmamızın asıl konusunu oluşturan YUKK da sınır dışı etmeye ilişkin hükümler incelenirken her iki kanun hükümleri kıyaslanarak açıklamalarda bulunulacaktır.

2.1.2.2. 3519 Sayılı Pasaport Kanunu

Cumhuriyet döneminde sınır dışı etmeye ilişkin hükümler içeren bir başka yasal düzenleme 1938 tarihli 3519 sayılı Pasaport Kanunu' dur⁸⁸. Söz konusu Kanunun 46. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından pasaportu olmadığı halde giren vatandaş ve yabancı, para veya hapis cezasına çarptırılmakta idi. Yabancı için cezasının bitiminde derhal sınır dışı etme işlemi uygulanmakta idi. Ayrıca yasal olarak Türkiye'ye giriş yaptığı halde pasaportlarını kaybeden veya pasaportlarının geçerliliği biten yabancılar, 15 gün içerisinde konsolosluktan tabiiyet ilmi haberleri veya pasaport almadıkları takdirde Dahiliye Vekaletinin kararı ile sınır dışı edilmekte idiler. Kanun hükümlerine bakıldığında pasaporta ilişkin eksikliklerin sınır dışı etme sebebi olduğunu söylenebilmektedir.

3519 sayılı Pasaport Kanunu 5682 sayılı Pasaport Kanunu⁸⁹ ile yürürlükten kaldırılmış ve 5682 sayılı Kanun'un sınır dışı ile ilgili 34. maddesi, YUKK ile değişikliğe uğramıştır. 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun sınır dışına ilişkin hükümleri YUKK hükümleri ile kıyaslanarak ileride incelenecektir.

⁸⁷ Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, (1950), T.C. Resmî Gazete, 7564, 24.07.1950. Bundan sonra kısaca YİSHK olarak anılacaktır.

⁸⁸ Pasaport Kanunu, (1938), T.C. Resmî Gazete, 3960, 15.07.1938.

⁸⁹ Pasaport Kanunu, (1950), T.C. Resmî Gazete, 7564, 24.07.1950.

2.1.2.3. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu

Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda⁹⁰ vatandaşlığın iptal edilmiş olması bir sınır dışı etme sebebi olarak düzenlenmekteydi. Bahsi geçen Kanun'un 33. maddesinde yer alan hükme göre, " *Vatandaşlığı iptal edilenlerin mallarının tasfiyesi ile kendilerinin sınır dışı edilmeleri lüzumlu görüldüğü takdirde bu husus iptal kararında belirtilir. Bu gibiler en geç bir yıl içinde Türkiye'deki mallarını tasfiye ederek ikametgah ve iş merkezlerini yurt dışına nakil ve memleketi terk etmek zorundadır. Aksi halde, malları hazinece satılarak bedelleri nam ve hesaplarına milli bir bankaya yatırılır ve kendileri de sınır dışı edilir. Bu kişiler iptal kararı aleyhine Danıştay'a başvurdıkları takdirde, malların tasfiyesi ve sınır dışı işlemleri dava sonuna bırakılır*". 403 sayılı Kanunda düzenleme bu şekilde iken; onu yürürlükten kaldıran 5901 sayılı TVK' da bu hükme yer verilmemiştir. Dolayısıyla hakkında nitelikli iptal kararı verilen bir kişinin sınır dışı edilmesi durumu artık söz konusu olmamaktadır⁹¹.

2.2. SINIR DIŞI ETME İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

2.2.1. Anayasa

2.2.1.1. Vatandaş Sınır Dışı Edilemez İlkesi

Çağdaş Anayasa Hukuku ve Uluslararası Hukuk anlayışına paralel olarak Türk hukuk düzeninde de sadece yabancı kişilerin sınır dışı etme işlemine konu olması kabul edilmektedir. Geçmişte vatandaş da sınır dışı etmeye olanak veren hükümler ve uygulamalar görülmüştür. Örneğin, 1876 Kanun-i Esasinin⁹² 113. maddesi padişaha " *hükümetin emniyetini ihlal eden uyrukları ülke dışına sürgüne gönderme yetkisi*" tanımış idi⁹³.

Ancak, Anayasanın 23. maddesinin 6. fıkrasında " *Vatandaş sınır dışı edilemez ve*

⁹⁰ Türk Vatandaşlığı Kanunu, (1964), T.C. Resmî Gazete, 11638, 22.02.1964.

⁹¹ Rona Aybay, Nimet Özbek, *Vatandaşlık Hukuku*, (4. Baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, 215; Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (21. Bası), Filiz Kitabevi, İstanbul 2015, 150.

⁹² Kabul Tarihi: 7 Zilhicce 1293 (23 Aralık 1876), Düstur, Birinci Tertip, Cilt 4, s.1-40. İlgili hüküm şöyledir: " Hükümetin emniyetini ihlâl ettikleri idarei zabitanın tahkikatı mevsukası üzerine sabit olanların memâliki mahrusai şaheneden ihraç ve teb'id etmek münhasıran Zatı Hazireti Padişahinin yedi iktidarındadır".

⁹³ Aybay, *Sınır Dışı*, 144.

yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, sınır dışı etme açısından vatandaş ile yabancıyı ayırmakta ve vatandaş lehine güvence getirmektedir. Çok vatandaşlık⁹⁴ durumunda vatandaşlıklardan biri Türk vatandaşlığı ise kişinin bu vatandaşlığı dikkate alınarak sınır dışı edilmemesi gerekmektedir⁹⁵.

Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ ne ek 4. Protokol’ün vatandaşların sınır dışı edilmesi yasağına ilişkin 3. maddesinde de, hiç kimsenin tek başına ya da toplu olarak, uyruğu bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

2.2.1.2. Kişi Dokunulmazlığı ve İstisnaları

2.2.1.2.1. Kişi Dokunulmazlığı

Temel insan hakları arasında önemli bir yere sahip olan kişi dokunulmazlığı, kişilerin yaşama hakkına, maddi ve manevi bütünlüğüne dokunulamayacağı anlamına gelmektedir. Diğer bütün temel insan hakları gibi korunmaya muhtaç olan kişi dokunulmazlığı hakkı, insan haklarını evrensel ölçüde koruma amacı taşıyan İnsan Hakları Evrensel Beyannemesi⁹⁶ ile güvence altına alınmıştır⁹⁷. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 3. maddesine göre, “*Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır*”. Hükümde görüldüğü üzere bahsi geçen haklara sahip olma açısından hiç bir ayırım gözetilmemiştir.

Bunun yanı sıra, AİHS ve Ek Protokollerinde de kişi dokunulmazlığı hakkı güvence altına alınmaya çalışılmıştır⁹⁸. AİHS’e göre “*Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır.*” (m. 5/1).

Türk hukukunda ise kişi dokunulmazlığı hakkı, Anayasa’nın 17. maddesi ile güvence altına alınmaktadır.”*Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı*” başlıklı 17.maddeye göre;

⁹⁴ Bu kavram, 5901 sayılı TVK’nın tanımlara ilişkin (3/1-b). maddesine göre, Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olmasını ifade etmektedir.

⁹⁵ Aybay, *Sınır Dışı*, 144; Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 115.

⁹⁶ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilmiştir. Türkiye Beyannamesi 6 Nisan 1949’da kabul etmiş, 27 Mayıs 1949’ da Resmî Gazetede yayınlamıştır.

⁹⁷ Arzu Alibaba, “KKTC’de Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi”, *MHB*, Cilt 27, Sayı 1-2, 2007, 4.

⁹⁸ Vahit Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, 117; Alibaba, 4.

“Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

Meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.”

Anayasa’ da temel haklar açısından vatandaş ile yabancı ayrımının gözetilmediği, kullanılan “herkes” ifadesinden anlaşılmaktadır⁹⁹. Ancak, Anayasa’ nın 16. maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin yabancılar için uluslararası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceğini düzenlenmekte ve bu konuda vatandaş yabancı ayrımına gidilmektedir.

2.2.1.2.2. Kişi Dokunulmazlığının Bir İstisnası Olarak Sınır Dışı Etme

Yabancıların sınır dışı edilmeleri ve suçluların iadesi müesseseleri, Türk doktrininde kişi dokunulmazlığının istisnaları olarak kabul edilmektedir¹⁰⁰. Zira kişi gerekirse zor kullanılarak ülke dışına çıkarılmaktadır¹⁰¹.

Anayasa’ nın 19. maddesinde kişi hürriyeti ve güvenliğine yer verilmiştir. Hükme gore; *“Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir”*. Ancak maddenin devamında kişilerin bazı durumlarda hürriyetlerinin kısıtlanabileceği ifade edilmektedir. Bu durumlar maddede şu şekilde düzenlenmektedir; *“...usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı*

⁹⁹ Doğan, 117.

¹⁰⁰ Esra G. Dardağan Kibar, “Türk İdari Yargısında Sınır Dışı Etme Kararlarının Ele Alınması”, *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Türkiye Barolar Birliği*, 2009, 524; Doğan, 117. Sınır dışı etme işleminin sadece yabancılar uygulanması nedeniyle insan haklarının istisnasını oluşturması hakkında bkz. Rene Provast, *International Human Rights and Humanitarian Law*, Cambridge 2002, 25.

¹⁰¹ Aybay, *Sınır Dışı*, 143.

verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz”.

Hükümden de anlaşıldığı üzere, hakkında sınır dışı etme veya iade kararı olan bir kişinin yakalanması veya tutuklanması, bu hakkın istisnalarını oluşturmaktadır.

Sınır dışı etme kararı, kişi özgürlüğü ve dokunulmazlığının yanı sıra seyahat özgürlüğüyle¹⁰² de yakın irtibatlıdır¹⁰³. Zira Anayasa ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklerden, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, yabancılar hakkında alınan sınır dışı kararı ile sınırlandırılabilir.

Bazı yazarlar sınır dışı etme konusunu, kişi dokunulmazlığı ve güvenliğinden ziyade, seyahat özgürlüğü ile ilişkilendirmektedir. Gerekçe olarak kişi dokunulmazlığı, yakalama ve tutuklama gibi kişinin özgürlüğünden alıkonarak bir yere kapatılması durumuyla alakalı iken; sınır dışı etme durumunda kişi kaçmadığı ya da direnç göstermediği sürece bir yere kapatılması gerekmemektedir. Diğer gerekçe ise, sınır dışı etme kararı idari makamlarca alınmakta ve kişi yargıya taşımadığı sürece yargı organının kendiliğinden müdahalesi söz konusu olmamaktadır. Fakat kişi dokunulmazlığına ilişkin haller olan yakalama ve tutuklamada kişi en kısa sürede yargı organı önüne çıkarılmaktadır¹⁰⁴.

2.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Türkiye, coğrafi, siyasi, stratejik konumu sebebiyle tarihi süreç içerisinde giderek artan bir insan göçüne maruz kalmakta ve daha önceleri “geçiş ülkesi” konumunda iken artık “hedef ülke” olarak görülmektedir. Dolayısıyla, yabancıların ülkeye gelişi her geçen yıl arttıkça yabancılar mevzuatında da güncel gelişmelere uygun bazı değişiklik ve yeniliklerin yapılması ihtiyacı gündeme gelmiştir. Zira YUKK’ dan önce

¹⁰² Anayasa madde 23:

“ Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/8 md.; Değişik: 12/9/2010-5982/3 md.) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz”.

¹⁰³ Doğan, 118; Sirmen, 30.

¹⁰⁴ Aybay, *Sınır Dışı*, 143.

yabancıların ülkeye giriş, çıkışlarını, ikamet işlemlerini, sınır dışı etme işlemlerini, Türkiye’de bulundukları süre zarfında sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı YİSHK düzenlemekteydi. Ancak bu Kanunlar, 1950 tarihli oldukları için, yabancılar hukuku alanındaki gelişmelerin gerisinde kalmış ve dolayısıyla ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmişlerdir.

Bunun yanı sıra, Avrupa Birliği müzakere sürecinde göç konusu önemli bir yer tutmakta ve Türkiye’nin göç mevzuatı ve sisteminin Avrupa Birliği müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, YUKK yürürlüğe girinceye kadar “uluslararası koruma” ile ilgili hususlarda belirsiz ya da dağınık dahi olsa bir kanun bulunmamaktaydı. Gerek insan hakları gerek ise uluslararası ilişkiler açısından oldukça büyük bir öneme haiz olan bir konu, idari düzenlemeler aracılığıyla yürütülmeye çalışılmaktaydı.

Bir diğer husus, mevzuatımıza ilk kez girecek olan “uyum” konusudur. Yabancıların Türk toplumuna uyum sağlamaları açısından bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktaydı. Zira ülkede bulunan yabancılar, toplumla ne kadar fazla iyi ilişki içerisinde olurlarsa, toplum düzeni de o kadar korunmuş olmaktadır.

Yukarıda izah edilen tüm bu ihtiyaçlar doğrultusunda 6458 sayılı YUKK yürürlüğe girmiştir. YUKK ile birlikte, göç alanında Avrupa Birliği Müktesebatına uyum sağlama yönünde adımlar atıldığı görülmektedir. Göç yönetimi konusunda etkin bir şekilde faaliyet gösteren kurumsal bir yapıya duyulan ihtiyaç, YUKK ile birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü¹⁰⁵’nün kurulmasıyla giderilmiştir. İç İşleri Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet gösterecek olan GİGM, diğer kurum ve kuruluşlarla koordinasyon içerisinde hareket ederek düzensiz göçle mücadele edip, düzenli göçte ise daha etkin bir bürokratik sistemin oluşması için çalışmalar yürütecektir.

Bunun yanı sıra “uluslararası koruma” konusuna YUKK’ da yer verilerek, uluslararası koruma başvuru sürecinin başından sonuna kadar bütün aşamaları açık bir şekilde düzenlenmiştir¹⁰⁶ (YUKK m. 61-95) .

YUKK ile birlikte, Türk Hukukunda sınır dışı etme konusu da yasal zemine

¹⁰⁵ Bundan sonra kısaca GİGM olarak anılacaktır.

¹⁰⁶ YUKK genel gerekçesi, http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330, (Erişim Tarihi: 19.08.2017).

kavuşturulmuştur. Çalışmanın esas konusunu oluşturan Türk yabancılar hukukunda sınır dışı etme işlemi, YUKK ile YUKK’ dan önceki düzenleme kıyaslanarak birlikte incelenecektir.

Bu bağlamda, aşağıda sınır dışı etme ile ilgili YUKK’da yer alan esaslara yer verilerek yeni Kanun ile getirilmiş değişikliklere dikkat çekilecektir.

2.2.2.1. Sınır Dışı Etme

6458 sayılı YUKK’ da sınır dışı etme ile ilgili hükümler 52 ile 60. maddeler arasında düzenlenmektedir.

YUKK’nın sınır dışı etmeye ilişkin 52. maddesine göre; *“Yabancılar sınır dışı etme kararıyla, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilir”*.

Bahsi geçen hükümdeki *“menşe ülke”* kavramı göç akınlarının düzenli yahut düzensiz olarak kaynağı olan ülke olarak ifade edilmektedir. Burada menşe ülke, kişinin vatandaşlığına sahip olduğu ülke olarak değerlendirilmektedir. Kanun koyucunun *“vatandaşı olduğu ülke”* yerine *“menşe ülke”* ifadesini kullanması, daha geniş kapsamlı bir durumun ifade edilmesi amacına hizmet etmektedir. Zira, menşe ülke aynı zamanda yabancıнын uzun süre kaldığı veya kalma hakkının bulunduğu ülke anlamına da gelmektedir¹⁰⁷. Ancak buradaki *“menşe ülke”* kavramını, yabancıнын vatandaşı olduğu ülke olarak yorumlamak gerekmektedir¹⁰⁸.

YUKK’ da menşe ülkenin yanı sıra, alternatif olarak transit gideceği ülke ile üçüncü bir ülkeye de yabancıнын sınır dışı edilebileceği kabul edilmiştir.

Benzer hüküm, YUKK Uygulama Yönetmeliği’nin 51. maddesinde de bulunmaktadır. Şöyle ki;

“ 1)Yabancılar sınır dışı etme kararıyla menşe ülkesine, transit gideceği ülkeye, Türkiye’ye gelmek üzere transit geçtiği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilir.

2) Yabancıнын sınır dışı edileceği ülkenin tespitinde; vatandaşlık durumu,

¹⁰⁷ Asar, 120.

¹⁰⁸ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 122.

gönderilmesi planlanan ülkeye kabul edilip edilmeyeceği ve varsa gidebileceği üçüncü bir ülkeye ilişkin talebi göz önünde bulundurulur”.

Yönetmeliğin 51. maddesinin 2. fıkrasından da anlaşıldığı üzere, yabancının sınır dışı edileceği ülke tespit edilirken bazı kriterler dikkate alınmakta ve yabancının talebi de göz önünde tutulmaktadır.

Yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanmış olan “ Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin 2014 Taslak Kuralları (ILC)¹⁰⁹ ” ile sınır dışı edilecek kişinin gönderileceği devlet açıkça ifade edilmektedir. Söz konusu hükme (ILC, m. 22) göre;

“1. Sınırdışı edilecek yabancı, vatandaşı olduğu veya milletlerarası hukuka göre yabancıyı kabul etme yükümlülüğü olan veya sınırdışı eden devletin ya da gerekli hallerde söz konusu yabancının talebi üzerine onu kabul etmek isteyen devlete sınırdışı edilir.

2. Vatandaşı olduğu veya milletlerarası hukuka göre yabancıyı kabul etme yükümlülüğü olan devlet belirlenemezse ve söz konusu yabancıyı kabul etmek isteyen başka bir devlet bulunmazsa, söz konusu yabancı, giriş ve oturma hakkının olduğu bir ülkeye ya da sınırdışı edecek devlete giriş yaptığı devlete sınırdışı edilebilir. “

Dolayısıyla YUKK’nın 52. maddesindeki düzenlemeyi, ILC’nin 22. maddesi doğrultusunda yorumlamak gerekmektedir¹¹⁰

YUKK’ dan önce hakkında sınır dışı etme kararı alınan bir yabancının nereye gönderileceği konusunda bir açıklık bulunmamaktaydı. YUKK’ dan önce sınır dışı işlemleriyle ilgili düzenlemeler içeren gerek 5682 sayılı Pasaport Kanununda gerek ise 5683 sayılı YİSHK’ da konu ile ilgili düzenleme bulunmazken, 2 Mart 1331 tarihli Ecnebilerin Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun’un yayınlanmasının ardından hazırlanmış olan bir Talimatnamede (12. m ve 13. m.) konu ile ilgili düzenlemeler bulunmaktaydı¹¹¹. Şöyle ki,

¹⁰⁹ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Nuray Ekşi, “ILC’nin Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin 2014 Taslak Kuralları’nın Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleriyle Mukayesesi ve Bu Kuralların Türkçe Tercümesi”, *MHB*, Yıl 33, Sayı 1, 2013.

¹¹⁰ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 122.

¹¹¹ Alkın Karakurumer, *Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 89.

“Derhal veya muayyen bir müddet zarfında Türk toprağını terketmesi lazım gelen ecnebiye hududun hangi noktasından çıkacağı sorulacak ve gösterdiği mahallin kabulünde mahzur görülürse geçeceği yer hükümetçe tayin ve kendisine tefhim olunacak ve yedine esnayı rahta sureti hareketini ve hududa müvasalat edinceye kadar nerelerde ne kadar müddet aram edeceğini mübeyyin bir varaka verilecektir”. (Talimatname 12. md)

“Tart ve ihracı icap eden ecnebi, siyasi mülteci veya asker firarisi ise bu gibilerin rızaları hilafında kendi memleketlerine ihraç ve tartları caiz değildir”. (Talimatname 13. md)

Hükümden de anlaşıldığı üzere, sınır dışı edilecek yabancıya nereye gideceği sorulmakta, yabancıya gönderilmek istediği yer kabul görmezse, hükümetçe nereye sınır dışı edileceği belirlenmekteydi. Ayrıca, sınır dışı edilecek yabancı siyasi mülteci veya asker kaçağı ise rızası olmaksızın vatandaşı olduğu ülkeye gönderilmemektedir.

Görülmektedir ki, Cumhuriyetten önce yürürlüğe girmiş ve Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar yürürlükte kalmış olan bir Kanunda dahi yabancıların sınır dışı edileceği yerlerle ilgili düzenleme bulunmaktayken, YİSHK da konu ile ilgili düzenleme yer almamaktaydı. Bu konudaki belirsizlik YUKK ile giderilmiştir.

2.2.2.2. Sınır Dışı Etme Sebepleri

Sınır dışı etme sebepleri, YUKK’nın 54. maddesinin 1. fıkrasında 14 bent halinde düzenlenmiştir. Hükme göre sınır dışı etme sebepleri aşağıdaki gibidir;

“ a) 5237 sayılı Kanunun 59. maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler

b)Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar

c) Türkiye’ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar

ç) Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar

d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit

oluşturanlar

e) Vize veya vize muaftiyeti süresini on günden fazla aşanlarveya vizesi iptal edilenler

f)İkamet izinleri iptal edilenler

g)İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler

ğ) Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler

h)Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler

ı) Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler

i) Uluslar arası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar

j) İkamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar

k) Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler”.

YUKK yürürlüğe girmeden önce sınır dışı etme ile ilgili yasal düzenlemeler büyük ölçüde Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’da¹¹² yer almaktaydı. YİSHK’nın 19. maddesinde “*muzır şahıslar*” başlığı altında bazı yabancıların sınır dışı edileceği hususu düzenlenmekteydi. Hükme göre, memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancılar, verilen müddet zarfında ülkeyi terke davet edilecekler. Bu müddet sonunda ülkeyi terk etmeyenler sınır dışı edileceklerdi.

¹¹² Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, (1950), T.C. Resmî Gazete, 7564, 24.07.1950. Bundan sonra kısaca YİSHK olarak anılacaktır.. YİSHK’da düzenlenen sınır dışı etme sebepleri hakkında bilgi için bkz. Selim Levi, “Yeni Türk Ceza Kanunu ile İki Yıl ve Üzeri Hapis Cezası Alan Tüm Yabancılar Sınır Dışı Edilecek. Bu Hüküm Ne Kadar Yerde?”,*Güncel Hukuk Dergisi*, Sayı 16, Nisan 2005.

Bahsi geçen “*umumi güvenlik*” ifadesi ülkenin iç ve dış güvenliği anlamına gelmektedir, ancak “siyasi ve idari icaplar” ifadesinin içeriğinin nasıl tespit edileceği hususunda bir açıklık bulunmamakta idi ¹¹³.

YUKK yürürlüğe girmeden önce, YİSHK dışında Pasaport Kanunu’nda da sınır dışı etme hususunda bazı düzenlemeler yer almaktaydı. Pasaport Kanunu’nun 8. maddesinde Türkiye’ye girmeleri yasak olan kişiler¹¹⁴ düzenlenmekteydi. Bu kişiler kamu düzeni ve kamu güvenliği, genel ahlak ve sağlık bakımından ülkeye girişleri sakıncalı kişiler oldukları gerekçesiyle, YİSHK’nın 19. maddesinde belirtilen “idari icaplara aykırılık” bağlamında değerlendirilerek sınır dışı edilmekteydiler¹¹⁵. Pasaport Kanunu’nun 8. maddesinde düzenlenen kişi gruplarından bazıları, YUKK’nın 54. maddesinde sınır dışı edilecek kişiler arasında yer almaktadır.

Ayrıca, Pasaport Kanunu’nun 34. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından pasaportsuz olarak girmiş olan yabancıların da sınır dışı edileceği hüküm altına alınmış idi. Türkiye’ye yasal giriş hükümlerini ihlal etmek YUKK’ da da bir sınır dışı etme sebebi olarak düzenlenmektedir (m. 54/1-h).

YUKK’nın 54. maddesinde, sınır dışı etme sebepleri tek tek sayılarak içerik olarak birbirine benzer olanların tasnif edilmesi yoluna gidilmediği görülmektedir. Ancak doktrinde bazı yazarlar¹¹⁶ bu sebepleri; güvenlik tedbiri olarak sınır dışı etme (a bendi), kamu düzenini korumak amacıyla sınır dışı etme (b,ç,d ve k bentleri), ülkeye giriş, ülkeden çıkış, ülke içinde ikamet ve çalışma izni ile ilgili mevzuat hükümlerine

¹¹³ Sirmen, 31; Bayraktaroğlu Özçelik, 222.

¹¹⁴ Pasaport Kanunu (Madde 8)

“Türkiye’ye girmeleri memnu kimseler;

1. Serseriler ve dilenciler,
2. Delilikle veya bulaşıcı hastalıkla malul olanlar,
3. Türkiye Cumhuriyetinin taraf bulunduğu, mücrimlerin iadesine mütaallik anlaşma veya andlaşmalarla iadeye esas olarak kabul edilen suçlardan birinden sanık veya hükümlü bulunanlar,
4. Türkiye’den sınır dışı edilemiş olupta avdetine müsaade edilmeyenler,
5. Türkiye Cumhuriyetinin emniyetini ve umumi nizamını bozmak niyetiyle veya bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadıyla geldikleri sezilenler,
6. Fahişeler ve kadınları fuhuşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle beyaz kadın ticareti yapanlar ve her nevi kaçakçılar,
7. Türkiye’de kalacaklarını beyan ettikleri müddetçe yaşamalarına ve tekrar gitmelerine yetiyecek paraları bulunmayıp Türkiye’de kendilerini himaye edecek kimseleri bulunduğunu veya Türkiye’de yabancılara kanunla menedilmemiş işlerden birini tutacaklarını ispat edemeyenler”

¹¹⁵ Sirmen, 31.

¹¹⁶ Bkz. Esra Dardağan Kibar, “Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 11, 2012, 55.

aykırı davranışların veya bunlarla irtibatlı usulsüzlüklerin yaptırımını olarak sınır dışı etme (c,e,f,g,ğ,h,ı,i,j) olmak üzere 3 ana gruba ayırarak incelemektedirler. Bu şekilde bir tasnif yoluna giderek konunun açıklanmasının daha anlaşılır olduğu kanaatindeyiz. Bundan dolayı konunun 3 ana başlığa ayrılarak incelenmesini uygun görmekteyiz.

2.2.2.2.1. Güvenlik Tedbiri Gerekçesiyle Sınır Dışı Etme Sebepleri

Güvenlik tedbiri bakımından sınır dışı etme sebebini, YUKK'nın 54. maddesinin 1-a bendinde yer alan “5237 sayılı Kanunun¹¹⁷ 59. maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler” oluşturmaktadır. Ancak 5237 sayılı TCK'da sınır dışı ile ilgili hükme ileride değinileceğinden burada açıklamalarda bulunulmayacaktır.

2.2.2.2.2. Kamu Düzeni Gerekçesiyle Sınır Dışı Etme Sebepleri

Sınır dışı etme sebeplerinden bazıları kamu düzeninin koruma amacına hizmet etmektedir. Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar (YUKK, 54/1-b), Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar(YUKK, 54/1-ç), kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar(YUKK, 54/1-4), uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler (YUKK, 54/1-k), kamu düzeni gerekçesiyle sınır dışı edilecek kişi gruplarındandır.

Nitekim, madde hükmünde yer alan “*çıkart amaçlı suç örgütü*” kavramının Türk Hukukunda tanımlanmaması, doktrinde bazı eleştirilere neden olmuştur. Bahsi geçen kavramın yer aldığı 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu’nun¹¹⁸ yürürlükten kaldırılmış olması ve TCK’da da “çıkart amaçlı suç örgütünün “tanımlanmaması bu kavramı belirsiz kılmaktadır. Dolayısıyla Türk Hukukunda kanuni tanımdan yoksun bir ifadeye yer vermek ve bunu sınır dışı etme gibi

¹¹⁷ Türk Ceza Kanunu, (2004), T.C. Resmî Gazete: 12.10.2004, 25611. Bundan sonra kısaca TCK olarak anılacaktır.

¹¹⁸ Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ,(1999), T.C. Resmî Gazete:01.08.1999, 23773. Bu kanun Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, (2005), T.C. Resmî Gazete: 31.03.2005, 25772 ile yürürlükten kalkmıştır

ağır bir sonuca bağlamak¹¹⁹ eleştirilmektedir.

Bunun yanı sıra eleştirilen bir başka husus da, kişinin terör örgütüyle bağlantısının bir yargı kararıyla tespit edilmiş olmasının aranmamasıdır. Kişi hakkında herhangi bir yargı kararı olmaksızın, terör bağlantısının olduğu varsayılmak suretiyle sınır dışı edilmesi, suçsuzluk karinesi ve adil yargılanma hakkına aykırılık oluşturmaktadır¹²⁰.

Bu kapsamda yer alan sınır dışı etme sebeplerinden bir diğeri de, Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan kazanmaktır. Madde metninde yer verilen “*meşru olmayan*” ifadesi, çalışma izni olmadan çalışan yabancıları değil¹²¹, yasa dışı oldukları için çalışma iznine konu olamayacak insan ticareti, fuhuş, insan kaçakçılığı gibi faaliyetleri kapsamaktadır¹²².

Bunun yanı sıra, kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturma da bir sınır dışı etme sebebi olarak düzenlenmektedir. Fakat kamu düzeni gibi kamu sağlığı ve kamu güvenliği kavramlarının içeriğinin belirsiz olması, idareye geniş takdir yetkisi doğuracak niteliktedir¹²³. Böylece, sınır dışı etme sebeplerine ilişkin diğer bentlerin kapsamına girmeyen her durum, idarenin takdiri neticesinde bu bent kapsamına sokularak kişiler sınır dışı edilebileceklerdir¹²⁴.

Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle bağlantılı olduğu değerlendirilenler de sınır dışı edileceklerdir. Bu bent maddeye daha sonra 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname¹²⁵ ile eklenmiştir. Kanaatimizce, YUKK’da terör bağlantısı bir sınır dışı etme sebebi olarak düzenlendiği için, benzer şekilde terör bağlantılı bir bendin daha eklenmiş olması gereksiz olmuştur.

2.2.2.2.3. Yabancılar Mevzuatına Aykırılık Gerekçesiyle Sınır Dışı Etme Sebepleri

Bu başlık altında, Türkiye’ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar, YUKK’ da sınır dışı edilecek kişi grupları arasında değerlendirilmektedir (YUKK, 54/1-c). Bunun yanı sıra Türkiye’ye yasal giriş

¹¹⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, 220.

¹²⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, 220; Asar, 126.

¹²¹ Zira çalışma izni olmadan çalışma YUKK’nın 54. maddesinin 1-ğ bendinde ayrıca bir sınır dışı etme sebebi olarak düzenlenmektedir.

¹²² Asar, 127.

¹²³ Doğan, Yabancılar, 123; Bayraktaroğlu Özçelik, 227.

¹²⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, 228.

¹²⁵ R.G: 29.10.2018, 29872. Bundan sonra kısaca KHK olarak anılacaktır.

ve Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler de yabancılar mevzuatına aykırılık gerekçesiyle sınır dışı edileceklerdir(YUKK, 54/ 1-h). Dolayısıyla, öncelikle Türkiye’ ye giriş, vize ve ikamet izinleri hakkında kısaca açıklamalarda bulunmanın faydalı olacağı kanısındayız.

Bu bağlamda, YUKK’nın 5. maddesine göre; “*Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış, sınır kapılarından geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılır*”. Bu nedenle, bir yabancıнын yasal olarak ülkeye girebilmesi için sınır kapılarını kullanması ve geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen belgeyi ibraz etmesi gerekmektedir. Sınır kapısı, YUKK’nın tanımlar başlıklı 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır; “*Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış için belirlenen sınır geçiş noktasıdır*”. Türkiye’ ye giriş yapan bir yabancı, belirlenen bu kapılar dışında yasal olmayan bir şekilde ülkeye girmişse sınır dışı edilecektir. Sınır kapılarından giriş yapmış olmasının yanında yukarıda belirtildiği gibi, yabancıнын pasaport veya pasaport yerine geçen belge¹²⁶ ibraz etmesi gerekmektedir. İbraz ettiği pasaport veya belgeler sahte ise kişinin sınır dışı edilmesi söz konusu olacaktır.

Bununla birlikte, yabancıların ülkeye giriş yapabilmeleri için pasaport dışında vize sahibi olmaları da gerekmektedir. YUKK’nın 11. maddesinin 1. fıkrasına göre, “*Türkiye’de doksan güne kadar kalacak olan yabancıların, vatandaşı oldukları ya da yasal olarak bulundukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize alarak gelmeleri gerekmektedir*”. Yabancıların ibraz ettiği vizelerin sahte olduğunun anlaşılması üzerine, kişinin sınır dışı edilmesi söz konusu olacaktır. Sahte olması dışında yabancıнын sahip olduğu vizenin süresi veya vize muafiyet süresi¹²⁷ on günü aşarsa ya da vizesi iptal edilirse¹²⁸ bu durumda da kişi yine sınır dışı edilecektir (YUKK, m. 54/1-e).

¹²⁶ Pasaport yerine geçen belgeler; idari mektuplar, hudut geçiş belgeleri, gemi adamı cüzdanları, demiryolu ve hava ulaşım araçları memur ve mürettebatına verilen vesikalar, seyahat belgesi ve benzeri belgelerdir.

¹²⁷ Vize muafiyeti için bkz. YUKK, m. 12.

¹²⁸ Vizenin İptali- (YUKK m.16)

“Vizeler;

a) Sahteciliğe konu olduğunun tespiti,

b) Üzerinde silinti, kazıntı ya da tahrifat yapıldığının anlaşılması,

c) Vize sahibinin Türkiye’ye girişinin yasaklanması,

ç) Yabancıнын suç işleyebileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunması,

d) Pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin sahte olması veya geçerliliğinin sona ermesi,

e) Vize veya vize muafiyetinin amacı dışında kullanılması,

Türkiye’de vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur (YUKK, m.19). İkamet izni başvuruları¹²⁹ YUKK’nın 21. maddesi gereğince yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılmaktadır. İkamet izinlerinin¹³⁰ alınabilmesi için bazı şartların¹³¹ yerine getirilmesi gerekmektedir. Ancak yabancı bu şartları taşımadığı halde, gerçek dışı bilgi ve sahte belgelerle ikamet iznine sahip olmuşsa, bu durum yabancıların sınır dışı edilmesine sebep olacaktır.

İkamet izninin iptal edilmesi¹³² de YUKK’ da bir sınır dışı etme sebebi olarak düzenlenmektedir (YUKK, m. 54/1-f).İkamet iznine sahip olduğu halde süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın, ikamet süresini 10 günden fazla ihlal edenler de sınır dışı edilecek kişiler arasında Kanunda yer almaktadır (YUKK, m. 54/1-g). Bunun yanı sıra, ikamet izni uzatma başvuruları¹³³ reddedilenlerden¹³⁴ on gün içinde çıkış yapmayanlar da sınır dışı edileceklerdir (YUKK, m. 54/1-j).

Devletlerin sahip oldukları egemenlik haklarının doğal bir sonucu olarak, yabancıların ülkelerine girişini bazı durumlarda engelleyebileceğini birinci bölümde ifade etmiştik. Devletler yetkili makamları aracılığıyla bazı yabancıların ülkeye girişlerini yasaklayabilmektedirler. Türk kanun koyucusu da YUKK’nın 9. maddesinde Türkiye’ye giriş yasağını şu şekilde düzenlemiştir; “*Genel Müdürlük, gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alarak, Türkiye dışında olup da kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye’ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilir*”. Hükümde ifade edildiği üzere, ülkeye giriş yasağı kararı alınmasında yetkili makam, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; ülkeye giriş yasağı kararının alınma sebepleri ise kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığıdır. Bu gerekçelerle yabancı hakkında ülkeye giriş yasağına ilişkin bir karar

f)Vizenin verilmesine temel olan şartların veya belgelerin geçerli olmadığına anlaşıldığı hallerinde, vizeyi veren makamlar veya valiliklerce iptal edilir”.

¹²⁹ Bazı hallerde ikamet izni başvuruları istisnai olarak valiliklere de yapılabilmektedir. İstisnai durumlar için bkz YUKK m. 22.

¹³⁰ İkamet izni çeşitleri YUKK m. 30 da sayılmıştır. Hükme göre ikamet izni çeşitleri; kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere 6 tanedir.

¹³¹ Şartlar için bkz. YUKK. m. 32, 35, 39, 43.

¹³² İkamet izinlerinin iptali için bkz. YUKK, m. 33, 36, 40, 45, 47, 49.

¹³³ İkamet izni uzatılması için bkz. YUKK, m. 24.

¹³⁴ İkamet izni uzatma talebinin reddi için bkz. YUKK, m. 25, 33, 36, 40, 47.

bulunmasına rağmen, Türkiye’ye geldiği tespit edilenler de YUKK’nın 54. maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gereken kişiler arasında yer almaktadırlar.

Sınır dışı edilmesi gereken bir diğer kişi grubunu çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler oluşturmaktadır (YUKK, m. 54/1-ğ).

Nitekim, yabancıların Türkiye’de çalışabilmeleri için çalışma izni almaları zorunludur. YUKK yürürlüğe girmeden önce¹³⁵ ikamet izni ile çalışma izninin ayrı ayrı alınması gerekirken, YUKK ile birlikte çalışma izninin aynı zamanda ikamet izni yerine geçeceği kabul edilmiştir (YUKK, m. 27).

Yabancıların çalışma izinleri hakkında uygulanacak usul ve esaslar, 2016 tarihli ve 6735 sayılı Uluslararası İş Gücü Kanunu¹³⁶ ile düzenlenmektedir. Çalışma izni başvuruları yurt içinde doğrudan Bakanlığa, yurt dışında yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarına yapılmaktadır. Yurt dışında yapılan çalışma izni başvuruları, Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarınca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iletilmektedir (UİGK, m.7), zira çalışma izni vermeye yetkili makam bahsi geçen Bakanlıktır (UİGK, m.6).

YUKK ‘da düzenlenen sınır dışı etme sebepleri arasında, uluslararası koruma başvurularına ilişkin bazı durumlar da yer almaktadır (YUKK, m. 54/1-j). Ancak bu konu ileride “Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi” başlığı altında inceleneceğinden burada açıklamalarda bulunulmayacaktır.

2.2.2.3. Sınır Dışı Edilmeyecek Yabancılar

Kanun koyucu, sınır dışı edilecek kişi grubunu açıkça düzenlediği gibi sınır dışı edilmeyecek kişileri de düzenlemiştir. Bu başlık altında YUKK gereği sınır dışı edilmeyecek yabancılara ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır.

Bazı yabancılar, YUKK’ nın 55. maddesindeki düzenleme ile sınır dışı

¹³⁵ YUKK yürürlüğe girmeden önce yabancıların Türkiye’de çalışma özgürlüğü hakkında bilgi için bkz. Nimet Özbek, “Narin Bir Olay Üzerine: Şantaj, İntihar, Sınır Dışı Etme, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, *Legal Hukuk Dergisi*, Akademik Yaşamın 55. Yılı Onuruna Rona Aybay’a Armağan, 2. Cilt, 1802.

¹³⁶ Uluslararası İş Gücü Kanunu, (2016), T.C. Resmî Gazete: 13.08.2016, 29800. Bundan sonra kısaca UİGK olarak anılacaktır.

edilemeyecek kişiler arasında sayılmaktadır. Bu kişiler, sınır dışı etme sebeplerini gerçekleştirmiş olsalar dahi, kanunun sağlamış olduğu koruma nedeniyle sınır dışı edilemeyeceklerdir.

YUKK'nın 55. maddesi uyarınca, sınır dışı edilmeyecek yabancılardan ilk grubu, sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar oluşturmaktadır.

Bu düzenleme AİHS'in işkence yasağına ilişkin 3. maddesi ile uyum içerisindedir. Zira Sözleşme maddesine göre, *“Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz”*.

YUKK'nın 55. maddesindeki düzenleme, AİHS'in 3. maddesinin yanı sıra Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesindeki mültecinin veya sığınmacının ırkı, dini , tabiiyeti, sosyal bir gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin hudutlarından sınır dışı edilemeyeceğine ilişkin *“non refoulement”* prensibiyle de paralellik arz etmektedir.

“Non Refoulement” prensibi YUKK'nın 4. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, *“Bu kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez”*. Bu hükümde *“tabi tutulacağı”* ifadesi kullanılarak, kişinin non refoulement prensibinin korumasından yararlanabilmesi için işkenceye, insanlık dışı muameleye tabi tutulacağına kesin gözüyle bakılması gerektiği anlaşılmaktadır. Halbuki, YUKK'nın 55. maddesinde *“ciddi emare”* yeterli görülmekte ve kişi gönderilmemektedir. Bu nedenle YUKK'nın 4. maddesindeki düzenlemenin 55. maddedeki hükme benzer şekilde düzenlenmesi daha uygun olurdu¹³⁷.

Haklarında sınır dışı etme kararı alınmayacak diğer kişi grupları ise; ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler (YUKK, m.55/1-b), hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar (YUKK, m. 55/1-c), mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları (YUKK, m. 55/1-ç) ve

¹³⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, 235.

tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurlarıdır (YUKK, m. 55/1-d).

Bu kişiler hakkındaki değerlendirmelerin her biri için ayrı ayrı yapılması gerekmekte ve bu kişilerden belirli bir adreste ikamet etmeleri, istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmaları istenebilmektedir (YUKK, m. 55/2).

Ancak haklarında sınır dışı kararı alınmayan kişilerin maddede belirtilen durumlarının sona ermesi halinde haklarında sınır dışı etme kararı alınacaktır¹³⁸.

Vatansızlar¹³⁹ da YUKK'nın 51/1-b bendi hükmü ile sınır dışı edilmeyecek kişiler arasında sayılmıştır. Hükme göre; *“Vatansız kişi kimlik belgesine sahip kişiler, kamu düzeni veya güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmezler”*.

YUKK'nın 55. maddesinin dışında YUKK Uygulama Yönetmeliğinde de bazı yabancıların sınır dışı edilemeyeceği düzenlenmektedir. Buna göre aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı edilme kararı alınamayacaktır;

a) Vizesi veya ikamet izinleri iptal edilenlerden on gün içinde çıkış yapmak üzere kendiliğinden sınır kapılarına gelenler.

b) Vize veya vize muaftiyeti süresini on günden fazla aşanlardan çıkış yapmak üzere kendiliğinden sınır kapılarına gelenler.

c) Vize alarak veya vize muaftiyetiyle gelen ve ikamet izni talepleri reddedilenlerden vize süresi veya vize muaftiyeti sürelerini kullananlar.

ç) İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenlerden çıkış yapmak üzere kendiliğinden sınır kapılarına gelenler.

d) İkamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlardan çıkış yapmak üzere kendiliğinden sınır kapılarına gelenler.

¹³⁸ Bkz. YUKK madde gerekçeleri.

¹³⁹ Vatansızların sınır dışı edilemeyeceği hakkında bkz. Esat Şener, “Yabancıların Türkiye’de İkamet, Seyahat ve Başkaca Hak ve Hürriyetleri”, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Sayı 68, Kasım, 1990, 12.

e) Uluslararası koruma başvurusunu geri çeken ya da geri çekmiş sayılan yabancılardan dava hakkından feragat ettiğini ve gönüllü olarak ülkesine dönmek istediğini yazılı olarak beyan edenler.

f) Uluslararası koruma başvurusunu geri çeken ya da geri çekmiş sayılan yabancılardan dava hakkından feragat ettiğini yazılı olarak beyan eden ve Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye’de kalma hakkı bulunanlar.

g) Mahkemece kesin karar verilene kadar, Uluslararası koruma başvuru sahiplerinden kabul edilemez başvuru ve hızlandırılmış değerlendirme çerçevesinde yargı yoluna başvuranlar”.

2.2.2.4. Sınır Dışı Etme Kararı

2.2.2.4.1. Kararı Almaya Yetkili Makam

Sınır dışı etme kararı YUKK’ nın 53. maddesinde düzenlenmiştir. Bu konuda yetkili makam valilikler olup, valilik resen bu kararı alabileceği gibi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün talimatı üzerine de sınır dışı etme kararı alınabilir.

YUKK’ dan önce sınır dışı etme konusunda YİSHK ve Pasaport Kanunu uygulanmaktaydı. YİSHK’ da yer alan sınır dışı sebeplerine göre sınır dışı etmeye karar verecek yetkili makam İç İşleri Bakanlığıydı (m.21/1). Bakanlığın göreceği lüzum üzerine sınır ve sahil illerine yetki verilebilmekteydi (m. 21/2). Bu illerde sınır dışı etme kararı alındığında durum ve sebepleri İç İşleri Bakanlığına bildirilmekteydi. Bununla birlikte, Pasaport Kanununa göre sınır dışı edilme sebebi gerçekleştiği takdirde yetkili makam belirtilmemişti. Ancak sınır dışına ilişkin temel düzenlemenin YİSHK olduğu göz önünde tutularak, Pasaport Kanunu uyarınca verilecek sınır dışı kararları bakımından da İç İşleri Bakanlığı’nın yetkili olması gerektiği ifade edilmekteydi¹⁴⁰.

Sınır dışı etme kararında, yabancının doğrudan sınır dışı edileceği, Türkiye’yi terke davet edildiği veya idari gözetime tabi tutulduğu hususlarından biri yer almaktadır (YUKK Uygulama Yönetmeliği, m.56/2).

¹⁴⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, 237.

2.2.2.4.2. Kararın Yabancıya Tebliği

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, sınır dışı ile ilgili karar verilirken kararın gerekçeli olması gerekmektedir(YUKK, m.53/2). Zira yabancı kişinin hakkında alınan sınır dışı kararının gerekçelerini bilmesi, kanuni yollara başvurusu açısından önem arz etmektedir.

Sınır dışı etme kararı, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı edilme kararı alınan yabancıya, yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir(YUKK, m. 53/2).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Abdolkhani Karimnia/Türkiye kararında¹⁴¹ ilgililere sınır dışı kararının ve gerekçelerinin bildirilmemiş olmasını, AİHS' in 13. maddesi ile güvence altına alınan etkili başvuru hakkının ihlali saymıştır.

Sınır dışı kararının ilgiliye tebliğ edilmemesi ve yazılı olmaması, işlemin şekle aykırılık sebebiyle de iptalini gündeme getirmektedir¹⁴².

2.2.2.4.3. Karara Karşı Yargı Yolu

İdarenin bütün eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olması bir Anayasa kuralıdır (Anayasa m.125). Dolayısıyla, sınır dışı etme ile ilgili bir karar alınmışsa bu karara karşı yargı yoluna başvurulabilir. Bu husus YUKK' da da düzenlenmiştir. İlgili hükme göre; *“Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı kararın tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu*

¹⁴¹ European Court of Human Rights Second Section, Abdolkhani and Karimnia v. Turkey(Application no. 30471/08), Judgment Straosbourg 22 September 2009, Final 01.03.2010. <http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/content/karimnia-karari>, (Erişim Tarihi:10 Ağustos 2017), <http://www.refworld.org/pdfid/4ab8a1a42.pdf>(Erişim Tarihi:10 Ağustos 2017).

¹⁴² Bayraktaroğlu Özçelik, 248; Danıştay 24.4.1978 tarihli bir kararında İsveç Radyo Televizyon kurumu tarafından Türkiye hakkında belgesel film yapılması için Türkiye' ye gönderilen film ekibinin sınır dışı edilmesine ilişkin kararın sözlü olarak bildirilmesini hukuka aykırı bulmuştur. (Karar için bkz. Danıştay 12. D. E. 1977/1349, K. 1978/95). Karar hakkında detaylı açıklama için bkz. Demir Özlü, “Yabancı Gazetecilerin Sınır Dışı Edilmeleri Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 51, Sayı 4-5-6, 1977, 22-30.

bildirir¹⁴³. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içerisinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir”(m.53/3).

Hükümden de anlaşıldığı üzere yetkili idare mahkemesi Kanunda belirtilmemiştir. Bu sebeple İdari Yargılama Usul Kanunu¹⁴⁴(İYUK) gereğince yetkili mahkeme tespit edilecektir. İYUK’ un 32. maddesine göre ”... *bu Kanunda veya özel kanunlarda yetkili idare mahkemesinin gösterilmemiş olması halinde, yetkili idare mahkemesi, dava konusu olan idari işlemi veya idari sözleşmeyi yapan idari merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir*”. Bu hükümden hareketle, sınır dışı kararlarına karşı yetkili idare mahkemesi, kararı veren valiliğin bulunduğu ildeki idare mahkemesidir¹⁴⁵. Bu mahkeme 15 gün içerisinde başvuruyu sonuçlandırmak zorundadır. Sürenin 15 gün ile sınırlandırılmış olmasının, hak arama hürriyeti ve sınır dışı kararının ilgili bakımından yaratacağı ağır sonuçlar dikkate alındığında oldukça kısa ve eleştiriye açık olduğu söylenebilir¹⁴⁶. Mahkemenin kararı kesin olduğundan, karara karşı temyiz yoluna başvurulamayacaktır. İdare mahkemelerinin vermiş olduğu kararlar Danıştay denetimine tabi iken, YUKK’daki bu açık hüküm gereği Danıştay’da temyiz imkânının bulunmaması eleştiriye açık bir başka husustur¹⁴⁷. YUKK henüz tasarı halindeyken de bu düzenleme gerek sivil toplum kuruluşları gerek uluslararası kuruluşlar tarafından “*göç alanında içtihat hukukunun oluşmasının mümkün olmayacağı, iç hukuk yollarının sadece bir hakimin, bir mahkemenin vereceği kararlar sonuçlanmış olacağı, kişilerin elinde de hak aramak için sadece Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitme seçeneği kalacağı*” gerekçeleriyle ve mevcut durumdan daha geri bir düzenleme getireceği gerekçeleriyle eleştirilmiştir¹⁴⁸.

Sınır dışı etme kararlarına karşı yargı yoluna başvurulması durumunda avukatlık ücretini karşılama olanağı olmayanlara adli yardım hizmetinin sağlanmasına ilişkin bir düzenleme Kanunda yer almamaktadır. Bununla birlikte adli yardım imkânının idari gözetim kararına karşı yargı yoluna başvuranlara kanunda tanınmış iken (57/7); sınır

¹⁴³ Sınır dışına ilişkin tebligatta karara karşı idare mahkemesine başvurulacaksa bu durumun kararı veren makama bildirilmesi gerektiği de belirtilir(YUKK Uygulama Yönetmeliği, m. 56/3).

¹⁴⁴ İdari Yargılama Usul Kanunu (1982), T.C. Resmî Gazete, 17580, 20.01.1982.

¹⁴⁵ V. Doğan, 127.

¹⁴⁶ Bayraktaroğlu Özçelik, 244; V. Doğan, 128; Dardağan Kibar, *Bir Karşılaştırma Denemesi*, 55.

¹⁴⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, 256; Mazlumder, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Hakkında Değişiklik Önerileri*, 2012, 5; Dardağan Kibar, *Bir Karşılaştırma Denemesi*, 71.

¹⁴⁸ Nalan Erkem, *Abdolkhani ve Karimnia Türkiye Kararının Uygulanması İzleme Raporu*, 2013, 13, Bayraktaroğlu Özçelik, 246.

dışı kararına karşı yargı yoluna gidildiğinde böyle bir imkânın tanınmamış olması, ilgililerin adalete erişimlerinin sağlanması açısından sorun doğurabilecek niteliktedir. YUKK tasarısına ilişkin görüşmelerde, hakkında sınır dışı etme kararı alınan kişilere adli yardım imkânının sağlanmasının mali külfetinin fazla olacağı gerekçesiyle metne eklenmediği belirtilmiştir¹⁴⁹. Ancak adli yardım imkânının sınır dışı edilenlere de tanınmasının daha hakkaniyetli olacağı görüşündeyiz.

Nitekim sınır dışı kararlarının yargısal denetimine YUKK’da yer verilmiş olması önemli bir yeniliktir. Zira YUKK yürürlüğe girmeden önceki dönemde mevzuatta sınır dışı kararlarına karşı başvurulacak kanun yolları ile ilgili açık bir düzenleme yer almamaktaydı. Ancak Anayasa’nın 125. maddesinde yer alan genel kuraldan hareketle İç İşleri Bakanlığının sınır dışı kararlarına karşı yargı denetimi kabul edilmekteydi¹⁵⁰.

Sınır dışı konusunda YUKK ile gelen bir başka önemli yenilik de, sınır dışı kararına karşı dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması halinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancının sınır dışı edilemeyeceği durumudur (YUKK m. 53)¹⁵¹.

İYUK’ a göre idare mahkemelerinde veya Danıştay’da açılan davalara konu olan idari işlemlerin yürütmelerinin durdurulabilmesi için talebe ve mahkeme kararına ihtiyaç duyulmaktayken, alınan sınır dışı kararına karşı dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması halinde yargılama sonuçlanıncaya kadar kişinin yürütmenin durdurulması için mahkemeden bunu talep etmesine gerek yoktur. AİHM, yukarıda da bahsi geçen Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye davasında AİHS’in 13. maddesinde düzenlenen etkili başvuru yolu kavramının otomatik durdurucu etkisi olan bir başvuru yolunu gerektirdiğini vurgulamıştır. Bu nedenle YUKK ile getirilen bu düzenleme, AİHM kararlarında vurgulanan “*otomatik durdurucu etkiye sahip başvuru yolu*” kavramını karşılayan bir yenilik olarak dikkat çekmektedir¹⁵².

¹⁴⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, 247.

¹⁵⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, 244. Cumhuriyet döneminde sınır dışı etme kararlarının “hükümet tasarrufu” olarak kabul edildiği için yargı yoluyla denetlenmesinden kaçınılması hakkında bkz. Lütfi Duran, “*Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi*”, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 2, Sayı 1, 1980, 16.

¹⁵¹ Esat Caner Yılmazoğlu, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesinin Anayasa Mahkemesinde Yargısal Denetimi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 5, 905-928. Nedime Tuğçe Yiğit, “Sınır Dışı Etme Kararlarının İcrasının Ertelenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, 2017, 602.

¹⁵² Bayraktaroğlu Özçelik, 245.

YUKK' nın 53. maddesinde dava açılması durumunda veya dava açma süresi içerisinde sınır dışına ilişkin kararın icrasının durmasına ilişkin hüküm, 2016 tarihli 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname¹⁵³'nin 35. maddesi ile değişikliğe uğramış ve bazı kişi grupları kapsam dışına çıkarılmıştır. Böylece, hakkında sınır dışı kararı alınacak kişilerden olan; terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar (YUKK 54/1-b), kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar (YUKK 54/1-d), uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler (YUKK 54/1-k), 54. maddenin 1. fıkrasının b, d, k bentleri kapsamında olan uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin sınır dışı işlemlerinin icrası durmayacaktır.

2.2.2.4.4. Sınır Dışı Kararının İcrası

2.2.2.4.4.1. Ülkeyi Terke Davet

Sınır dışı etme kararının icrası idareyi mali külfet altına sokmaktadır. Zira sınır dışı işlemi idarenin gözetimi altında gerçekleştirilmek zorundadır. İdareyi bu külfetten kurtarmak amacıyla bazı yabancıların kendiliğinden ülkeyi terk etmelerine fırsat tanınmıştır. Bu durum idarenin işini kolaylaştıracağı gibi sınır dışının yabancılar üzerinde doğuracağı psikolojik etkilerin de en aza indirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle yabancıların ülkeyi terke davet edilmesi “*sınır dışı işlemlerinde kolaylaştırılmış usul*” olarak da nitelendirilebilir¹⁵⁴.

Türkiye' yi terke davet YUKK' nın 56. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; “*Sınır dışı etme kararı alınanlara, sınır dışı etme kararında belirtilmek kaydıyla, Türkiye'yi terk edebilmeleri için on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar süre tanınır*”. Sınır dışı edilecek yabancıya ülkeyi terk etmesi bakımından 15 günden 30 güne kadar süre¹⁵⁵ tanınması gerekse de, Kanunda bazı hallerde süre tanınmadan da yabancıların sınır dışı edilebileceği düzenlenmiştir. Kaçma ve kaybolma riski bulunanlar,

¹⁵³ 3/10/2016 tarihli ve 676 sayılı KHK.

¹⁵⁴ Asar, 135.

¹⁵⁵ YUKK tasarı halinde iken tanınan süre 7 gün ile 30 gün arasındaydı. 7 günlük süre TBMM İç İşleri Komisyonu tarafından itiraz süresi ile paralellik sağlamak ve ilgiliye ülkeden çıkış hazırlıklarını tamamlaması için daha fazla zaman tanıma amacıyla 15 güne çıkarılmıştır. Dardağan Kibar, 67.

yasal giriş veya yasal çıkış kurallarını ihlal edenler, sahte belge kullananlar, asılsız belgelerle ikamet izni almaya çalışanlar veya aldığı tespit edilenler, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar süre tanınmadan sınır dışı edilecek kişi grupları olup 56. maddenin devamında düzenlenmiştir. Türkiye’den çıkış için süre tanınan kişilere hiçbir harca tabi olmayan “Çıkış İzin Belgesi”¹⁵⁶ verilmektedir. Ancak vize ve ikamet harçları ile bunların cezalarına ilişkin yükümlülükler saklı tutulmuştur (YUKK, m. 56/2).

Süre tanınmaksızın sınır dışı edilecek kişi gruplarının YUKK.’nın 54. maddesinde düzenlenen sınır dışı sebeplerinin bir çoğuyla örtüştüğü ve bundan dolayı sınır dışı işlemlerinin bir çoğunun ilgiliye süre tanınmaksızın gerçekleştirilebilecek olması eleştiriye açık bir durumdur¹⁵⁷.

Türkiye’yi terke davet edilen bir yabancının süresi içerisinde ülkeden çıkış yapmaması durumu ise, YUKK Uygulama Yönetmeliğinde düzenlenmiş ve tanınan süre içerisinde çıkış yapmayanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim¹⁵⁸ kararı alınacağı belirtilmiştir (UY m.58/2). Ayrıca ülkeyi terke davet edilen yabancıların tanınan sürede ikamet izni veya çalışma iznine başvuru yapamayacakları (UY m. 58/3) yönetmelikte düzenlenmiştir.

Terke davet konusu YUKK Uygulama Yönetmeliğinde kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. Türkiye’yi terke davet edilen yabancılar, süresi içerisinde çıkış kapılarına geldiklerinde vize veya ikamet ihlallerinden kaynaklanan para cezalarını ödemek kaydıyla haklarında giriş yasağı uygulanmamaktadır (UY. m. 58/7). Terke davet süresini geçirmiş olarak sınır kapısına gelenler bakımından ise, vize veya ikamet ihlal süresine göre giriş yasağı uygulanmaktadır (UY. m.58/8). Terke davet edildiği süre içerisinde çıkış yapmadığı tespit edilenlerin sınır dışı edilme işlemleri geri gönderme merkezinden¹⁵⁹ gerçekleştirilmektedir (UY. m. 58/9).

¹⁵⁶ Bu belgenin isminin “Çıkış Belgesi” olması gerektiği hakkında bkz. Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 127.

¹⁵⁷ Yapılan eleştiriler için bkz. Dardağan Kibar, 67; Bayraktaroğlu Özçelik, 239; Rifat Erten, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *GÜHFD*, Cilt 19, Sayı 1, 2015, 3-46.

¹⁵⁸ İdari gözetim ileride ayrı bir başlık altında inceleneceğinden burada idari gözetim ile ilgili açıklamalarda bulunulmayacaktır.

¹⁵⁹ Geri gönderme merkezleri ileride ayrı bir başlık altında inceleneceğinden geri gönderme merkezleri ile ilgili açıklamalarda bulunulmayacaktır.

YUKK'dan önce hakkında sınır dışı kararı alınan yabancılara süre verilmesi ile ilgili düzenleme YİSHK' da da yer almaktaydı. Şöyle ki, ülkede kalmaları genel güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancılara verilecek “*muayyen bir müddet zarfında*” Türkiye'den çıkmaya davet olunacakları, bu müddet sonunda çıkmayanların sınır dışı edilebileceği düzenlenmekteydi (YİSHK, m. 19). Görüldüğü üzere, YİSHK' da da ülkeden çıkış için yabancılara süre tanınmakta idi. Belirsiz olan bu sürenin tespitinde yabancının sağlığı, yabancının bulunduğu nokta ve ulaşım imkânları gibi hususlar göz önünde bulundurulmaktaydı¹⁶⁰.

2.2.2.4.4.2. İdari Gözetim

İdari gözetim kapsam itibarıyla ayrı bir çalışma konusu olabilecek nitelikte olduğundan, bu çalışmada ayrıntıya girmeksizin genel hatlarıyla idari gözetim müessesesine YUKK ile getirilen değişiklik ve yenilikler üzerinde durulacaktır.

2.2.2.4.4.2.1. Genel Olarak İdari Gözetim

Ülkelerin yabancılara ülkelerine kabul ederken veya ülkelerinden sınır dışı ederken bazı durumlarda yabancı kişileri idari gözetim altına almaya gereksinim duydukları görülmektedir. Son yıllarda kitlesel halde göç olaylarının yaygınlaşmasıyla birlikte, idari gözetim uygulamalarının da yoğunlaştığı bir gerçektir¹⁶¹.

İdari gözetim, düzensiz göçü sınırlamak amacıyla, kişinin devlet tarafından alıkonması olarak tanımlanabilir. Birleşmiş Milletler İşkence, İnsanlık Dışı, Küçük Düşürücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme¹⁶² ve Sözleşmeye Ek Seçmeli Protokolde¹⁶³ idari gözetim, “ *ilgilinin kendi rızasıyla ayrılmasına her hangi bir adli, idari veya başka bir yetkilinin talimatıyla izin verilmediği kamusal ya da özel bir yerde*

¹⁶⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, 238; süre belirlenirken dikkate alınması gereken hususlar konusunda bkz. Sirmen, 35.

¹⁶¹ Daniel Wilsher, “The Administrative Detention of Non- Nationals Pursuant to Immigration Control: International Law and Constitutional Law Perspectives”, *The International and Comparative Law Quarterly*, Cambridge University Press, 53, 2004, 897; Nuray Ekşi, *6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim*, Beta Yayınevi, İstanbul 2014, 3. Yazarın bu eseri bundan sonra *İdari Gözetim* olarak anılacaktır.

¹⁶² Bu sözleşme BM Genel Kurulu tarafından 10.12.1984'te çıkarılmış, 26.06.1987'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 15.08.2000 tarihinde imzalamıştır.

¹⁶³ Bu protokol, BM Genel Kurulu tarafından 10.12.2002'de çıkarılmış, 22.06.2006'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye Protokolü 16.09.2005'te imzalamıştır.

tutulması”, “*alıkonulma*” olarak tanımlanmıştır(m. 4/2).

İdari gözetim, temelinde tedbir amaçlı başvurulmuş bir yöntemdir. Yabancıların ülkeden sınır dışı edilmelerine ilişkin süreç tamamlanıncaya kadar kaçmalarının veya saklanmalarının önüne geçmek amacıyla idarenin gözetim ve denetimi altında olmalarına hizmet etmektedir¹⁶⁴.

Ayrıca, idari gözetim, kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma sonucunu da doğurmaktadır. Bu durum her ne kadar Anayasamız ile güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliğine aykırı bir durum olsa da, Anayasa’da belirtildiği üzere (Anayasa, m. 19/3), usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması¹⁶⁵ halleri bu güvencenin istisnasını oluşturmaktadır.

Devletlerin idari gözetim yetkisine AİHS’de de yer verilmiştir¹⁶⁶. Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması (AİHS, m. 5/1-f) meşru olmakla birlikte, yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunluluğu(AİHS, m. 5/2) getirilerek keyfiyetin önüne geçmeye çalışılmıştır.

2.2.2.4.4.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Öncesi İdari Gözetim

YUKK ile gelen önemli yeniliklerden birisi de idari gözetime ilişkin düzenlemenin ayrıntılı olarak yasal zemine kavuşturulmasıdır¹⁶⁷. Yeniliklere değinmeden önce YUKK öncesi dönemdeki idari gözetim uygulamasına yer verilmesinin isabetli olacağı kanısındayız.

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, YUKK yürürlüğe girene kadar idari gözetimin yasal dayanaklarını YİSHK’ nın 17. ve 23. maddeleri oluşturmaktaydı. YİSHK’nın 17.

¹⁶⁴ Ekşi, İdari Gözetim, 3.

¹⁶⁵ Buradaki “tutuklama” ifadesinin ceza hukukuna özgü bir kavram olduğu için ve idari gözetimin ceza yargılaması dolayısıyla alınan bir tedbir olmadığı için yanlış kullanıldığı hakkında bkz. Ekşi, *İdari Gözetim*, 8.

¹⁶⁶ Ekşi, İdari Gözetim, 4.

¹⁶⁷ Erten, 37; Nuray Ekşi, “2014 Yılında Kabul Edilen İdari Yargıda İstinaf Müessesesinin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Açılacak İdari Davalara Etkisi”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2015, 38.

maddesinde siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancıların İç İşleri Bakanlığınca izin verilen yerlerde ikamet edebilecekleri belirtilmişti. YİSHK'ın 23. maddesinde ise memleket dışına çıkartılmalarına karar verilip de pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye'yi terk edemeyenlerin İç İşleri Bakanlığının göstereceği yerde oturmaya mecbur oldukları ifade edilmişti¹⁶⁸.

YİSHK'da idari gözetimin süresine¹⁶⁹, sebeplerine, itiraz yollarına ilişkin ayrıntılara yer verilmemiş olması, AİHM tarafından eksiklik olarak değerlendirilip, Türkiye'nin AİHM'in 5. maddesini ihlal ettiğine ilişkin kararlar verilmiştir¹⁷⁰.

İdari gözetim altına alınan yabancıların kalacakları yerler Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği¹⁷¹ ile düzenlenmekteydi. Bu Yönetmeliğin amacı, Türkiye'ye kaçak olarak veya pasaportla gelen yabancılardan başka bir ülkeye gönderilmesi gerekenlerin hakkındaki işlemler tamamlanıncaya kadar geçen süre içerisinde barındırılması ve diğer masraflarının karşılanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Misafirhaneler Emniyet Genel Müdürlüklerinin teklifi, İç İşleri Bakanı'nın onayı ile ihtiyaç duyulması halinde illerde kurulmaktaydı. Yönetmelik ile düzenlenen bu yerler idari gözetim yerleri olarak da işlev görmektedirler¹⁷².

YUKK'dan önce yabancıların idari gözetim kararlarına karşı yaptıkları itirazlar, idari gözetimin idare hukukunda düzenlenen bir müessese olmaması sebebiyle genelde reddedilmekteydi. Ancak idari gözetim de bir idari işlem niteliğinde olduğundan mahkemelerce reddedilmemesi gerekirdi¹⁷³.

¹⁶⁸ Ekşi, *İdari Gözetim*, 13; Abdülhalim Yılmaz, "Türkiye'de Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi:Uygulama ve Yargısal Denetim", *Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar Sınır ve Sınır dışı*, Nota Bene Yayınları, Ankara, 2014, 207- 245.

¹⁶⁹ İdari gözetim kararlarına karşı idare mahkemelerinde açılan davaların bir kısmında idari gözetim süresinin belirsiz olması kişiyi hürriyetinden yoksun kılma sonucunu doğurduğu için 1951 Cenevre Konvansiyonu ve diğer milletlerarası yükümlülöklere, temel insan haklarına aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle idari gözetim hukuka aykırı bulunmuştur. Örnek kararlar için bkz. Ankara 14. İdare Mahkemesi E. 2009/1060, T. 27.10.2009, (Parviz Ranjbar Shorehdel Kararı), Ankara 5. İdare Mahkemesi, E. 2009/1032, T. 7.10.2009, (Nader Kazempour Marandi Kararı), konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Ekşi, *İdari Gözetim*, 17-25.

¹⁷⁰ Ekşi, *İdari Gözetim*, 13.

¹⁷¹ R.G. 29.4.1983/18032.

¹⁷² Ekşi, *İdari Gözetim*, 15,16.

¹⁷³ Ekşi, *İdari Gözetim*, 17;

2.2.2.4.4.2.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Çerçevesinde İdari Gözetim

YUKK çerçevesinde idari gözetim kararı, hem hakkında sınır dışı etme kararı alınanlara hem de uluslararası koruma başvuru sahipleri (YUKK, m. 68) hakkında alınabilmektedir. Çalışmanın konusunu sınır dışı etme ile ilgili olduğundan bu başlık altında uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması¹⁷⁴ hakkında açıklamalarda bulunulmayacaktır.

Türk hukukunda idari gözetim konusunda yasal düzenleme olmamasına rağmen yabancıların idari gözetim altında tutulmaları, AİHM tarafından eleştirilmekteydi.. Türk mevzuatında ilk defa YUKK ile idari gözetim altına alınma, idari gözetimin süresi ve gözetim altındaki yabancının hakları yasal zemine kavuşturulmuştur¹⁷⁵.

“Sınır dışı etmek üzere idari gözetim ve süresi” YUKK’nın 57. maddesinde düzenlenmiştir. Maddede idari gözetim kararı almaya yetkili makam, idari gözetim süresi ve bu sürenin uzatılması, idari gözetim kararı alınmasının sebepleri, tebligat zorunluluğu, tebligatın içeriği, idari gözetim kararına itiraz ve yetkili mahkemeye ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

YUKK’ya göre sınır dışı edilme sebeplerini taşıyan yabancılar kolluk tarafından yakalanmaları halinde kolluk tarafından hakkında karar verilmek üzere derhal valiliğe bildirilirler (YUKK, m. 57/1). Bu kişilerden bir kısmı hakkında sınır dışı kararı valilik tarafından alınırken, bir kısmı hakkında ise idari gözetim kararı verilmektedir. Değerlendirme ve karar süresi en fazla 48 saattir (YUKK, m.57/1). İdari gözetim kararı;

¹⁷⁴Başvuru sahiplerinin idari gözetimi: MADDE 68 – (1) *Başvuru sahipleri, sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından dolayı idari gözetim altına alınamaz.*

(2) *Başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması istisnai bir işlemdir. Başvuru sahibi sadece aşağıdaki hâllerde idari gözetim altına alınabilir:*

a) *Kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla*

b) *Sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla*

c) *İdari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde*

ç) *Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturmaları hâlinde.*

Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Nasih Sarp Ergüven, Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *AÜHFD*, Cilt 62, Sayı 4, 2013,1047.

¹⁷⁵ Ekşi, İdari Gözetim, 51.

kaçma ve kaybolma riski bulunan¹⁷⁶, Türkiye’ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye’den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar¹⁷⁷ hakkında alınmaktadır. İdari gözetim kararını almaya yetkili makam sınır dışı etme kararında olduğu gibi valiliklerdir (YUKK, m. 57/2).

Valiliklerce haklarında idari gözetim kararı alınan kişiler, kolluk birimleri tarafından en geç 48 saat içerisinde geri gönderme merkezlerine götürülmektedir (YUKK, m. 57/2). Bu merkezlerdeki idari gözetim süresinin en fazla 6 ay olması gerektiği belirtilmiştir. Bu süre, sınır dışı etme işlemlerinin yabancıların iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâlinde, en fazla altı ay daha uzatılabilir (YUKK, m.57/3).

İdari gözetimin devam edip etmemesi gerektiği konusunda yetkili makam, kararı alan makam olan valiliklerdir. İdari gözetimin devamı gerekli görülmediği hallerde idari gözetim sonlandırılmaktadır, fakat bu durumda bu yabancılara belirli bir adreste bulunma, belirli süreler içerisinde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebilir (YUKK, m. 57/4).

İdari gözetimin devamı hususu her ay gözden geçirilmektedir. Hangi durumlarda idari gözetimin devamının gerekli görülmeyebileceği YUKK Uygulama Yönetmeliğinin 61/2. maddesinde belirtilmiştir. Düzenlemeye göre;

“Aşağıdaki hallerde idari gözetimin devamında zaruret görülmeyebilir:

a) Sınır dışı etme kararının, yabancıların idari gözetime alınmasından itibaren altı ay içinde yerine getirilemeyeceğinin öngörülmesi.

b) İdari gözetim altında bulunan yabancıların, sınır dışı etme kararı alınmayacaklar kapsamına girdiğiyle ilgili ciddi emarelerin ortaya çıkması.

¹⁷⁶ Hangi hallerde kaçma ve kaybolma riskinin fazla olduğu kanunda belirtilmemiştir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Döndü Kuşçu, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, *DÜHFD*, Cilt 22, Sayı 37, 2017, 260.

¹⁷⁷ Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturan yabancılar belirlenirken güvenlik birimlerinden, kamu sağlığı yönünden tehdit oluşturan yabancıların belirlenmesinde ise Sağlık Bakanlığının ilgili birimlerinden görüş alınabilir (YUKK Uygulama Yönetmeliği, m. 59/1).

c) *Yabancı hakkında idari gözetim kararı alınmasına esas teşkil eden kaçma ve kaybolma riskinin ortadan kalkması.*

ç) *Yabancı'nın gönüllü geri dönüş desteğine başvurması."*

İdari gözetim ile ilgili alınan bütün kararlar(idari gözetim kararı, idari gözetimin uzatılması kararı, her ay düzenli olarak yapılan değerlendirmelerin sonuçları) yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilmektedir. Eğer yabancı'nın bir avukatı yoksa alınan karara itiraz, itiraz usulü ve kararın sonucu hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilmektedir (YUKK, m. 57/5).

Yabancı'nın hürriyetini kısıtlayan bir tedbir olan idari gözetim kararına karşı YUKK'da itiraz imkânı sağlanmıştır. Yabancı, bizzat kendisi itiraz yoluna başvurabileceği gibi, yasal temsilcisi ya da avukatı aracılığıyla da itiraz yoluna gidebilir. İtiraz konusunda görevli merci sulh ceza hakimlikleridir. Sulh ceza hakiminin inceleme süresi 5 günle sınırlıdır ve kararı kesindir (YUKK, m. 57/6). Sulh ceza hakimliğinin inceleme süresi kanunda belirtilmişken idari gözetim kararına karşı itiraz yoluna başvurma süresi belirtilmemiştir. Bu durumda idari gözetim sürdüğü sürece itiraz edilebileceği kabul edilmektedir¹⁷⁸

İdari gözetim kararı, idari bir karar olduğu için karara karşı itirazın idare mahkemelerine yapılması beklenirken sulh ceza hakimliklerine görev verilmiş olması dikkat çekicidir¹⁷⁹. Sulh ceza hakimliklerinin itiraz merci olmasının gerekçesi, sulh ceza hakimliklerinin idare mahkemelerine göre daha yaygın olması ve bu nedenle denetimin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilecek olmasıdır¹⁸⁰.

Ancak belirtmelidir ki, idari gözetim kararına itiraz alınan kararın icrasını durdurmamaktadır (YUKK, m. 57/6). Oysa ki yukarıda da görüldüğü üzere sınır dışı etme kararına karşı itiraz edildiğinde otomatik olarak icra dururken, aynı durum idari gözetim kararına karşı itiraz edildiğinde mümkün değildir.

Ayrıca, Kanunda idari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan avukatlık hizmetini karşılayacak geliri bulunmayanlara talepleri halinde avukatlık

¹⁷⁸ Bayraktaroğlu Özçelik, 241.

¹⁷⁹ Asar, 142.

¹⁸⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, 240.

hizmeti¹⁸¹ sağlanacağı ifade edilmiştir (YUKK, m. 57/7). Fakat bu imkân, sınır dışı etme kararına karşı itiraz edenlere tanınmamaktadır.

2.2.2.4.4.3. Geri Gönderme Merkezleri

Geri gönderme merkezleri, idari gözetim altında tutulan yabancıların götürüldükleri yerlerdir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılardan idari gözetim altında tutulması gerekenler, çıkış işlemleri tamamlanıncaya kadar bu merkezlerde barındırılmaktadırlar. YUKK'dan önce “*misafirhane*” adı altında hizmet veren bu yerler YUKK ile birlikte güçlü bir yasal dayanağa kavuşmuştur¹⁸².

Geri gönderme merkezleri ile ilgili hükümler YUKK'ın 58. ve 59. maddelerinde yer almaktadır. YUKK'ın 58/3. maddesine göre “*Geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir*”. Bu hükme istinaden İçişleri Bakanlığı tarafından “Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik¹⁸³” çıkarılmıştır.

Geri gönderme merkezleri, ihtiyaç olan il ve ilçelerde Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün teklifi üzerine, İç İşleri Bakanlığının onayıyla kurulmaktadır (Geri Gönderme Merkezi Yönetmeliği, m.5).

Bunun yanı sıra, geri gönderme merkezinin tanımı, Yönetmeliğin 3. maddesinin (c) bendinde tanımlanmıştır. Buna göre geri gönderme merkezleri, “*İdari gözetim altına alınan yabancıların barındırılmaları ve kontrol altında tutulmaları amacıyla kurulan ve doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezleri*” ifade etmektedir.

Bu merkezlerin çalışma esasları Geri Gönderme Yönetmeliğinde (m.4) belirtilmiştir:

¹⁸¹ Avukatlık hizmeti 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükümlerine göre sağlanacaktır.

¹⁸² Asar, 145.

¹⁸³ R.G. 22.4.2014/28980. Bundan sonra kısaca “Geri Gönderme Merkezi Yönetmeliği” olarak ifade edilecektir.

“Merkezlerin kurulması, işletilmesi ve işlettilmesinde ve bu Yönetmelik kapsamında verilecek hizmetlerin yerine getirilmesinde aşağıdaki usul ve esaslara göre hareket edilir:

- a) Yaşam hakkının korunması.
- b) İnsan odaklı yaklaşım.
- c) Refakatsiz çocuğun yüksek yararının gözetilmesi.
- ç) Özel ihtiyaç sahiplerine öncelik tanınması.
- d) Kişisel bilgilerin gizli tutulması.
- e) Yapılacak işlemlerde ilgililerin bilgilendirilmesi.
- f) Barınanların sosyal ve psikolojik açıdan güçlendirilmesi.
- g) Barınanların inanç ve ibadet özgürlüklerine saygı gösterilmesi.
- ğ) Barınanlara dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin hizmet verilmesi”.

Geri gönderme merkezlerinde yabancılara sağlanan bazı hizmetler bulunmaktadır (YUKK,m. 59, Geri Gönderme Merkezi Yönetmeliği, m. 14).

YUKK m. 59 gereği geri gönderme merkezlerinde sunulan hizmetler ;

“a) Yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz verilir,

b) Yabancıya; yakınlarına, notere, yasal temsilciye ve avukata erişme ve bunlarla görüşme yapabilme, ayrıca telefon hizmetlerine erişme imkânı sağlanır,

c) Yabancıya; ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisiyle görüşebilme imkânı sağlanır,

ç) Çocukların yüksek yararları gözetilir, aileler ve refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılır,

d) Çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır”.

Geri Gönderme Merkezi Yönetmeliği’nin 14. maddesinde düzenlenen hizmetler

ise şu şekildedir:

“ a) Barınma ve beslenme.

b) İç ve dış güvenlik.

c) Yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetleri.

ç) Psikolojik ve sosyal destek faaliyetleri.

d) Özel ihtiyaç sahiplerine uygun alanların tahsis edilmesi.

e) Barınanların kıymetli eşyalarının emanete alınması.

f) Merkezler arası nakil ve sınır dışı nakil işlemleri.

g) Genel Müdürlükçe uygun görülen diğer hizmetler”.

Gerek YUKK, gerekse Geri Gönderme Merkezi Yönetmeliğinde sağlanacak hizmetlere ilişkin yelpaze geniş tutularak idari gözetim altında tutulan yabancıların mağduriyet yaşamalarının önüne geçilmek istendiği söylenebilir.

Türkiye’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından işletilen toplam kapasitesi 8226 kişiden oluşan yirmi tane geri gönderme merkezi bulunmaktadır. Bu merkezler, Adana, Aydın, Antalya, Çanakkale, Edirne, Erzurum, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Muğla, Tekirdağ ve Van illerinde bulunmaktadır¹⁸⁴.

2.2.2.5. Sınır Dışı Etme İşleminin Sonuçları

Sınır dışı etme kararı, yabancı açısından bazı sonuçların doğmasına sebep olmaktadır. Bu sonuçlara; ülkeye giriş yasağı, idari para cezası ve YUKK’nın çeşitli maddelerinde düzenlenen sonuçlar olarak aşağıda ayrı ayrı yer verilecektir.

2.2.2.5.1. Ülkeye Giriş Yasağı

YUKK’nın *Türkiye’ye giriş yasağına* ilişkin 9. maddesinde, Türkiye’den sınır dışı edilen yabancıların Türkiye’ye girişlerinin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü veya valilikler tarafından yasaklanacağı düzenlenmektedir (YUKK, m. 9/2). Türkiye’ye giriş yasağı için öngörülen süre beş yıldır. Ancak kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi

¹⁸⁴ Detaylı bilgi için bkz http://www.goc.gov.tr/icerik3/kabulbarinma-ve-geri-gonderme-merkezleri-ile-ilgili-yonetmelik_333_336_1019. (Erişim Tarihi: 26.08.2017).

tehdit bulunması halinde bu süre Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından en fazla on yıl daha arttırılabilmektedir (YUKK, m. 9/3).

Ülkeye giriş yasağının süresi beş yıl olarak düzenlenmiş olsa da, bu sürenin daha az öngörüldüğü bazı durumlar da bulunmaktadır. Örneğin, vize veya ikamet izni süresi sona eren ve bu durumları yetkili makamlarca tespit edilmeden önce Türkiye dışına çıkmak için valiliklere başvuruda bulunup hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların, Türkiye'ye giriş yasağı süresi bir yılı geçememektedir (YUKK, m. 9/4).

Ayrıca, Türkiye'yi terke davet edilenlerden, süresi içinde ülkeyi terk edenler hakkında giriş yasağı kararı alınmayabilmektedir(YUKK, m. 9/5).

YUKK'dan önce de sınır dışı edilen yabancılar, İç İşleri Bakanlığı'nın özel izni alınmadıkça Türkiye'ye dönememekteydiler. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren bir suçtan dolayı Türkiye'de mahkum olup cezası çektirildikten sonra sınır dışı edilen kişiler bir daha Türkiye'ye girememekte, yalnız İç İşleri Bakanlığı'nın müsaadesiyle Türkiye'den transit olarak geçebilmekteydiler (YİSHK, m. 22).

2.2.2.5.2. İdari Para Cezası

Sınır dışı etme işleminin bir başka sonucu da idari para cezasına ilişkindir. İdari para cezası ile ilgili düzenleme, YUKK' nın 102. maddesinde yer almaktadır. Hükme göre, Türkiye'yi terk edebilmeleri için kendilerine tanınan süre içerisinde Türkiye'den ayrılmayanlara bin Türk Lirası idari para cezası uygulanmaktadır (YUKK, m.102/1-c).

Bunun yanı sıra, idari gözetim altında, geri gönderme merkezlerinde tutuldukları süre zarfında ya da sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi sırasında kaçan yabancılar hakkında da bin Türk Lirası idari para cezasının uygulanacağı hüküm altına alınmıştır (YUKK, m. 102/1-ç).

2.2.2.5.3. Diğer Sonuçlar

Yabancıların sınır dışı edilmelerinin YUKK'da düzenlenen sonuçlarından birisi, yabancının sahip olduğu vizenin iptal edilmesidir. YUKK'nın vize iptaline ilişkin 16/2. maddesindeki düzenleme şu şekildedir;

“Vizenin geçerlilik süresi içerisinde yabancıyla ilgili sınır dışı etme kararı

alınması halinde vize iptal edilir”.

Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların vizelerinin iptal edilmesinin yanı sıra, ikamet izinleriyle ilgili de bazı sonuçlar doğmaktadır.

Bu sonuçlar arasında, hakkında sınır dışı etme kararı bulunan yabancıların kısa dönem ikamet iznine¹⁸⁵ başvuramayacakları, kısa dönem ikamet iznine sahip iseler bunun iptal edileceği, süresi bitenlerin de uzatılamayacağı bulunmaktadır (YUKK, m. 33/1-ç). Kısa dönem ikamet izni dışında aile ikamet izni (YUKK, m.36/1-c) ve öğrenci ikamet izni (YUKK, m. 40/1-ç) de verilmeyecek, verilmiş olan izinler ise iptal edilecektir.

Vize ve ikamet iznine ilişkin durumlar dışında, sınır dışı etme kararının, yabancıların sahip olduğu çalışma izninin geçerliliğini de sona erdireceği UİGK’da düzenlenmektedir. Bahsi geçen Kanunun 15. maddesinin 2. fıkrasının (f) bendine göre, YUKK’nın 54. maddesi kapsamında oldukları İç İşleri Bakanlığınca bildirilen yabancıların sahip oldukları çalışma izinleri iptal edilmektedir.

2.2.3. Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi

Uluslararası koruma, kişilerin yoksun kaldıkları ulusal korumanın, uluslararası hukuk çerçevesinde yabancı bir devlet tarafından ikame edilmesi anlamına gelmektedir. Uluslararası sözleşmelerde “uluslararası koruma” kavramının tanımına rastlanmasa da çağdaş mülteci hukuku terminolojisinde uluslararası koruma “ *uluslararası toplumun, menşe ülkeleri dışında bulunan ve ulusal korumadan yoksun olan belirli bir kategori içerisindeki kişilerin temel haklarının, uluslararası hukuk esas alınarak korunması amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler*” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımların ortak noktası uluslararası korumanın “*ikame bir koruma*” olmasıdır¹⁸⁶.

Türk hukukunda uluslararası koruma konusunda ilk olarak 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüne¹⁸⁷ değinmek

¹⁸⁵ Kısa dönem ikamet izninin kimlere verileceği hususunda bkz. YUKK, m. 31.

¹⁸⁶ Neva Övünç Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2015, 27.

¹⁸⁷ Protokolün orijinal metni için bkz. <http://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html> (Erişim Tarihi 12.03.2018); Protokolün Türkçe metni için bkz. <http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-statusune-iliskin-1967-protokolu> 340 343 650. (Erişim Tarihi: 12.03.2018). Tü.rkiye’nin Protokol’ü onaylaması, 1 Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 sayılı

gerekmektedir, zira bu Sözleşmeler uluslararası korumanın temel kaynağını oluşturmaktadırlar¹⁸⁸.

Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine taraf olurken hem çekince hakkını hem de coğrafi kısıtlamada bulunma hakkını saklı tutmuştur. Türkiye, *sözleşmenin hiç bir hükmünün mülteciye, Türkiye’de Türk vatandaşlarına tanınanlardan fazla hak sağladığı şeklinde yorumlanamayacağını* belirterek bir çekince koymuştur. Bunun yanı sıra, sözleşmede yer verilen “mülteci” tanımının kapsamını, coğrafyaya ve tarihe ilişkin sınırlamalar koyarak daraltmaktadır. Coğrafya sınırlamasına göre, Türkiye sadece “Avrupa’da “ meydana gelen olaylar sebebiyle mülteci statüsünü tanımaktadır. Coğrafi sınırlamanın yanı sıra, tarih açısından da 1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sebebiyle mülteci statüsünün tanınacağı belirtilmektedir. Ancak, Türkiye 1967 Protokolü ile zaman sınırlamasını kaldırmışsa da, coğrafi sınırlama hala geçerliliğini korumaktadır. Zaman sınırlamasının kaldırılma sebebi ise mültecilik kavramının sadece İkinci Dünya Savaşı ile sınırlandırılmayacağı ve sona ermeyeceğinin ilerleyen yıllarda anlaşılmasıdır¹⁸⁹.

Dolayısıyla artık mülteci statüsünün verilmesini gerektiren olay hangi tarihlerde gerçekleşmiş olursa olsun, Avrupa’dan gelenlere Cenevre Konvansiyonu çerçevesinde mülteci statüsü tanınacaktır¹⁹⁰.

YUKK ile birlikte uluslararası koruma konusunda ayrıntılı düzenlemeler yapılmış ve duyulan ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır. Ancak, YUKK’nın 2/2. maddesinde “ *Bu Kanunun uygulanmasında, Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır*” ifadesine yer verilmiş olması sebebiyle 1951 tarihli Sözleşme hükümlerinin YUKK hükümlerine nazaran öncelikle uygulanması gerekmektedir¹⁹¹. Bu husus aynı zamanda Anayasa’nın 90. maddesinin son fıkrasının da bir gereğidir. Bahsi geçen hüküm şu şekildedir;

Bakanlar Kurulu kararıyla kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu kararı 5 Ağustos 1968 tarih ve 12968 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Ayrıca, 25 Eylül 1968 tarih ve 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Protokol’ün Türkiye bakımından 31 Temmuz 1968 tarihinden itibaren geçerli olmasına karar verilmiştir. Bundan sonra kısaca 1967 Protokolü olarak anılacaktır.

¹⁸⁸ Öztürk, 365.

¹⁸⁹ Özlem Uzun, “Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Suriye Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 90, Sayı 1, 2016, 29.

¹⁹⁰ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 159.

¹⁹¹ YUKK içerisinde Cenevre Sözleşmesine doğrudan göndermeler de yapılmaktadır, bkz. YUKK m. 64/1-c, 74/1, 74/2, 84/1, 92/2. Öztürk, 266.

“Usulüne göre yürürlüğe koyulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa’ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe koyulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.”

Uluslararası koruma kapsamındaki mültecilerin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi kapsamında sınır dışı edilmesi konusunda daha önce¹⁹² açıklamalarda bulunulduğundan burada Sözleşme üzerinde durulmayacak, YUKK’ nın uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin hükümleri incelenecektir.

Türk hukukunda uluslararası koruma, YUKK’ nın 61 vd. maddelerinde düzenlenmektedir.

Türk hukukuna göre uluslararası koruma; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsünü ifade etmektedir (YUKK, m. 3/1-r).

YUKK’nın 61. maddesine göre mülteci; *“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi...”* olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda bakılacak olursa; Nazilerden kaçarak Türkiye’ye gelen Museviler ile Sırp katliamından veya Kosova Krizi’nden kaçarak Türkiye’ye gelenler, Avrupadan geldikleri için ve hem ırk hem de dinlerinden dolayı zulüm görme tehdidi altında oldukları için Türkiye’de mülteci statüsündeydiler¹⁹³.

Ancak belirtmek gerekir ki, mülteci statüsü ferdi niteliktedir dolayısıyla kitlesel akın halinde Türkiye’ye gelenlere uygulanmaz. Türkiye’de bulunan Suriyeliler için her ne kadar kamuoyunda “mülteci” ifadesi kullanılsa da, hem Avrupa’dan gelmedikleri için hem de kitlesel akın halinde geldikleri için kendilerine mülteci statüsü

¹⁹² Bkz. 1.2.1.1. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, 8.

¹⁹³ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 160.

tanınmamakta, geçici koruma¹⁹⁴ statüsü verilmektedir¹⁹⁵.

Uluslararası koruma kapsamında olan bir başka grup şartlı mültecilerdir. Şartlı mülteciler YUKK'nın 62. maddesinde düzenlenmektedir. Mülteciler için Avrupa ülkelerinden gelme şartı aranmaktayken, şartlı mülteciler Avrupa ülkeleri dışından gelenlerden oluşmaktadır. Farklı coğrafyadan gelmeleri dışında mülteci statüsü için aranan şartlar, şartlı mülteciler için de aranmaktadır.

YUKK yürürlüğe girmeden önce¹⁹⁶ şartlı mülteciler, “sığınmacı” adını almaktaydı. 1994 Yönetmeliğinde sığınmacıların tanımı yapılarak güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar kendilerine geçici ikamet izni verileceği belirtilmiş idi. YUKK ile de şartlı mülteci statüsü verilenlerin üçüncü ülkeye¹⁹⁷ yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmasına müsaade edilmektedir (YUKK, m. 62).

Dinlerinden dolayı zulüm görme korkusu nedeniyle İran’dan Türkiye’ye kaçan Bahailer, İran Halkının Mücahitleri Örgütü üyesi oldukları için zulüm görme korkusuyla Türkiye’ye kaçan İran vatandaşları, Çin’den kaçarak Türkiye’ye gelen Uygur Türkleri şartlı mülteci statüsü için başvurabilecek kişilere örnek olarak gösterilebilmektedir¹⁹⁸.

Uluslararası koruma kapsamında olan ikincil koruma ise YUKK'nın 63. maddesinde düzenlenmektedir. Bahsi geçen düzenleme şu şekildedir;

“İkincil koruma, mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,*
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,*
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım*

¹⁹⁴ Geçici koruma YUKK'nın 91. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “ Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.”

¹⁹⁵ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 160; Türkiye’de bulunan Suriyelilerin hukuki statüsü hakkında detaylı bilgi için bkz. Kutluhan Bozkurt, “ Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması”, *TBB Dergisi*, Sayı 125, 2016, 391 v.d.

¹⁹⁶ YUKK yürürlüğe girmeden önce mültecilerin korunmasıyla ilgili 3 temel düzenleme bulunmaktaydı. Bunlar 1994 Yönetmeliği (R.G: 30.11.1994, 22127), Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği (R.G: 29.04.1983, 18032) ve 57 Sayılı Genelge (22.06.2006 tarihli İç İşleri Bakanlığı Genelgesi).

¹⁹⁷ Güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilebilen ülkelerin taşınması gereken şartlar için bkz. YUKK, m. 74/2.

¹⁹⁸ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 161.

gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditlerle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

İkincil koruma kavramı Türk hukukuna ilk kez YUKK ile girmiştir. Ancak, ikincil koruma kapsamında olan yabancılar AIHM kararları uyarınca Türkiye’den gönderilememektedir. İkincil koruma statüsü alabilecek kişilere örnek olarak bazı İslam ülkelerinde uygulanan kadın sünnetinden kaçarak Türkiye’ye gelen kadınlar gösterilebilmektedir¹⁹⁹.

Uluslararası koruma kapsamında yer alanlar gibi haricinde tutulanlar da YUKK ile düzenlenmektedir (m.64). Hükme göre; Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden halen koruma veya yardım görenler (64/1-a), ikamet ettiği ülke yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlarının sahip bulundukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınanlar (64/1-b), Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesinin (f) fıkrasında belirtilen fillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanıt bulunanlar (64/ 1-c) uluslararası korumadan hariçte tutulmaktadır.

Uluslararası korumanın kapsamına ilişkin açıklamalardan sonra, bu kapsamda değerlendirilen kişilerin sınır dışı edilmeleri hususu, YUKK hükümleri çerçevesinde incelenecektir.

YUKK’nın sınır dışı etme sebeplerini düzenleyen 54. maddesinin (1/i) bendi uluslararası koruma ile ilgilidir. Bu durumlar; uluslararası koruma başvurusunun reddi, uluslararası korumadan hariçte tutulma²⁰⁰, başvurunun kabul edilemez olarak değerlendirilmesi²⁰¹, başvurunun geri çekilmesi ve geri çekilmiş sayılması²⁰², uluslararası koruma statüleri sona eren²⁰³ veya iptal edilenlerden²⁰⁴ haklarında verilen son karardan sonra Türkiye’de kalma hakkının bulunmamasıdır.

YUKK’nın sınır dışı etme kararı alınacaklara ilişkin 54. maddesinin 1. fıkrasında

¹⁹⁹ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 163.

²⁰⁰ Bkz YUKK m. 64.

²⁰¹ Bkz YUKK m. 72.

²⁰² Bkz. YUKK m. 77.

²⁰³ Bkz YUKK m. 85.

²⁰⁴ Bkz YUKK m. 86.

sınır dışı etme sebepleri tek tek sayıldıktan sonra 2. fıkrasında uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında özel bir düzenlemeye yer verildiği görülmektedir. Bu düzenleme 676 sayılı KHK ile değişikliğe uğramıştır. Değişiklikten önceki düzenleme şu şekilde idi(YUKK, m. 54/2);

“Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabilir”.

Bu düzenlemede uluslararası koruma statüsü ile bağlantılı olarak sınır dışı etme sebeplerinde bazı kısıtlamalara gidildiği görülmektedir. Bu kısıtlamanın uluslararası korumaya verilmesi gereken önem nedeniyle olumlu olduğu düşünülmektedir²⁰⁵.

676 sayılı KHK ile yukarıda bahsi geçen düzenleme değişikliğe uğramış ve bazı durumların varlığı halinde uluslararası koruma başvuru sahiplerinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin, uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı edilebilmesinin yolu açılmıştır. Değişiklikten sonraki düzenleme şu şekildedir (YUKK,m. 54/2);

“ Bu maddenin birinci fıkrasının (b), (d) ve (k) bentleri kapsamında oldukları değerlendirilen uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı etme kararı alınabilir”.

Hükümde yer verilen (b) bendi, terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanları; (d) bendi, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanları; (k) bendi ise uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenleri içermektedir. Bu üç bendin dikkat çeken ortak noktasının kamu güvenliği olduğu görülmektedir.

2.2.4. Türk Ceza Kanunu

Türk hukukunda sınır dışı etme konusunda Anayasa ve YUKK dışında 5237 sayılı

²⁰⁵ Dardağan Kibar, *Bir Karşılaştırma Denemesi*, 57.

Türk Ceza Kanununda da düzenleme bulunmaktadır. TCK'nın sınır dışına ilişkin 59. maddesine bakıldığında, kanunun ilk yayımlandığı zamanki düzenlemesi ile yürürlükte olan düzenlemesinin farklı olduğu görülmektedir. Sınır dışı etme, TCK da ilk şekliyle “Güvenlik Tedbirleri” arasında sayılmaktaydı. Söz konusu düzenleme şu şekildeydi; “*İşlediği suç nedeniyle iki yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkum edilen yabancının cezanın infazından sonra derhal sınır dışı edilmesine de hükmolunur*”. Görülmektedir ki bir yabancının suç sebebiyle sınır dışı edilmesi için hapis cezasına mahkum edilmesi, bu cezanın en az iki yıl süreli olması ve cezanın infaz edilmiş olması gerekmektedir.

Kanunun lafzına bakıldığında, şartların varlığı halinde yabancının sınır dışı edilmesi konusunda takdir yetkisinin olmadığı, yani sınır dışı edilmenin, cezanın doğal bir sonucu olarak düzenlendiği görülmektedir. Ancak bu düzenleme bazı açılardan eleştiriye açık bir düzenlemeydi. Kasten işlenmemiş bir suç neticesinde bile kişi eğer en az iki yıl hapis cezasına mahkum edildiyse cezanın infazından sonra doğrudan sınır dışı edilmesi gerekmektedir. Örneğin, Türkiye’de yaşayan ve tüm kurallara Türk vatandaşlarından daha fazla riayet eden bir yabancının aracıyla seyir halindeyken yayaya çarpması neticesinde iki yıldan fazla süreli hapis cezası alması durumunda cezanın infazından sonra sınır dışı edilmesi gerekmektedir. Taksirle işlenmiş böyle bir suç neticesinde yabancının sınır dışı edilecek kadar kamu güvenliğini tehdit eden bir yabancı olarak kabul edilmemesi gerekmektedir.²⁰⁶

Sınır dışı etmeye ilişkin eleştirilen bu düzenleme 2005 yılında 5328 sayılı Kanunla²⁰⁷ değiştirilmiştir. Değişiklikle birlikte sınır dışına ilişkin TCK'nın 59. maddesindeki yeni düzenleme şu şekildedir: “*İşlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkum edilen yabancı, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumu, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İç İşleri Bakanlığına bildirilir.*”

²⁰⁶ Selim Levi, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti?”, *TBB Dergisi*, sayı 58, 2005, 30-31. Söz konusu madde hükmüne yönelik eleştiriler Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından da yapılmaktaydı. Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileri tarafından sınır dışı etme konusunda kanuni bir zorunluluğun getirilmiş olmasının uygulama bakımından büyük sıkıntılara sebep olacağı yönünde görüş bildirilmişti. Detaylı bilgi için bkz. İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Bası), Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, 717.

²⁰⁷ Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2005), T.C. Resmî Gazete: 31.03.2005, 25772.

2005 yılında yapılan bu değişiklik ile yabancıların işlemiş oldukları suç sebebiyle sınır dışı edilmeleri durumunun İçişleri Bakanlığının takdirine bırakıldığı görülmektedir. Aynı zamanda eski düzenlemede yer verilen hapis cezasına ilişkin süre sınırı artık bulunmamaktadır. Dolayısıyla yabancı, işlemiş olduğu suç nedeniyle iki yıldan daha az süreli bir hapis cezasına mahkum olursa bile İç İşleri Bakanlığı'nın değerlendirmesi neticesinde sınır dışı edilebilecektir. Bu konuda değerlendirme yetkisinin İçişleri Bakanlığına verilmiş olması, sınır dışı etmeyi bir ceza hukuku yaptırımını olmaktan çıkarıp bir idari tedbir niteliğine kavuşturmuştur²⁰⁸.

Meclis Genel Kurulunda değişiklik önergesindeki gerekçe şu şekildedir:

“Yabancıların sınır dışı edilmesi konusunda karşılaşılan güçlükler nedeniyle kanun metninde sınır dışı edilebilme hususunda ilgili kişinin durumunun değerlendirilebilmesine yönelik olarak İçişleri Bakanlığınca takdir yetkisinin tanınmasının daha yerinde olacağı düşüncesiyle işbu önerge verilmiştir”.

Gerekçeden de anlaşıldığı üzere uygulamada en az iki yıl süreli hapis cezası almanın doğal bir sonucu olarak sınır dışı işleminin uygulanıyor olması bazı güçlükleri beraberinde getirmiş ve değişiklik yoluna gidilmesi uygun görülmüştür.

YUKK'da sınır dışı etme konusunda yetkili makam valilikler iken TCK'nın 59. maddesinde sınır dışı etme konusunda İçişleri Bakanlığınca takdir yetkisi tanınmıştır. TCK'da sınır dışı etme konusunda takdir yetkisinin İç İşleri Bakanlığı'na tanınmış olmasının sebebi, YUKK'dan önce sınır dışı etmeye ilişkin hükümler içeren YİSHK'da yetkili makamın İçişleri Bakanlığı olarak düzenlemiş olması olarak kabul edilebilir. Zira hem TCK hem YİSHK, YUKK'dan önce yürürlüğe girmiş olan düzenlemelerdir.

Sınır dışı etme sebeplerini düzenleyen YUKK'nın 56. maddesinin 1. fıkrasının a bendinde *“5237 sayılı Kanunun 59. maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler”* yer almaktadır. Dolayısıyla hapis cezasını gerektiren bir suçtan mahkum olan yabancı İç İşleri Bakanlığınca sınır dışı edilip edilmeme konusunda değerlendirilmelerde bulunulduktan sonra YUKK hükümleri uyarınca sınır dışı edilebilecektir.

²⁰⁸ Özgenç, 717.

2.2.5. Mavi Kartlıların Sınır Dışı Edilmesi

2.2.5.1. Mavi Kartlılar

Sınır dışı etme işleminin muhatabının “yabancılar” olduğunu daha önce de ifade etmiştik. Türk kanun koyucu, bazı yabancıları diğerlerinden ayrı tutarak sahip olacakları hakları ayrı düzenlemiştir. Bahsi geçen yabancılar, “mavi kartlılar” yahut “imtiyazlı yabancılar” olarak adlandırılmaktadırlar.

Yukarıda bahsi geçen durum, 5901 sayılı TVK’ nın 28. maddesinde düzenlenmektedir. İlgili hüküm şu şekildedir;

“(1) Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklıdır.

(2) Bu madde kapsamında bulunan kişilerin, seçme ve seçilme, muafien araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü yoktur. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler.

(3) Bu madde kapsamında bulunan kişiler, bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunamazlar. Ancak kamu kurum ve kuruluşlarında işçi, geçici veya sözleşmeli personel olarak çalıştırılabilirler.

(4) Bakanlar Kurulu gerekli görmesi halinde üçüncü dereceden itibaren hangi dereceye kadar olan altsoyların bu maddede tanınan haklardan faydalanabileceğini belirleyebilir.

(5) Bu madde hükümlerinden yararlanacak olan altsoyun, üstsoyu ile soy bağıını belgelendirmesi şarttır.

(6) Bu madde kapsamında bulunan kişilere, talepleri halinde bu maddede belirtilen haklardan faydalanabileceklerini gösteren Mavi Kart düzenlenir. Bu Kart, 21/2/1963 tarihli ve 210 sayılı Değerli Kağıtlar Kanunu kapsamındadır.

(7) Bu maddenin sağladığı hakların kullanılmasında Mavi Kartın ibrazı yeterlidir. Kartın ibraz edilememesi durumunda Kimlik Paylaşımı Sistemi aracılığıyla Mavi Kartlılar Kütüğünden alınacak kayıt örneği ve uyruğunda bulunulan devlet makamlarınca verilmiş kimlik bilgilerini gösteren belge ile işlem yapılır. Bu kişilerin kimlik bilgilerinde değişiklik olması durumunda uyruğunda bulunduğu devlet makamından alınmış eski ve yeni kimlik bilgilerini gösteren belgenin usulüne göre tasdik edilmiş Türkçe tercümesi ile birlikte ibrazı zorunludur”.

Hükümden de anlaşıldığı üzere, imtiyazlı sayılan yabancılar, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoylarıdır.

Burada dikkat edilecek iki husus bulunmaktadır. Şöyle ki, bir yabancının TVK’ nın 28. maddesi kapsamında olabilmesi için “doğumla Türk vatandaşı” olması gerekmektedir. TVK’ ya göre Türk vatandaşlığı, doğumla veya sonradan²⁰⁹ kazanılmaktadır. Doğumla kazanma ise kan veya toprak esasına istinaden gerçekleşmektedir. Dikkat edilmesi gereken diğer husus, doğumla Türk vatandaşı olan kişinin vatandaşlığını “çıkma” suretiyle kaybetmiş olmasıdır²¹⁰. 5901 sayılı TVK’ da Türk vatandaşlığı, yetkili makam kararı²¹¹ veya seçme hakkı ile kaybedilmektedir (TVK m. 23). Çıkma ise, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kaybı yollarından birisidir. Dolayısıyla kişi çıkma dışında diğer kayıp sebeplerine bağlı olarak vatandaşlığını kaybetmiş ise TVK’ nın 28. maddesinde düzenlenen imtiyazlı gruba dahil olamayacaktır.

TVK’ nın 28. maddesindeki hükümden de anlaşıldığı üzere, imtiyazlı gruba sadece doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle vatandaşlıktan ayrılanlar değil, bu kişilerin üçüncü dereceye kadar alt soyları da dahil olmaktadır. Yani

²⁰⁹ Sonradan kazanılan vatandaşlık, 5901 sayılı TVK’nın 9. maddesinde düzenlenmektedir. İlgili hüküm şu şekildedir: “Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığı, yetkili makam kararı veya evlat edinilme ya da seçme hakkının kullanılması ile gerçekleşir”. Vatandaşlığın sonradan kazanılması hakkında bilgi için bkz. Gülin Güngör, *Tabiiyet Hukuku (3. Bası)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, 71 vd.

²¹⁰ Salimya Ganiyeva, Mavi Kartlıların Türkiye’de Görülen Boşanma Davalarında Uygulanacak Hukuk”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, 2017, 365.

²¹¹ Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kaybı, çıkma veya kaybettirme ya da vatandaşlığa alınmanın iptali ile gerçekleşmektedir (TVK m. 24). Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kaybı ise TVK’ nın 34. maddesinde düzenlenmektedir.

bu kişilerin çocukları ve torunları da ayrıcalıktan faydalanmaktadır²¹².

Bu kişilere “*Mavi Kartlı*” denilmesinin sebebi, kişilerin talepleri üzerine kendilerine TVK’ nın 28. maddesinde tanınan haklardan faydalanabileceklerini gösteren Mavi Kartın verilmesidir²¹³

2.2.5.2. Mavi Kartlılara Tanınan Ayrıcalıklar

Yukarıda bahsi geçen yabancılar için “*imtiyazlı*” ifadesinin kullanılmasının sebebi, TVK ile bu kişilere diğer yabancılardan farklı olarak bazı imkânların tanınmış olmasıdır. TVK’ nın 28/1. maddesine göre bu kişiler, 2. fıkradaki istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam etmektedirler. İstisnalar ise TVK’ nın 28. maddesinin 2. fıkrasında yer almakta olup hüküm şu şekildedir: “ *Bu madde kapsamında bulunan kişilerin, seçme ve seçilme, muafien ev veya araç eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanundaki hükümlere tabidirler*”.

Hükümden de anlaşıldığı üzere TVK’nın 28. maddesi kapsamında yer alan yabancılar 2. fıkradaki istisnalar dışında diğer tüm haklardan Türk vatandaşları gibi yararlanmaktadırlar.

Ayrıca, bu yabancılar bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunamamaları²¹⁴ da, kamu kurum ve kuruluşlarında işçi, geçici veya sözleşmeli personel olarak çalıştırılabilmektedirler (TVK, m. 28/3).

2.2.5.3. Mavi Kartlıların Sınır Dışı Edilmeleri İle İlgili Yargıtay’ın Yaklaşımı

Yargıtay, mavi kartlılar konusunda farklı bir yaklaşım sergileyerek adeta bu kişileri yabancı olmaktan çıkarmakta ve milli muameleye tabi tutmaktadır. Bu konuda Yargıtay’ın bazı kararları dikkat çekmektedir. Yargıtay, Türkiye’ de boşanma davası

²¹² Bu madde hükümlerinden yararlanacak olan alt soyun, üstsoyu ile bağıni belgelendirmesi şarttır (TVK m. 28/5).

²¹³ Bu kart, 21/2/1963 tarihli ve 210 sayılı Değerli Kağıtlar Kanunu kapsamındadır (TVK m. 28/6).

²¹⁴ Mavi kartlıların kamu hizmetine girme yasağı ile ilgili olarak bkz. Musa Aygöl, “Türk Vatandaşlığını Çıkma İzni Alarak Kaybeden Kişilerin Kamu Görevine Girme Yasağı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, 2010, 40.

açan Mavi Kartlıları “*yabancı*” statüsünde saymayarak, yabancılık unsuru bulunmadığı için dava hakkında Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun²¹⁵ hükümlerinin uygulanmasını isabetli bulmamaktadır²¹⁶.

Yargıtay’ın mavi kartlıların boşanma davalarında benimsemiş olduğu bu görüş dikkate alınacak olursa, mavi kartlıların Türkiye’den sınır dışı edilememeleri durumu söz konusu olacaktır.

Ancak, bu kişiler vatandaşlıktan ayrılarak “*yabancı*” statüsüne girdikleri için sınır dışı etme konusunda ayrıcalıklı bir konumda olmamaları gerekmektedir²¹⁷.

Bunun yanı sıra, 6458 sayılı YUKK’ nın 55. maddesinde, hakkında sınır dışı etme kararı alınmayacak kişiler arasında mavi kartlılara yer verilmemiştir. Dolayısıyla, bu kişiler hakkında şartları olduğu takdirde sınır dışı etme kararı alınması gerekmektedir²¹⁸.

2.3. AİHM’İN TÜRKİYE HAKKINDA VERDİĞİ BAZI KARARLAR

AİHS’in ana metninde sınır dışı etme konusunda açık bir düzenlemenin yer almadığını daha önce de ifade etmiştik. Açık bir düzenlemenin olmaması, somut ihtilaf konusunda ihlalin mevcut olup olmadığını tayin etme noktasında AİHM’ in takdir yetkisini kullanmasına neden olmaktadır²¹⁹.

Bu yetkiye binaen mahkeme, sınır dışı konusunda, AİHS’in 2. (yaşama hakkı), 3. (işkence yasağı), 5. (özgürlük ve güvenlik hakkı), 6. (adil yargılanma hakkı), 8. (aile hayatının gizliliği), 13. (etkin başvuru hakkı) maddelerini ve Ek Protokollerindeki maddeleri sınır dışı ile ilişkilendirerek, bu maddelere aykırı durumların varlığı halinde ihlalin gerçekleştiği gerekçesiyle devletler aleyhine kararlar verebilmektedir.

²¹⁵ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (2007), T.C. Resmî Gazete: 12.12.2007, 26728. Bundan sonra kısaca MÖHUK olarak anılacaktır.

²¹⁶ Bahsi geçen kararlar, Yargıtay 2. HD: 2012/23566 E. 2013/8998 K. 01.04.2013 T., Yargıtay 2. HD: 2013/24136 E. 2014/ 7745 K. 03.04.2014 T., Yargıtay 2. HD: 2007/4200 E. 2008/3495 K. 17.03.2008 T. Kararlar için bkz. Bülent Çiçekli, *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun*, Yargıtay Kararları, Seçkin Yayınevi, Ankara 2014, 13-14; Ganiyeva, 373.

²¹⁷ Aybay, *Yabancılar Hukuku*, 256. Ganiyeva, 382.

²¹⁸ Ganiyeva, 382.

²¹⁹ Matti Pellonpää, *Expulsion in International Law: A Study in International Law and Human Rights With Special Reference*, Helsinki 1984, 124.

Mahkeme, Türkiye hakkında da yukarıda belirtilen maddelerin ihlal edildiği gerekçesiyle çeşitli kararlar vermiş ve vermeye de devam etmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde AİHM'in Türkiye hakkında vermiş olduğu bazı kararlara yer verilecektir.

2.3.1. Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Kararı

Abdolkhani ve Karimnia davası, mahkemenin, iltica veya sığınma talebinin reddedilerek kişilerin sınır dışı edilmesini, AİHS'in 5. maddesi ile güvence altına alınan özgürlük ve güvenlik hakkının ihlali olarak değerlendirdiği ilk davadır. Mahkeme, bu davadan sonra oluşturmuş olduğu içtihat nedeniyle benzer nitelikte çok sayıda ihlal kararı vermiştir²²⁰.

Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Davasına konu olan olayda, başvuru sahipleri, İran Halkın Mücahitleri Örgütü üyesi iken örgütten ayrılıp, Irak'ta mülteci olarak kabul edilmişlerdir. Daha sonra Türkiye'ye yasa dışı yollardan girip sınır dışı edilerek Irak'a gönderilmişlerdir. Sahte pasaportlarla tekrar Türkiye'ye girerek jandarma tarafından tutuklanıp Hasköy Yabancılar Şubesi'ne gönderilmişlerdir. Çıkarıldıkları mahkemede (Muş Sulh Ceza Mahkemesi) hayati tehlike altında olduklarını, bu sebeple İran'dan ayrıldıklarını ifade etmişlerdir. Ülkeye yasa dışı yollardan girdikleri gerekçesiyle çıkarıldıkları mahkemece suçlu bulunmuş, ceza almışlardır. Ancak almış oldukları ceza ertelenmiştir. Daha sonra yeniden daha önce tutuldukları Hasköy Polis Merkezine götürülmüşlerdir. Bu merkezde İnsan Hakları Derneği Başkanı ile görüşmek istemiş ancak gerekli izni alamamışlardır. Ayrıca mülteci olduklarını ve avukat temin edilmesi gerektiğine dair dilekçe ibraz etmişlerdir. Hasköy'den sonra Kırklareli Kabul ve Barındırma Merkezine götürülmüşlerdir. Başvuranlar Kırklareli Valiliğinden geçici sığınma talep etmişlerdir. Bu arada İstanbul Barosundan iki avukata kendilerini temsil ettirmek için vekaletname verip alıkonulma kararına avukatları aracılığıyla itiraz etmişlerdir. Başvuru sahipleri bu süreç içerisinde AİHM'e başvuru yapmışlardır²²¹.

²²⁰ Makbule Koçak, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, 121.

²²¹ Dava hakkında detaylı bilgi için bkz. Nuray Ekşi, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Abdolkhani ve Karimnia- Türkiye Davası Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme*, Beta Yayınevi, İstanbul 2010; Koçak, 151-152.

Bu olayda Türk Hükümeti, iç hukuk yolları tüketilmediği gerekçesi ile başvurunun kabul edilebilir olmadığını²²² iddia etmiş, AİHM ise iç hukuk yollarının etkin olmadığını, zira verilmiş olan sınır dışı etme kararına itirazın kararı otomatik olarak askıya alma etkisinin olmadığını ileri sürmüştür. Mahkeme, diğer şartlar yönünden de kabul edilebilirlik açısından engel bir durumun olmadığı gerekçesiyle başvuruyu kabul etmiştir²²³.

Mahkeme yaptığı incelemelere istinaden AİHS' in 13. maddesi ile güvence altına alınan etkin başvuru hakkının ihlal edildiği kanaatine varmıştır. Başvuranlar fiilen sınır dışı edilmedikleri için AİHS'in 3. maddesi bağlamında bir ihlalin söz konusu olmadığı ancak AİHS'in 5. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak mahkeme bu kararda başvuranların her birisine manevi tazminat (20.000 Euro) ödenmesine hükmetmiştir. Bu davanın özelliklerinden birisi de iç hukuk yolları tüketilmeden AİHM tarafından görülmesidir²²⁴.

2.3.2. Jabari/Türkiye Kararı

AİHM'in Türkiye aleyhine vermiş olduğu ihlal kararlarından birisi de Jabari/Türkiye Kararıdır²²⁵.

Karara konu olan olayda, başvuru sahibi (Jabari), İran'da zina suçu işlemiş olup hakkında açılan ceza davası neticesinde insanlık dışı bir cezaya çarptırılacağı endişesiyle yasa dışı yollardan 1997 yılında Türkiye'ye giriş yapmıştır. Daha sonra sahte pasaportu ile Fransa üzerinden Kanada'ya kaçmaya çalışırken polis tarafından Türkiye'ye geri gönderilmiştir. İstanbul'da sahte pasaport kullandığı gerekçesiyle gözaltına alınmış ve hakkında suç duyurusunda bulunulmuştur. Ancak savcılık, can tehlikesi altında olduğu için yasa dışı yollardan Türkiye'ye giriş yaptığını ve dolayısıyla suç işleme kastının bulunmadığını ileri sürerek Jabari'yi serbest bırakmıştır. Fakat Jabari hakkında sınır dışı edilme kararı alınmıştır. Bunun üzerine Jabari, sığınma

²²² Mahkemeye başvuru ve başvurunun kabul edilebilirlik açısından incelenmesi hakkında bilgi için bkz. A. Şeref Gözübüyük, Feyyaz Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, 13. Ek Protokole Göre Hazırlanıp Genişletilmiş, 10. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2013, 57.

²²³ <http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/content/karimnia-karari>.

²²⁴ Ekşi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 146.

²²⁵ European Court of Human Rights Fourth Section, Application No: 40035/98, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-4913\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\).

talebinde bulunmuştur. Ancak bu talebi, süresi içerisinde yapılmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Jabari sınır dışı edilme kararına karşı İdare Mahkemesine başvurmuş, yürütmenin durdurulmasını talep etmiştir. İdare mahkemesi, verilen sınır dışı kararını hukuka aykırı bulmadığı için itirazı reddederek sınır dışı işlemlerinin yürütmesinin durdurulması talebini de reddetmiştir. Bu süreçte BMMYK tarafından Jabari'ye mülteci statüsü²²⁶ tanınmıştır. Jabari 1998 yılında AİHM'e başvuru yapmıştır. Jabari'ye AİHM'e yaptığı başvuru sonuçlanıncaya kadar Türkiye'de ikamet etme imkânı tanınmıştır²²⁷.

AİHM bu davada, başvuranın İran'a sınır dışı edilmesi halinde taşlanarak cezalandırılma tehlikesinin mevcut olduğunu, dolayısıyla sınır dışı edilme kararının uygulanmasının AİHS'in 3. maddesinin ihlali anlamına geleceğini; ancak sınır dışı kararının henüz uygulanmamış olması sebebiyle ihlalin gerçekleşmediğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra AİHS'in 13. maddesinin ihlal edildiği sonucuna vararak başvuranın zararının adil tatminine karar vermiştir²²⁸.

2.3.3. Ghorbanov ve Diğerleri/Türkiye Kararı

Yabancıların sınır dışı edilmeleri konusunda AİHM'in Türkiye aleyhine vermiş olduğu kararlardan biri de Ghorbanov ve Diğerleri Kararıdır²²⁹.

Karara konu olan olayda, dört aileden oluşan toplam on dokuz Özbek vatandaşı, İslam'ı benimsedikleri için Özbek devlet makamları tarafından baskı gördükleri gerekçesiyle ülkelerini terk etmişlerdir. Başvurucular, ülkelerinden ayrılmadan önce bazı aile üyelerinin ve arkadaşlarının Özbek makamlarca hapse atılıp öldürüldüklerini ifade etmişlerdir. Özbekistan'dan ayrılan başvurunucular Tacikistan'a, Afganistan'a, Pakistan'a ve son olarak İran'a gitmişlerdir. Bu süreçte BMMYK'ya başvurarak mülteci statüsü almak istemişler ve başvuruları neticesinde mülteci kamplarına yerleştirilerek kendilerine bu statü verilmiştir. Başvurucular, İranlı yetkililerden çeşitli yardım

²²⁶ İran'a gönderilmesi halinde işkence ve ölüm tehlikesi ile karşılaşma ihtimalinin yüksek olduğu gerekçesiyle.

²²⁷ Sirmen, 39, 40.

²²⁸ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 145; Sirmen, 40; Korkut, 27.

²²⁹ European Court of Human Rights Second Section, Application No:28127/09, Judgment Straousberg 3 December 2013, Final 03.03.2014, kararın Türkçe tercümesi için bkz. Nuray Ekşi, "AİHM'in Ghorbanov ve Diğerleri v. Türkiye Davasında Sınırdışı ve İdari Gözetim İşlemleriyle Türkiye'nin AİHS'nin 3. ve 5. Maddelerini İhlal Ettiğine Dair 3.12.2013 Tarihli Kararının Tercümesi", *Legal Hukuk Dergisi*, 2013.

taleplerinde bulundukları için sınır dışı edilmekle tehdit edilmişlerdir. Bunun üzerine 2007 yılında Türkiye'ye kaçmış ve Van BMMYK'ya müracaat etmişlerdir. Tüm başvuruculara Türkiye tarafından sığınmacı kartı verilmiştir. Bunun yanı sıra belli aralıklarla imzaya gelmeleri şartıyla kendilerine geçici ikamet izni verilmiş, gıda yardımı yapılmış ve çocuklarını okullara gönderebilmişlerdir. Başvurucular gıda ve kırtasiye yardımı alma gerekçesiyle polis merkezine çağrılarak burada alıkonulduklarını ve İran'a sınır dışı edildiklerini ileri sürmüşlerdir. Daha sonra yasa dışı yollarla tekrar Türkiye'ye giriş yapmış ancak yetkililer tarafından evlerinden toplanarak polis merkezine götürülüp tekrar sınır dışı edilmişlerdir. Bunun üzerine Başvurucular AİHM'e başvurmuşlardır²³⁰.

Bahsi geçen davada, Türk Hükümeti yetkilileri, başvurucuların sınır dışı işlemine karşı idari yargı yoluna başvurabileceklerini, yürütmeyi durdurma kararı alabileceklerini ifade ederek, iç hukuk yoluna başvurulmadığı gerekçesiyle başvurunun kabul edilemez olduğunu ileri sürmüşlerdir²³¹.

Bunun üzerine başvurucular, kendilerine sınır dışı işlemi yapılmadan önce bir tebligat yapılmadığını, kaldı ki tebligat yapılmış olsaydı dahi, idare mahkemesi nezdinde yapılan itirazın sınır dışı işlemi otomatik olarak durdurucu bir etkisi olmadığı için etkin bir yol olmadığını ileri sürmüşlerdir. Başvurucular ayrıca sınır dışı edilmeden önce alıkonuldukları gerekçesiyle, AİHS' in 5. maddesinin ihlal edilmiş olduğunu savunmuşlardır²³².

Mahkeme, on dokuz başvurandan çoğunun çocuk olduğunu, başvuranların mülteci statülerine saygı gösterilmeksizin çocuklarla birlikte zor şartlar içerisinde, ağır kış şartlarında ve kalacak yerleri olmaksızın sınır dışı edilmiş olmalarını AİHS'in 3. maddesi bağlamında gayriinsani muamele olarak değerlendirerek AİHS'in 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır²³³.

Mahkeme ayrıca, başvuranların idari gözetim adı altında alıkonulmalarını hukuka aykırı kabul edilerek AİHS'in 5. maddesinin de ihlal edildiğini, etkin başvuru yolunun

²³⁰ http://insanhaklariortakplatformu.info/wp-content/uploads/2013/12/Ghorbanov_ve_Digerleri_Turkiye.pdf. (Erişim Tarihi:13.07.2017), Ekşi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 152.

²³¹ http://insanhaklariortakplatformu.info/wp-content/uploads/2013/12/Ghorbanov_ve_Digerleri_Turkiye.pdf. (Erişim Tarihi:13.07.2017).

²³² http://insanhaklariortakplatformu.info/wp-content/uploads/2013/12/Ghorbanov_ve_Digerleri_Turkiye.pdf. (Erişim Tarihi:13.07.2017).

²³³ Ekşi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 153.

bulunmadığı gerekçesiyle de AİHS'in 13. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiş ve başvuruculara toplam 193.000 Euro manevi tazminat ödenmesine hükmetmiştir²³⁴.

2.3.4. Mamatkoulov ve Askarov/Türkiye Kararı

Mamatkoulov ve Askarov davası²³⁵, AİHM'in almış olduğu ara kararların da üye devletleri bağlayacağı, bu kararlara uyulmaması halinde AİHS'in 34. maddesinde yer alan bireysel başvuru imkânını engellememe yükümlülüğünü ihlal edebileceklerine ilişkin değerlendirmenin yapıldığı ilk dava olduğu için önem arz etmektedir²³⁶.

Karara konu olan olayda, başvurucular Mamatkoulov ve Askarov Özbek vatandaşları olup Türkiye'ye giriş yapmışlardır. Ancak Türkiye'ye girdikten sonra bombayla yaralama ve Özbekistan Başkanını öldürmeye teşebbüs suçları gerekçe gösterilerek ve uluslararası bir yakalama belgesine dayanılarak göz altına alınmışlardır. Özbekistan, Türkiye ile yapmış olduğu ikili iade anlaşmalarına istinaden kişilerin iade edilmesini talep etmiştir. Başvurucuların avukatları müvekkillerinin ülkelerinde demokratikleşme adına icra edilen faaliyetlere katıldıklarını ve dolayısıyla siyasi muhalif olduklarını, Özbekistan'da işkence gördüklerini bu nedenle iade edilmemeleri gerektiğini ileri sürse de, iade davasında görevli ceza mahkemesi her ikisinin de iadesine karar vermiştir. Bakanlar Kurulu da bu kişilerin iadesi için kararname çıkarmıştır. Bunun üzerine Mamatkoulov ve Askarov AİHM'e başvurmuş ve AİHM tarafından da başvurucuların geri gönderilmeleri ve sınır dışı edilmelerini engelleyecek geçici bir tedbir kararı verilmiştir. Tedbir kararına rağmen Türkiye başvurucuları Özbekistan'a iade etmiştir. Türk makamları tarafından AİHM'e bilgilendirmelerde bulunularak iade edilen kişilerin mallarının ve canlarının devlet koruması altında olduğu, adil yargılanma ilkesine riayet edileceği ve yargılanmaları sırasında insan hakları örgütlerinin duruşmaları izleyebileceği yönünde Özbekistan yetkilileri tarafından verilen güvenceler üzerine iadenin gerçekleştirildiği bilgisi verilmiştir. Ancak başvurucuların avukatları, iade sonrası müvekkillerine ulaşamadıklarını ve bu nedenle etkin bir savunma için delilleri toplamanın imkânsız olduğu, ayrıca Özbekistan Devleti

²³⁴ Nuray Ekşi, "İltica Talepleri Reddedilerek Türkiye'den Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancılar İlişkin AİHM Kararlarının Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Etkisi", *TAAD*, Yıl 5, Sayı 19, 2014, 80.

²³⁵ Kararın orijinal metni için bkz. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["002-4000"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (Erişim Tarihi 06.03.2018)

²³⁶ Sirmen, 43.

tarafından Türk yetkililere verilen hiçbir güvencenin yerine getirilmemiş olduğu ve bu durumların İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporları ile sabit olduğu ileri sürülmüştür. Özbekistan Devleti, bahsi geçen kişilerin hapis cezası aldıklarını ve güvenli bir şekilde bu cezaların infaz edildiğini bildirmiştir²³⁷.

AİHM, Mamutkoulov ve Askarov kararında mahkemece verilen tedbire ilişkin ara karara Türk yetkililerce uyulmamış olmasını AİHS'in 34. maddesine(bireysel başvurular) aykırı bulmuştur. Türk devleti bu karara itiraz etmiş olsa da AİHM Büyük Dairesi de yaptığı inceleme neticesinde tedbir kararına uymamanın ulusal makamlara etkili başvuru hakkını engellediğini ileri sürerek ihlal kararı vermiştir.

AİHS'de mahkemenin alacağı tedbirlere ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır; ancak AİHM Kurallarının 39. maddesinde başvuru sahiplerinin menfaatlerinin korunup yargısal işlemlerin tam manasıyla gerçekleşebilmesi için “*AİHM Başkanı taraflara herhangi bir tedbir işaret edebilir*” ifadesi bulunmaktadır. Fakat maddenin lafzına bakıldığında tedbir kararının bağlayıcı olduğuna ilişkin bir açık ifade yoktur. Bunun yanı sıra, AİHS metninde yer almayıp AİHM Kuralları arasında yer alan bir düzenlemenin taraf devletlerce hazırlanıp kabul edilmediği için bağlayıcılığı hususunda şüpheler bulunmaktadır²³⁸.

Türkiye bir taraftan AİHS'e taraf olmanın getirdiği yükümlülöklere uygun davranmak zorunda iken diğör taraftan diğör devletlerle yapmış olduğu ikili anlaşmalara uyma yükümlölöğü altındadır. Bu karara konu olan olayda Türkiye başvuru sahipleri iade etmemiş olsa idi Özbekistan ile yapmış olduğu ikili anlaşmayı ihlal edecek; iade etmesi durumunda ise AİHS'e aykırı davranmış olacaktı. Türkiye bu noktada Özbekistan Devletinden güvenceler alarak başvuru sahipleri sınır dışı etme yolunu seçerek bir çözüm bulmaya çalışmışsa da AİHM'in ihlal kararı vermesini engelleyememiştir²³⁹.

AİHM, başvuru sahiplerinin ikamet ettikleri ölkedeki ulusal para birimine çevrilmek suretiyle her birine 5.000 Euro tazminat ödenmesine hükmetmiştir²⁴⁰.

²³⁷ Karara konu olan olayın tamamı için bkz. Bülent Çiçekli, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararı (Çeviri)”, *TBB Dergisi*, Sayı 62, 2006, 367.

²³⁸ Hannah R. Garry, “When Procedure Involves Matters of Life and Death: Interim Measures and the European Convention on Human Rights”, *European Public Law*, 7(3), 2001, 415.

²³⁹ Korkut, 30.

²⁴⁰ Çiçekli, *Çeviri*, 415.

2.3.5. A.G. ve Diğerleri/Türkiye Kararı

Yukarıda incelenen üç karar da Türkiye aleyhine iken, A.G. ve Diğerleri Kararında²⁴¹ Türkiye aleyhine karar verilmemiştir.

Karara konu olan olayda İran vatandaşı A.G, İran Halkının Fedai Gerillaları Örgütü (Iranian People Fedae Guerillas) adına faaliyetlerde bulunmaktadır. İran İslam rejimine karşı olan bu grubun bir üyesi olan A.G, gruba karşı başlatılan operasyondan kaçmaya çalışırken bacağından yara almıştır. On sekiz ay Tebriz’de bir hapishanede tutulan A.G, bu süre zarfında sistematik olarak işkence gördüğünü ifade etmiştir. Hapisten çıktıktan sonra tekrar tutuklanma korkusuyla sürekli adres değiştirmiş ve İran’dan kaçmak zorunda kalmıştır. 1996 yılında Türkiye’ye yasa dışı yollardan giriş yapan A.G, siyasi mülteci statüsü almak için başvuruda bulunmuştur. Türk makamlarca kendisiyle tercüman olmaksızın mülakat yapılmış ve geçici oturma izni alarak Van’a gönderilmiştir. Daha sonra A. G ve ailesi Türk makamları tarafından terke davet edilmiştir. Bunun üzerine A.G İdare Mahkemesinde dava açmış ancak davası reddedilmiştir²⁴².

A.G, sınır dışı edilme işlemi neticesinde İran’a geri dönerse işkence göreceğini ve hayatının tehlike altına gireceğini, bu nedenle sınır dışı edilmesi halinde Türkiye’nin AİHS’in 2., 3. ve 8. maddelerini ihlal edeceğini ileri sürmüştür. Bunun yanı sıra sınır dışı etme kararına karşı açtıkları davada kendilerine adli yardımda bulunulmaması, tercüman bulundurulmamış olması ve kendilerine temyiz yolu imkânından bahsedilmemiş olması sebebiyle Türkiye’nin AİHS’in 6. ve 13. maddelerini de ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Ayrıca Türkiye’nin Avrupa’dan gelenler ile gelmeyenler arasında ayırım gözeterek Avrupa dışından gelenlere sığınmacı muamelesi yapmasını AİHS’in 14. maddesine²⁴³ aykırı olduğunu ileri sürmüştür²⁴⁴.

AİHM, iddialar üzerine yaptığı inceleme neticesinde, başvuranların İran’a gönderilmeleri durumunda işkence göreceklerini ve İran makamları tarafından

²⁴¹ European Court of Human Rights First Section, A.G. and Others v. Turkey (Application No: 40229/98), Strasbourg 15 June 1999.

²⁴² Ekşi, Sığınmacı ve Mülteci, 2821.

²⁴³ Bahi geçen madde şu şekildedir: *Sözleşmede tanınan hakların ve özgürlüklerin kullanılması cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer düşünce, sosyal ve etnik orjin, belirli bir azınlığa, mülkiyete, doğuma veya diğer bir statüye mensup olma açısından ayırım yapılmaksızın herkes için sağlanmalıdır.*

²⁴⁴ Ekşi, Sığınmacı ve Mülteci, 2822.

arandıklarını kanıtlayamadıkları için AİHS'in 3. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Ayrıca A.G'nin sivil toplum örgütleriyle bağlantı kurmuş olması sebebiyle adli yardım ve Danıştay'da temyiz imkânından haberdar olmamasını inandırıcı bulmamış ve Türkiye'nin AİHS'in 6. ve 13. maddelerini ihlal etmediği sonucuna varmıştır. AİHM, İran'a sınır dışı edilme işleminin gerçekleşmesi durumunda ailenin parçalanacağı iddiasını da gerçekçi bulmadığından AİHS'in 8. maddesinin ihlal edilmediğini belirtmiştir. Ayrıca AİHM, Avrupa'dan gelenlerle gelmeyenlere farklı statülerin tanınmış olmasını Türkiye'nin mülteci ve sığınmacı politikasının bir gereği olarak kabul ederek AİHS'in 14. maddesinin de ihlal edilmediği sonucuna varmıştır²⁴⁵.

2.3.6. A. ve K./Türkiye Kararı

A. ve K. v. Türkiye Kararı²⁴⁶ da A.G ve Diğerleri v. Türkiye Kararı gibi AİHM tarafından Türkiye aleyhine hüküm verilmeyen kararlardandır.

İran vatandaşı K. Şah taraftarıyken İran vatandaşı A. laik bir parti için çalışmaktadır. A. ve K. siyasi görüşleri nedeniyle tutuklanarak kötü muameleye maruz kalmışlardır. Bunun üzerine İran'ı terk eden A. ve K, yasa dışı yollardan Türkiye'ye giriş yapmış ancak polis tarafından yakalanmışlardır. Türkiye'de sahte pasaport ve yasa dışı başka işler yaptıkları gerekçesiyle tutuklanarak sınır dışı edilmek üzere İran sınırına yakın olan Doğubeyazıt'a gönderilmişlerdir²⁴⁷.

A. ve K. 'nın avukatları, müvekkillerinin İran'a sınır dışı edilmeleri halinde; siyasi görüşleri, askerlikten kaçmış olmaları ve yasa dışı şekilde İran'ı terk etmiş olmaları gerekçeleriyle İran makamları tarafından hapsedilip, zorunlu askerlik yaptırılıp, işkence görüp hatta idam bile edilebileceklerini ileri sürmüşlerdir. Türkiye'nin sınır dışı etme kararı alması durumunda, AİHS'in 3. maddesini ihlal edeceğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, sınır dışı etme işlemi çok hızlı ve ani bir şekilde uygulanacağından AİHS'in 13. maddesindeki etkin hukuki korumadan yararlanamayacaklarını belirtmişlerdir²⁴⁸.

A. ve K.'nın iddiaları AİHM Komisyonu tarafından incelenmiş ancak başvuruları

²⁴⁵ Ekşi, *Sığınmacı ve Mülteci*, 2822.

²⁴⁶ European Commission of Human Rights A. and K. v. Turkey (Application No:14401/88) Strasbourg 12 January 1991.

²⁴⁷ Ekşi, *Sığınmacı ve Mülteci*, 2820.

²⁴⁸ Ekşi, *Sığınmacı ve Mülteci*, 2820

kabul edilebilir bulunmamıştır. Zira başvuruların İran'a sınır dışı edilmeleri durumunda askerlik yapmaya zorlanmalarının dışında kötü bir muameleye maruz kalacakları ispatlanamamıştır²⁴⁹.

²⁴⁹ <http://www.refworld.org/cases,COECOMMHR,3ae6b6254.html>. Ekşi, *Sığınmacı ve Mülteci*, 2820.

SONUÇ

Türkiye'nin coğrafi ve siyasi konumu nedeniyle zaman zaman önemli göç hareketlerine maruz kaldığı görülmektedir. Bölgede yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, son dönemlerde bu göç hareketlerinde artış meydana getirmiştir.

Bu artış, Türk hukukunda sınır dışı etme konusunda çağın ihtiyaçlarına uygun derli toplu bir kanun ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Türk hukukunda YUKK yürürlüğe girene kadar YİSHK ve Pasaport Kanunu'nda yer alan sınır dışı etmeye ilişkin hükümler uygulanmaktaydı.

YİSHK'da sınır dışı etme sebepleri “*umumi güvenlik*” ve “*siyasi ve idari icaplara aykırılık*” olarak belirtilmekte idi. Ancak bu ifadelerin içeriklerinin doldurulması, somut olayın özelliklerine göre uygulayıcılara bırakılmaktaydı. Bu durum da sınır dışı etme konusunda keyfi uygulamaları gündeme getirebilmekteydi.

YUKK ile birlikte sınır dışı etme sebepleri kanunda açık açık düzenlenmiştir. YUKK'daki düzenlemeler, YİSHK ve Pasaport Kanunundaki hükümleri de içermekle beraber bu hükümleri somutlaştırarak sınır dışı etme sebepleri açısından belirlilik sağlamıştır.

Sınır dışı etme sebeplerinin açıkça düzenlenmiş olması önceki belirsizlikleri ortadan kaldırmış olsa da, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturma YUKK'ya göre bir sınır dışı etme sebebi sayılması (m.54/1e), idareye geniş takdir yetkisi verilmesine sebep olmaktadır. Bu durumun da, YUKK'nın sınır dışı etme sebeplerine ilişkin 54. maddesinde sayılmayan bir çok durumun bu kapsamda değerlendirilerek yabancılardan sınır dışı edilebilmesinin önünü açtığını söyleyebiliriz.

Ayrıca, YUKK'nın yürürlüğe girdiği zaman madde metninde yer almayan ancak daha sonra 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile metne eklenen uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenlerin sınır dışı edileceğine ilişkin hükmün (YUKK, m. 54/1-k) gereksiz olduğu kanaatindeyiz. Zira zaten terör örgütü üyesi destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü üyesi destekleyicisi olanların sınır dışı edilmesi gerektiği Kanunda düzenlenmiştir.

YUKK'nın 56. maddesinde sınır dışı etme kararı alınan kişilere ülkeyi terk

edebilmeleri açısından on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar süre tanınmaktadır. Konu ile ilgili YİSHK' da da süre tanınmaktaydı ancak bu süre belirsizdi. YUKK ile bu sürenin belirli hale getirilmesi olumlu bir değişiklik olmuştur. Ancak, YUKK'da bazı istisnai durumlarda kişilerin, süre tanınmaksızın da sınır dışı edilebileceği düzenlenmektedir. Bu kişi gruplarının kapsamının çok geniş tutulması sebebiyle bir çok kişinin sınır dışı işleminin süre tanınmaksızın gerçekleştirilecek olması eleştiriye açıktır. Bu kapsamda değerlendirilen kişi gruplarının daraltılması gerektiği kanaatindeyiz.

YUKK' nin sınır dışı etme konusunda getirmiş olduğu en önemli yeniliklerden birisi de idari gözetim ile ilgilidir. YUKK yürürlüğe girmeden önce idari gözetim YİSHK'nın 17. ve 23. maddeleri çerçevesinde yerine getirilmekteydi. Ancak bu düzenlemelerin açık ve ayrıntılı olmamaları eksiklik olarak görülmekteydi. YUKK ile birlikte, idari gözetimin usulu ve süresi, karar karşı yargı yolu imkânı gibi önemli konuların düzenlenmiş olması bu eksiklikleri büyük oranda gidermektedir.

Bunun yanı sıra, idari gözetim kararına karşı yargı yoluna başvuranlardan avukatlık ücretini ödeyemeyecek durumda olanlara Kanun ile adli yardım imkânı sağlanmıştır (YUKK, m. 57/7). Ancak aynı imkân, hakkında sınır dışı edilme kararı verilen kişilere, bu karara itiraz etmeleri durumunda tanınmamıştır. Gerekçe olarak da devlet açısından ağır mali külfetlere sebep olacağı ileri sürülmektedir. Adli yardım imkânının sadece idari gözetim kararına karşı itiraz edenlere değil, sınır dışı kararına karşı itiraz edenlere de tanınmasının daha hakkaniyetli olacağı kanaatindeyiz.

Sınır dışı etme kararına karşı yargı yoluna başvurulması halinde yürütmenin durdurulması talebine gerek duyulmaksızın sınır dışı işleminin icrasının kendiliğinden duracak olması da, YUKK ile gelen önemli bir yeniliktir. Zira YUKK'dan önce AİHM'in Türkiye aleyhine vermiş olduğu kararların bir çoğunun sebebi sınır dışı kararına itirazın, kararın icrasını durdurmuyor olması idi.

Ayrıca, sınır dışı etme kararına karşı yargı yoluna başvurulması halinde mahkemenin vereceği kararın kesin olması, yani bir üst yargı merciine başvuru imkânının tanınmamış olması, YUKK' nın eleştiriye açık bir başka noktasıdır.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki, YUKK' nın Türk yabancılar hukukunda sınır dışı etme konusuna bir çok yenilik ve değişiklik getirdiği yadsınamaz bir gerçektir.

Yapılan düzenlemelerin, AİHM tarafından Türkiye aleyhine verilen karar sayısını büyük oranda azaltabileceğini söyleyebiliriz. Ancak yukarıda bahsettiğimiz ve eksiklik olarak gördüğümüz hususların düzeltilmesi halinde, YUKK’ nın sınır dışına ilişkin hükümlerinin, ihtiyaçlara daha iyi cevap verebilen ve insan haklarının uluslararası standartlarına yakışır bir düzenleme olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Aksar, Yusuf, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı), Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Alibaba, Arzu, “KKTC’de Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi”, *MHB*, Cilt 27, Sayı 1-2, 2007, 1-20.
- Altuğ, Yılmaz, *Yabancıların Hukuki Durumu*, (Gözden Geçirilmiş 4. Bası), Menteş Matbaası, İstanbul 1971.
- Asar, Aydoğan, *Göç Yönetimi*, (Güncellenmiş 2. Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara 2016.
- Aybay, Rona, *Yabancılar Hukuku*, (2. Baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.
- Aybay, Rona, “Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınırdışı Edilme”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 2003, 141-172.
- Aybay, Rona, Özbek, Nimet, *Vatandaşlık Hukuku*, (4. Baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.
- Aydın, Öykü Didem, “Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru”, *GÜHFD*, Cilt 15, Sayı 4, 2011, 121-170.
- Aygül, Musa, “Türk Vatandaşlığını Çıkma İzni Alarak Kaybeden Kişilerin Kamu Görevine Girme Yasağı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, 2010, 31-60.
- Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, *TBB Dergisi*, 2013, Sayı 108, 211-258.
- Bereket, Zuhale, “Türk Hukuku Açısından Vatandaşın İade Edilmezliği Kuralı”, *Yargıtay Dergisi*, Sayı 1-2, 1998, 21-41.
- Birsan, Kemaleddin, *Devletler Hususi Hukuku*, Cilt 1, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1936.

- Bozkurt, Kutluhan, “Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması”, *TBB Dergisi*, Sayı 125, 2016, 387-408.
- Çelikel, Aysel; Öztekin Gelgel, Günseli, *Yabancılar Hukuku*, (Yenilenmiş 20. Bası), Beta Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Çiçekli, Bülent, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, (Güncellenmiş 5. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- Çiçekli, Bülent, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararı (Çeviri)”, *TBB Dergisi*, Sayı 62, 2006, 365-448.
- Çiçekli, Bülent, *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Yargıtay Kararları*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2014.
- Dardağan Kibar, Esra Gül, “Türk İdari Yargısında Sınır Dışı Etme Kararlarının Ele Alınması”, *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Türkiye Barolar Birliği, 2009.
- Dardağan Kibar, Esra, “Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 11, 2012, 53-74.
- Dardağan, Esra Gül, *Yabancılar Hukuku Açısından Sınırdışı Etme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- Doehring, Karl, “Aliens, Expulsion and Deportation”, *Encyclopedia of Public International Law (Vol 1)*, Elsevier Science Publishers, Amsterdam 1992.
- Doğan, İlyas, *Devletler Hukuku*, (Genişletilmiş 2. Baskı), Astana Yayınları, Ankara 2013.
- Doğan, Vahit, *Türk Yabancılar Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara 2016.
- Duran, Lütfi, “Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 2, Sayı 1, 1980, 3-34.

- Ekşi, Nuray, “2014 Yılında Kabul Edilen İdari Yargıda İstinaf Müessesesinin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Açılacak İdari Davalara Etkisi”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2015, 12-43.
- Ekşi, Nuray, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Abdolkhani ve Karimnia- Türkiye Davası mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme*, Beta Yayınevi, İstanbul 2010.
- Ekşi, Nuray, “ILC’nin Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin 2014 Taslak Kuralları’nın Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleriyle Mukayesesi ve Bu Kuralların Türkçe Tercümesi”, *MHB*, Yıl 33, Sayı 1, 2013, 1-30.
- Ekşi, Nuray, “İltica Talepleri Reddedilerek Türkiye’den Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancılar İlişkin AİHM Kararlarının Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na Etkisi”, *TAAD*, Yıl 5, Sayı 19, 2014, 53-98.
- Ekşi, Nuray, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 82, Sayı 6, 2008, 2803-2837.
- Ekşi, Nuray, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nin 6. Maddesinin Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine Uygulanıp Uygulanmayacağı Sorunu”, *MHB*, Cilt 29, Sayı 1-2, 2009, 1-25.
- Ekşi, Nuray, *6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda İdari Gözetim*, Beta Yayınevi, İstanbul 2014.
- Ekşi, Nuray, “AİHM’in Ghorbanov ve Diğerleri v. Türkiye Davasında Sınırdışı ve İdari Gözetim İşlemleriyle Türkiye’nin AİHS’in 3. ve 5. Maddelerini İhlal Ettiğine Dair 3.12.2013 Tarihli Kararının Tercümesi”, *Legal Hukuk Dergisi*, 2013, 93-107.
- Ekşi, Nuray, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Mevzuat ve Antlaşmalar*, Beta Yayınevi, İstanbul 2016.
- Ekşi, Nuray, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku (6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanununa göre hazırlanmış)*, (4. Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul 2016.

- Ergüven, Nasih Sarp; Özturanlı, Beyza, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *AÜHFD*, Cilt 62, Sayı 4, 2013, 1007-1061.
- Erkem, Nalan, Abdolkhani ve Karimnia Türkiye Kararının Uygulanması İzleme Raporu, 2013.
- Erten, Rıfat, “Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *GÜHFD*, Cilt 19, Sayı 1, 2015, 3-51.
- Ganiyeva, Salimya, “Mavi Kartlıların Türkiye’de Görülen Boşanma Davalarında Uygulanacak Hukuk”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, 2017, 361-388.
- Garry, Hannah R. “When Procedure Involves Matters of Life and Death: Interim Measures and the European Convention on Human Rights”, *European Public Law*, 7(3), 2001, 399-432.
- Göğçer, Erdoğan, *Devletler Hususi Hukuku*, (7. Baskı), Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1970.
- Gölcüklü, A, Feyyaz, Gözübüyük A. Şeref, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, (11. Ek Protokole Göre Hazırlanıp Genişletilmiş, 7. Bası), Turhan Kitabevi, Ankara 2007.
- Gözler, Kemal, *Devletin Genel Teorisi*, (Birinci Baskı), Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2007.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Gölcüklü, A. Feyyaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, 13..Ek Protokole Göre Hazırlanıp Genişletilmiş, 10. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.
- Güngör, Gülin, *Tabiiyet Hukuku* (3. Bası), Yetkin Yayınları, Ankara 2015.
- Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- Kabaalioğlu, Haluk, Ekşi, Nuray, “Yabancıların Türkiye’ den Sınır Dışı Edilmesi”, *MHB* 2004, Cilt 24, Sayı 1-2, 503-522.
- Kaboğlu, İbrahim (ed.), *Anayasal Sosyal Haklar (Avrupa Sosyal Şartı, Karşılaştırmalı Hukuk ve Türkiye)*, Legal Yayınevi, Tunus 2011.

- Karakoç, İrem, *Hukuk Tarihinde Vatandaşlık- Yabancılık Statüsü*, Yetkin Yayınları, İzmir 2012.
- Karakurumer, Alkın, *Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Koçak, Makbule, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- Konan, Belkıs, *Osmanlı Devletinde Yabancıların Kapitülasyonlar Kapsamında Hukuki Durumu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Korkut, Levent, “ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, 2008, 20-35.
- Kuşçu, Döndü, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, *DÜHFD*, Cilt 22, Sayı 37, 2017, 241-284.
- Levi, Selim, “Yeni Türk Ceza Kanunu ile İki Yıl ve Üzeri Hapis Cezası Alan Tüm Yabancılar Sınır Dışı Edilecek. Bu Hüküm Ne Kadar Yerinde?”, *Güncel Hukuk Dergisi*, Sayı 16, Nisan 2005, 29-39.
- Levi, Selim, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti?”, *TBB Dergisi*, Sayı 58, 2005, 30-31.
- Mazlumder, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Hakkında Değişiklik Önerileri*, 2012.
- Mıngır, İsmail, “Suçluların İadesi”, *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2012, 109-143.
- Necatigil, M. Zaim, “Suçluların İadesi ve Yabancıların Sınır dışı İşlemleri”, *Kıbrıs Türk Federe Devletinin Milletlerarası Hukuka İlişkin Bazı Sorunları Sempozyumu*, İstanbul 1982.
- Nomer, Ergin, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (21. Bası), Filiz Kitabevi, İstanbul 2015.
- Oppenheim, Lassa, *International Law*, (Eight Edition), Longmans, London 1955.

- Özbek, Nimet, “Narin Bir Olay Üzerine: Şantaj, İntihar, Sınır Dışı Etme, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, *Legal Hukuk Dergisi*, Akademik Yaşamının 55. Yılı Onuruna Rona Aybay’a Armağan, 2. Cilt, 1775-1815.
- Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş* (4. Bası), Seçkin Yayınevi, Ankara 2009.
- Özlü, Demir, “Yabancı Gazetecilerin Sınır Dışı Edilmeleri Sorunu,” , *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 51, Sayı 4-5-6, 1977, 22-30.
- Öztürk, Neva Övünç, *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*, (1. Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara 2015
- Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, (Gözden Geçirilmiş 7. Bası), Turhan Kitabevi, Ankara 2008.
- Pellonpaa, Matti, *Expulsion in International Law: A Study in International Law and Human Rights With Special Reference*, Helsinki 1984.
- Salihpaşaoğlu, Yaşar,” Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türkiye: Bazı Rakamlar ve Gerçekler”, *GÜHFD*, Cilt 13, 2009, 253-281.
- Schwarzenberger, George, *International Law*, Third Edition, Stevens, London 1957.
- Şeker, Güven; İbrahim Sirkeci, Aslan, Çetin “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 32, 2014, 107-129.
- Şener, Esat, “Yabancıların Türkiye’de İkamet, Seyahat ve Başkaca Hak ve Hürriyetleri”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, Sayı 68, Kasım 1990.
- Sevig, Muammer Raşit ,*Devletler Hususi Hukuku (birinci cilt)*, Bozkurt Basımevi, İstanbul 1937.
- Sevig, Muammer Raşit ve Sevig, Vedat Raşit, *Devletler Hususi Hukuku Yabancıların Hukuki Durumu*, Cilt 2, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1970.
- Seviğ, Muammer Raşit; Sevig, Vedat Raşit, *Devletler Hususi Hukuku*, (3. Bası), İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1962.

- Sirmen, Sedat, “Yabancıların Türkiye’ den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 3, 2009, 29-45.
- Tekinalp, Gülören, *Türk Yabancılar Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975.
- Ulugöl, Haluk, *Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç*, Adil Yayınevi, Ankara 2002.
- Unat, İlhan, *Nottebohm Kararı ve Tabiiyetin Gerçekliği İlkesi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1966.
- Uzun, Elif, “Geri Göndermeme (Non Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı 30, 2012, 25-58.
- Uzun, Özlem, “Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Suriye Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 90, Sayı 1, 2016, 27-34.
- Wilsher, Daniel, “The Administrative Detention of Non- Nationals Pursuant to Immigration Control: International Law and Constitutional Law Perspectives”, *The International and Comparative Law Quarterly*, Cambridge University Press, 53, 2004.
- Yiğit, Nedime Tuğçe, “Sınır Dışı Etme Kararlarının İcrasının Ertelenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, 2017, 577-615.
- Yılmaz, Abdülhalim, “Türkiye’de Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi:Uygulama ve Yargısal Denetim”, *Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar Sınır ve Sınır dışı*, Nota Bene Yayınları, Ankara 2014.
- Yılmazoğlu, Esat Caner, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesinin Anayasa Mahkemesinde Yargısal Denetimi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 5, 2015, 905-928.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/content/karimnia-karari>

<http://www.refworld.org/pdfid/4ab8a1a42.pdf>

http://insanhaklariortakplatformu.info/wpcontent/uploads/2013/12/Ghorbanov_ve_Digelerleri_Turkiye.pdf.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/kabulbarinma-ve-geri-gonderme-merkezleri-ile-ilgili-yonetmelik_333_336_1019.

<http://calisma.de/images/stories/almanikamet.pdf>.

<http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/content/karimnia-karari>.

<http://www.refworld.org/pdfid/4ab8a1a42.pdf>.

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-4913\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\).

http://insanhaklariortakplatformu.info/wpcontent/uploads/2013/12/Ghorbanov_ve_Digelerleri_Turkiye.pdf.

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"002-4000\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\).

https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf. Türkçe metin için bkz.

<http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>.

<https://www.coe.int/web/turin-european-social-charter>.

<https://www.uscis.gov/ilink/docView/SLB/HTML/SLB/act.html>.

<https://www.usa.gov/deportation#item-34837>.

<http://www.refworld.org/cases,COECOMMHR,3ae6b6254.html>.

<http://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html>.

http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-statusune-iliskin-1967-protokolu_340_343_650.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mihri Sinem BAYRAM DUMLUDAĞ
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum- 19.01.1990
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Avukatlık Stajı
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	sinem.bayram@atauni.edu.tr
Tarih	28.03.2018